

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Fakultet for miljøvitenskap og teknologi
Institutt for naturforvaltning

2016

ISSN: 1891-2281

INA fagrapport 35

Frederik Carl Eide (1815–1882): Vaterlandsgutten som valgte skog og ble kammerherre i København

Lars Helge Frivold

Frivold, L.H. Frederik Carl Eide (1815–1882): Vaterlandsgutten som valgte skog og ble kammerherre i København. - INA fagrapport 35. 72 s.

Ås, juli 2016

ISSN: 1891-2281

RETTIGHETSHAVER

© Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU)
Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

TILGJENGELIGHET

Åpen

PUBLISERINGSTYPE

Digitalt dokument (pdf)

KVALITETSSIKRET AV

Forskningsutvalget, INA, NMBU

FORSIDEBILDE

Overførster Eide i gallauniform. Gjengitt med tillatelse av Det Kgl. Bibliotek, København

NØKKEORD

Skogbrukshistorie, personalhistorie, skogbruksutdannelse, Danmark, Norge

KEY WORDS

Forestry history, biography, forestry education, Denmark, Norway

Forord

Når dette skrives, er det femti år siden professor i skogskjøtsel ved Norges landbrukshøgskole, Ola Børset, publiserte en jubileumsartikkel i Tidsskrift for Skogbruk om forstfakultetet i Tharandt i Tyskland og de norske forstkandidatene som var utdannet der. I 1973 begynte jeg som assistent på Børssets institutt, og det var vel snart etter det at Børset gav meg et særtrykk av artikkelen og jeg leste den første gang. Særlig ett av navnene vakte min nysgjerrighet: Frederik Eide fra Christiania. Han hadde vært student i Tharandt ett semester i 1839, flere år før de andre og mer berømte nordmennene som tok skogbruksutdannelse der med norsk statsstipend. Eide kom, som jeg, fra Norges hovedstad, bare mer enn hundre år tidligere. Hvem var han, hva hadde han gjort før Tharandt, og hvorfor tok han ikke fullt studium? Og hvor ble det av ham etterpå? Det sto det ingenting om. Og det fikk jeg lure på i tretti år, inntil Internett var blitt tilgjengelig og jeg søkte ham opp i forbindelse med et prosjekt om statsskogbrukets historie. Da kom en biografisk artikkel til syne, skrevet i Danmark i 1890. Jeg måtte la det ligge den gang, men i 2014 tok jeg saken opp igjen med tanke på å skrive en kort artikkel om Frederik Eide til et skogtidsskrift i anledning grunnlovsjubileet. Manuskriptet vokste fort ut av rammene, for nå ble nysgjerrigheten vakt for alvor. Etter et utall timer betalt av Statens pensjonskasse og to studiereiser til Sjælland legger jeg hermed fram resultatet i en atskillig mer komplett form.

Museumsinspektør Helle Serup ved Dansk jagt- og skovbrugsmuseum har vært til uvurderlig hjelp og støtte under detektivarbeidet, og hun har lest hele manuskriptet. Hovedbibliotekar Atle Hårklau ved NMBU har tålmodig ekspedert bestillinger av de særeste gamle bøker. Konservator Bjørn Bækkelund ved Norsk skogmuseum har bistått med å tyde noen vanskelige enkeltord i gotisk håndskrift. Forfatteren Gudmund Vindsun har hørt det meste av teksten og gjort meg trygg på at den fungerer språklig. Takk til disse og alle andre som har bistått og oppmuntret meg i arbeidet. Og også takk til Rigsarkivet i København, som med visse standard begrensninger gav meg tillatelse til å benytte en del av brevarkivet etter kong Christian 8. for å lage en fremstilling om Frederik Carl Eide. Jeg håper å ha gjort meg tilliten verdig.

Follo, 13. juli 2016

Lars Helge Frivold

førsteamanuensis emeritus

Innhold

Forord	1
Innhold	2
Sammendrag	4
Summary.....	5
1 Mysteriet i Tharandt.....	6
2 En barnedåp i Domkirken	9
3 Ekskongen som ble konge av Danmark	13
4 Blant småborgere og plankestabler i Christianias forsteder.....	15
5 Søsken i Norge.....	21
6 Nybakt tenåring i København.....	23
7 «Det står med brede bøge»: Skogbruk og skogutdanning på tidlig 1800-tall.....	26
8 Frederik blir forstkandidat.....	29
8.1 Omlegging av skogbruksstudiet	29
8.2 Forberedelser i prestegården.....	30
8.3 Studietid og forelskelse	31
9 «Danmark, deiligst Vang og Vænge»	35
10 Kandidattjeneste i Nordsjælland	36
11 Kunnskapstørst, ambisjoner og reiseår i Tyskland	37
12 Jobbsøknader og midlertidige stillinger	40
13 Skogforvaltning og ekteskap: embetsmann i Sorø.....	41
13.1 Forstkandidaten og husmannen.....	42
13.2 Eide blir forstinspektør og får en pleiedatter.....	43
13.3 Forbindelser til tropene.....	46
13.4 Fem millioner larver og én forfatter	47
13.5 Produksjonsskoger og lystskoger.....	49
14 Fra forstinspektør til overførster	52
15 Overførster og enkemann	54

16	En finger med i Sorø	59
17	Fra jaktjunker til kammerherre.....	60
18	Pensjonist for en dag	62
19	Epilog.....	63
	Arkivmateriale	65
	Litteratur	68

Sammendrag

Frivold, L. H. 2016. Frederik Carl Eide (1815–1882): Vaterlandsgutten som valgte skog og ble kammerherre i København. *INA Fagrapport* 35. 72 s.

Forstfakultetet i Tharandt i Tyskland har en plass i norsk skogbrukshistorie fordi noen av våre første forstmenn med formell skogbruksutdannelse hadde sine eksamener derfra. Det var på 1850-tallet. Mindre kjent er det at en Frederik Eide fra Christiania var innskrevet som student der allerede i 1839, for ett semester. Frederik Carl Eide var født i den norske hovedstaden i mars 1815 og vokste opp i den østlige bydelen Vaterland med mor og stefar, som var kaptein på frakteskute. Frederik var imidlertid et resultat av de politiske begivenhetene i grunnlovsåret. Det har vært kjent i mer enn hundre år – i hvert fall i Danmark – at hans biologiske far var den danske prins og tronfølger Christian Frederik, konge av Norge fra mai til oktober 1814. Farskapet ble aldri offisielt. Men prinsen, som returnerte til Danmark og senere regjerte som kong Christian 8. fra 1839 til 1848, holdt sitt løfte å sørge for at gutten fikk en god utdannelse. Tolv år gammel flyttet Frederik til København og fortsatte skolegangen der. Det ble bestemt at han skulle utdanne seg til en embetsstilling i skogvesenet. Det betød studier i forberedende fag, før han kunne begynne på selve skogbruksstudiet. Disse fagene leste han som privatist hos en prest i Nordsjælland. Da han var klar for skogbruksstudiet, var forstkandidatutdanningen i Danmark nettopp flyttet til København, hvor opplegget ennå var svært fritt. Praksis og det meste av teorien tilegnet han seg ved Sorø akademis skogvesen under forstinspektør Sarauw. Sine eksamener avla han i København og han ble forstkandidat derfra i 1836. Året etter ble han dansk statsborger. For å kvalifiserte seg ytterligere til et embete i skogvesenet, tok han yrkespraksis i Nordsjælland og ett års videreutdanning i Tyskland. Etter en midlertidig jobb som skogtaksator i Holstein kom han tilbake til Sorø, giftet seg med forstinspektør Sarauws datter og ble etter en tid som frivillig assistent i akademiskogenes skogvesen utnevnt til skovrider der i 1842. Han gjorde en god jobb, og etterfulgte svigerfaren som forstinspektør i Sorø i 1847. Stilt overfor en omorganisering som ville gjøre forstinspektørstillingen overflødig, tok han imot et ledig embete som overførerster i statskogvesenet i 1860. Det var en av de fire – senere tre – toppstillingene i statens skogvesen, med kontorsted København og tilsyn med forvaltningen av 14.000 hektar skog. I 1865 fikk han i tillegg en bistilling som overinspektør for akademiskogene i Sorø. Da han døde i 1882, hadde han fått ærestittelen kammerherre og både danske og utenlandske ordensutmerkelser. Frederik Carl Eide kunne aldri blitt forstkandidat uten hjelp og støtte fra prins Christian Frederik, men han kunne heller ikke ha gjort en så bemerkelsesverdig karriere uten selv å ha vært dyktig i faget og ivrig i tjenesten.

Summary

Frivold, L. H. 2016. Frederik Carl Eide (1815–1882): A biography. *INA Fagrapport* 35. 72 pp.

The forestry faculty of Tharandt in Germany has a position in Norwegian forestry history because some of the earliest Norwegian foresters with a formal forestry education graduated there in the 1850s. Less known is that a certain Frederik Eide from Christiania (now Oslo) was enrolled as a student already in 1839, if only for one term. Frederik Carl Eide was born in the Norwegian capital in 1815 and spent his early years in a modest neighbourhood with his mother and stepfather, who was a merchant captain. Frederik was however a result of the political circumstances of the year of the Norwegian Constitution. It has been known for more than a century, at least in Denmark, that his biological father was the Danish prince Christian Frederik — heir to the Danish crown, and elected king of Norway during the brief spell of Norwegian independence in 1814. The paternity was never official, but the prince, who returned to Denmark in October 1814 and decades later reigned as King Christian VIII, kept his promise of providing the boy with a proper education. At the age of twelve, Frederik moved to Copenhagen and continued his school attendance there. It was decided that he should get educated for a post in the forest service. He studied prerequisite subjects externally while living in a vicarage in North Zealand. Once he was prepared for the forestry study, forestry education in Denmark had just been relocated to Copenhagen, and the study arrangement was yet rather loose. Frederik did his practical training and most of his theoretical studies under Forest Inspector Sarauw of the Sorø Academy Forest Service in Central Zealand. He graduated as a forester in Copenhagen in 1836. Soon after, the Government granted him Danish citizenship. To improve his qualifications for a post in the forest service, he worked as a trainee in a forest district in North Zealand for two years and got further education in Germany. After a temporary job with forest inventory in the (then) Danish duchy of Holstein, he returned to Sorø, married a daughter of his old mentor Sarauw, and worked as a volunteer in the administration of the academy forests until he was appointed as a forest manager there in 1842. He did a good job, and succeeded his father-in-law as forest inspector in 1847. Facing a reorganization that would make the forest inspector at Sorø superfluous, Eide accepted a post as a chief forester in the state forest service in 1860. This was one of the four (later three) top positions in the Danish forest service. He got an office in Copenhagen with supervision of 14,000 hectares of forest. In 1865 he was additionally appointed as a part-time supervisor-in-chief of the academy forests of Sorø. At his death in 1882, he had been awarded the honorary title of Chamberlain and been admitted into several Danish and foreign orders. Frederik Carl Eide would never have become a forester without the support of Prince Christian Frederik, but neither would he have made such a remarkable career without having proved himself a skilful and zealous forester.

1 Mysteriet i Tharandt

Historien om norske forstkandidater starter gjerne midt på 1800-tallet.¹ Skogbruk var blant landets viktigste næringsveier. Ennå var det noen gamle restriksjoner på sagbruksindustrien. Men skogei-erne fikk gjøre det de fant var mest lønnsomt, uten begrensninger fra statsmaktens side. Kritiske røster hevdet at hogstene var så harde og hensynsløse at det ville bli for lite nyttbart trevirke i fremtiden. Kongen nedsatte en skogkommisjon i 1849 på initiativ fra den norske regjeringen. Mandatet var – oversatt til dagens språk – å skaffe bedre rede på skogtilstanden i Norge og foreslå tiltak som kunne gjøre skogbruksnæringen mer bærekraftig på lang sikt.²

Trebygninger, skip og husgeråd er tause vitner om erfaringsbasert kunnskap i skognytting og trefeknologi gjennom hundrevis av år. Teorikunnskapene var det verre med på kommisjonens tid. Den tok derfor inn et kapittel som het «Udbredelse af Forstkyndighed i Landet». Her anbefalte den staten å sende unge, vitenskapelig utdannede nordmenn til forstintitutter i utlandet for å lære seg faget. Det ville være et ikke alt for kostbart botemiddel mot «den totale mangel paa Forstkyndighed, som her eksisterer». Når de kom tilbake med sine eksamener, kunne staten ansette dem som forvaltere av statsskoger og prestegårdsskoger (Opplysningsvesenets Fonds skoger) for at disse skogene kunne bli eksempler for private skogeiere.³

Først ute med statsstipend var mineralog Thorvald Mejdell (1824–1908) og cand. jur. Jacob Bøckmann Barth (1822–1892). De dro til det kongelige saksiske forstakademiet i Tharandt ved Dresden i henholdsvis 1852 og 1853. Etter et par års studier der oppnådde de den tids høyeste utdanning i skogbruk. Vel hjemme igjen fikk de stillinger i staten og bidro sterkt til å bygge opp en skogadministrasjon og skoglovgivning i Norge.⁴ Disse to første i listene over norske forstkandidater fikk følge av mange. I årene som fulgte fram til Norges Landbrugshøiskole på Ås tok opp sitt første kull av skogbruksstudenter i 1898, var det drøyt 120 nordmenn som fikk høyere utdanning i skogbruk i utlandet. De fleste av disse 120 var sønner av embedsmenn og studerte på foreldrenes bekostning ved ulike læresteder i Tyskland eller på Skogshögskolan i Stockholm.⁵ Best kjent i ettertid er kanskje eventyr-samleren Peter Christen Asbjørnsen (1812–1885), som studerte skogbruk i Tharandt i 1856–58.⁶

Da forstakademiet i Tharandt feiret 150 år i 1966, skrev professor i skogskjøtsel, Ola Børse, en stor jubileumsartikkel i Tidsskrift for skogbruk. Han fant at den første norske skogbruksstudenten i Tharandt verken var Mejdell eller Barth, men en *Frederik Eide* fra Christiania. Denne Eide var innskrevet

¹ NORSK FORSTMANNNSFORENING, *Norske forstmenn fra 1853 til 1928* (1931); NORSK FORSTMANNNSFORENING, *Norske forstkandidater 1853–1953* (1954).

² INDBERETNING OG INDSTILLING fra den ved kongelig naadigst Resolution af 10de Januar 1849 nedsatte Commission angaaende Skov- og Saugbrugsvæsenet (1850), s. 1–3.

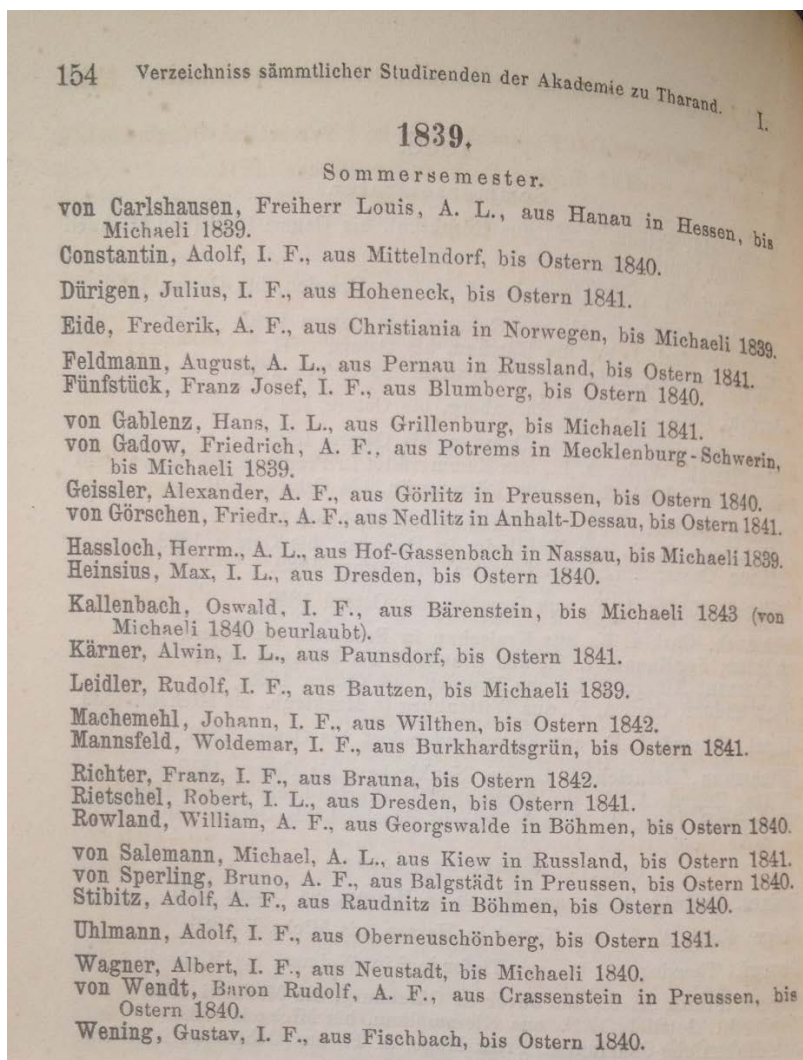
³ Sammesteds, s. 128–130.

⁴ NORSK FORSTMANNNSFORENING (1954), s. 3–6; BØRSET, 'Forstfakultetet i Tharandt 150 år' (1966), s. 254–255, 268–270.

⁵ SKINNEMOEN og FRYJØRDET, *Skogadministrasjonen i Norge gjennom tidene, II. Tiden etter 1850* (1960), s. 129.

⁶ BÆKKELUND, 'Forstmannen Peter Christen Asbjørnsen' (2012), s. 144–146.

som skogbruksstudent i 1839, men bare for sommersemesteret (bilde 1-1). Han kunne dermed ikke ha tatt full eksamen. Og siden han ikke står i listene over norske forstkandidater, mente Børset at en vel heller ikke kan regne ham blant forstkandidatene.⁷

Bilde 1-1. Listen over de 27 studentene som var innskrevet ved akademiet i Tharandt sommersemesteret 1839, hvor Eide står som nummer fire ovenfra. A. F. = Ausländischer Forstwirt (utenlandsk skogbruker), A. L. = Ausländischer Landwirt (utenlandsk jordbruker), I. F. = Inländischer Forstwirt (innenlandsk skogbruker), I. L. = Inländischer Landwirt (innenlandsk jordbruker). Utlendinger var de som ikke var fra kongeriket Sachsen. (Tharander Jahrbuch 1866, Erste Abtheilung, s. 154)

Det Børset ikke kunne vite, var at den mystiske Frederik Eide allerede *var* forstkandidat da han ble innskrevet ved det berømte tyske lærestedet i 1839. Han hadde avlagt eksamen i København tre år tidligere.

⁷ BØRSET, 'Forstfakultetet i Tharandt 150 år' (1966), s. 234, 254–255.

Hvem var denne Eide, hvordan kom han dit han kom, og hva slags skog og skogbruk var det på hans tid?

I dag ligger kilder som utenlandske biografiske leksika ofte bare noen tastetrykk unna. Førsteutgaven av Dansk Biografisk Lexikon kom ut i nitten bind i 1887–1905 og ble tilgjengelig på internett i 2003.⁸ Her er et oppslag om Eide med noen viktige nøkkeldata: blant annet at hans fulle fornavn var Frederik Carl, at hadde vært på en studiereise i Tyskland, at han var født i Christiania i Norge 2. mars 1815, og at «hans egentlige Fader siges at være Prins Christian [Frederik], den senere Christian VIII».⁹

Og derfra begynte jeg å nøste opp historien.

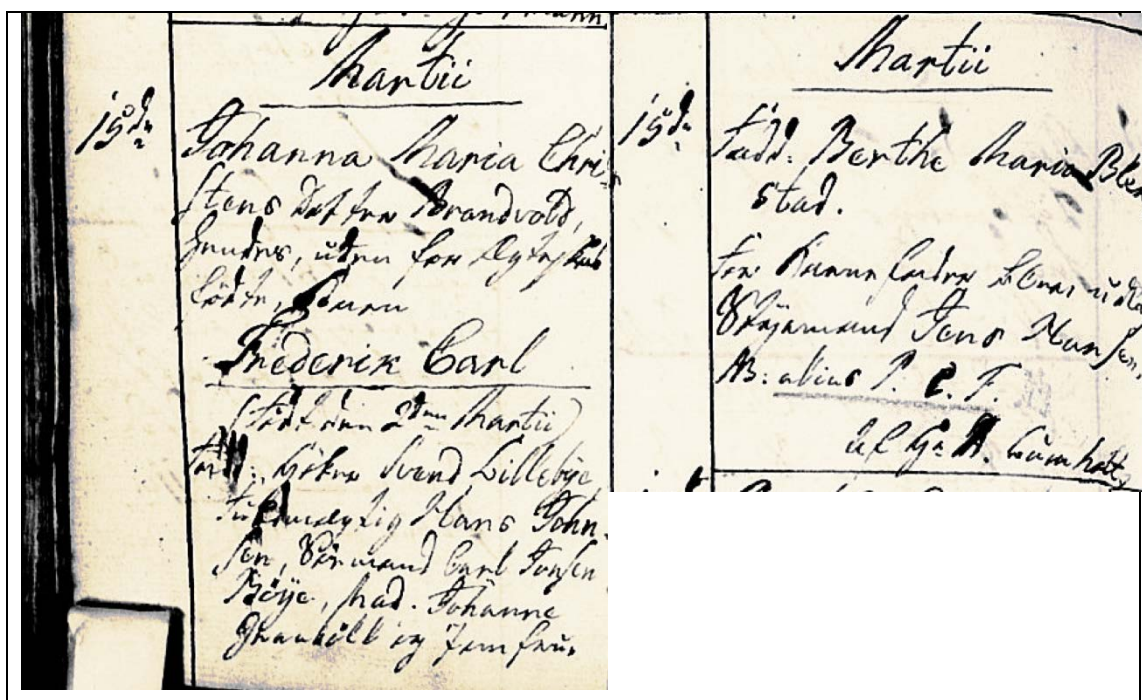
⁸ Project Runeberg, i forordet til den digitale utgaven av Dansk Biografisk Lexikon, <http://runeberg.org/dbl/> (sett 04.09.2015).

⁹ OPPERMANN, 'Eide, Frederik Carl' (1890). – Andre forfattere levner ingen tvil om dette farskapet, for eksempel MARSTRAND, *Slægten Marstrand, Optegnelser* (1885), s. 17; BALSLEV, *Danske forstkandidater 1786–1860* (1986) s. 54; LANGSLET, *Christian Frederik: konge av Norge (1814), konge av Danmark (1839–1848), del I* (1998), s. 214–216; HELK, 'H.C. Andersen og Christian 8. – endnu en gang' (2005).

2 En barnedåp i Domkirken

Onsdag den 15. mars 1815 sto en enslig mor i Vor Frelzers Kirke i Christiania (nå Oslo Domkirke) i følge med fem faddere og fikk sin førstefødte døpt. Bøtestraffen for å få barn utenfor ekteskap var blitt opphevet bare tre år tidligere.¹⁰

Dåpen er ført inn i kirkeboka under «Uægte Fødte og Døbte» (bilde 2-1). Her står at Frederik Carl var født utenfor ekteskap 2. mars 1815 av Johanna Maria Christensdatter Brandvold og ble døpt 15. mars. Som far til barnet hadde moren oppgitt styrmann Jens Hansen. Skriveren føyde til: «NB: alias P. C. F.».¹¹

Bilde 2-1. Dåpsinnførselen i Domkirken 15.03.1815. Teksten, som går over to spalter, lyder: *Martii 15de. Johanna Maria Christens Datter Brandvold, hendes udenfor Ægteskab fødte Barn Frederik Carl (født den 2den Martii). Fadd. Høker Svend Lillebye, Fuldmægtig Hans Johnson, Styrmand Carl Jonsen Bøye, Mad. Johanne Grøn-holt og Jomfru Berthe Maria Blekstad. For Barnefader blev udlagt Styrmand Jens Hansen NB: alias P. C. F. Af Hr. N. Lumholtz.* (Arkivverket, Digitalarkivet: Oslo Domkirke / Vår Frelzers menighet, ministerialbok nr. 6)

Presten som utførte dåpen, Nikolai Lumholtz (1729–1819), hadde også tittel som biskop. Den unge moren kan selv ha betrodd seg til Lumholtz som skriftefar,¹² eller han kan ha kjent til forholdet på

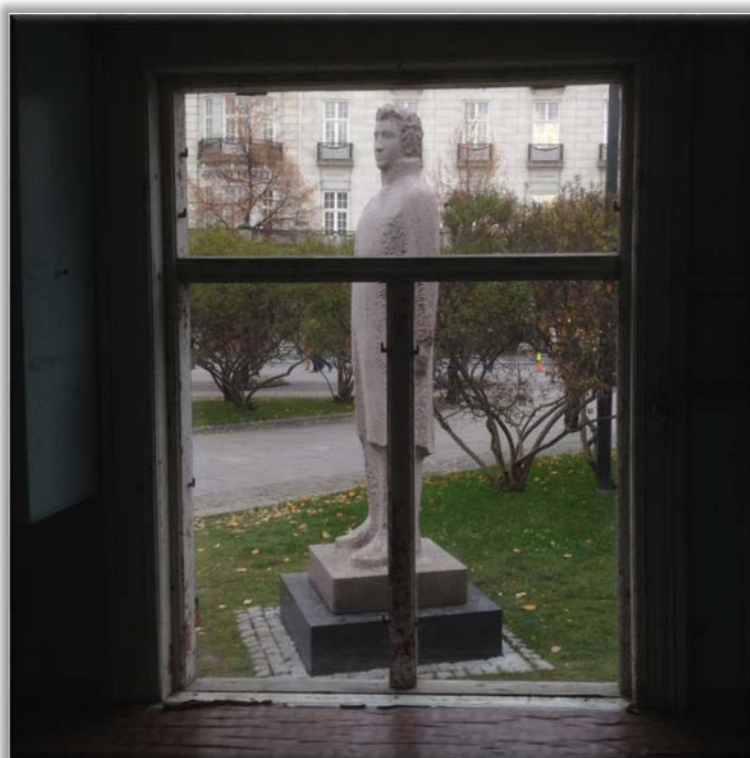
¹⁰ DUNKER & STANG, *Samlinger af Norge vedkommende Kgl Rescripter ...* (1838), s. 890; TRANBERG & SANDVIK, 'Lover og forordninger ca. 1500–1850' (1994).

¹¹ Oslo Domkirke / Vår Frelzers menighet, ministerialbok nr. 6 (1807–1817), s. 718.

¹² Christian Frederik til Marie Brandvold 28.03.1815.

annet vis. Lumholtz gikk for å holde seg usedvanlig godt orientert om livet i Christiania, en by som den gang bare hadde knapt 14 000 innbyggere inklusive forsteder.¹³

Johanna Maria, eller Marie som hun selv kalte seg, var vaterlandsjente, født ca. 1794 som datter av styrmann Christen Brandvold og hustru Anne Dæli. I folketellingen for 1801 står de oppført som leieboere i en kjøpmannsgård i Vognmannsgata. Gården lå i strøket der hvor Oslo City og Oslo Spektrum ligger i dag.¹⁴

Bilde 2-2. Billedhoggeren Kristian Blystads statue av Christian Frederik på Eidsvolls plass i Oslo, sett fra Marianne Heskes installasjon "House of Commons". (Foto: Lars Helge Frivold, 01.11.2015)

Prins Christian Frederik (1786–1848) var dansk tronfølger, stattholder i Norge siden 1813 og den som grunnlovsforsamlingen på Eidsvoll valgte til konge av Norge den 17. mai 1814 (bilde 2-2). Christian Frederik tiltro som konge 19. mai. Han residerte på Paleet i Christiania (der det nå står et parkeringshus og en forretningsgård) og på Ladegaarden på Ladegaardsøen (nå Bygdøy Kongsgård). De politiske begivenhetene, blant annet en kort angrepskrig fra svensk side, utviklet seg slik at han måtte

¹³ DUNKER, *Gamle Dage: Erindringer og Tidsbilleder* (1909), s. 81; HELLERUD, *Oslo: tusen års historie* (2000), s. 168.

¹⁴ Folketelling 1801 for 0301 Kristiania kjøpstad, Vaterland og Saugbanken, Vognmandsgaden, hus nr. 276, <https://media.digitalarkivet.no/view/58232/121>. – LANGSLET, i *Christian Frederik ... del I* (1998), s. 215 og i *Christian Frederik, en biografi* (2014), s. 173, spør seg om Marie Brandvold var den «bondepiken i sin første blomstring» som Wergeland skriver om. Svaret er nei. Marie var styrmansdatter og byjente. Den WERGELAND skriver om i *Norges Konstitutions Historie* (1841), s. 61–62, er heller Maren Ingebretsdatter. Hun fødte en datter utenfor ekteskap 09.08.1814 og oppgav avdøde soldat Christian Frideriksen som barnefar. Barnet, Christiane Friderikke, døde av meslinger i september 1815 (Garnisonsmenigheten / Akershus slottsmenighet, klokkebok nr. 2 (1810–1814), s. 149; PAVELS & RIIS, *Claus Pavel's Dagbogs-Optegnelser, udgivne af C. P. Riis* (1867), s. 223; DUNKER, *Gamle Dage ...* (1909), s. 317; HELK, 'H. C. Andersen og Christian 8. – endnu en gang' (2005), s. 104).

abdisere allerede 10. oktober for at Stortinget kunne velge en ny konge. Det ble kongen av Sverige, slik stormaktene ville. Den sommeren Christian Frederik var Norges konge, var han ennå ikke fylt 30 år og var fraskilt.¹⁵

Marie Brandvold var ikke lenge ugift mor. Tredje april 1815 – en måned etter nedkomsten – ble hun forlovet.¹⁶ Den 25. april skrev rette myndighet ut et vielsesbrev som tillot «velagtede ung Karl Styrmand s[eigneu]r Lars Larsen Eide og velagtede Pige Johanna Maria Christens Datter Brandvold» å bli viet uten at ekteskapet var lyst ut på forhånd slik reglene ellers tilsa. To dager etter skrev forloverne under på at intet lovlig var til hinder for ekteskapet. Vielsen fant sted i Vår Frelsers Kirke fredag 28. april 1815.¹⁷ Den åtte uker gamle sønnen Frederik Carl fulgte med inn i ekteskapet og ble en del av familien Eide. Han kom aldri til å bruke noe annet etternavn.

Lars Larsen Eide var mest sannsynlig født i 1791.¹⁸ Folketellingen 1801 talte opp 42 gutter i tiårsalderen som het Lars Larsen. To av dem kan knyttes til navnet Eide. Den første, Lars Larsen Eyde på Nordnes i Bergen, var sønn av jekteskipper Lars Erichsen Eyde og hustru Maria.¹⁹ Han fulgte i farens fotspor og ble fisker og sjømann, men var i 1815 gift med en Rachel Martine og fortsatt bosatt i Bergen.²⁰ Han er altså ikke vår mann. Den andre var Lars Larsen på Eide gård, sju kilometer nord for Flekkefjord. Han var døpt 2. juni 1791 som sønn av Bonde og Gaardbeoer Lars Tollachsen Bilstad og hustru Marthe Tollachsdatter, og vokste opp som den femte i en barneflokk på sju. Eldstebroren lå an til å overta gården og gjorde det i 1814.²¹ Tidene var vanskelige og Flekkefjord var en sjøfartsby. Det kan godt tenkes at unggutten Lars Larsen ikke så noen framtid i hjembygda, men tok gårdsnavnet Eide og dro til sjøs for siden å avansere til styrmann og bosette seg i Christiania. I så fall kom han ikke til å følge tidens vanlige landsens navneskikk, for ingen av de seks barna han selv skulle bli far til fikk navn som kan knyttes til slekta på Eide. Noen mer sannsynlig kandidat har jeg likevel ikke kunnet finne.

Marie Brandvold og styrmann Lars Larsen Eide hadde kjent hverandre en fire års tid før de giftet seg i 1815. Mens Marie var på Paleet sommeren 1814, hadde Lars for det meste vært hjemmefra, antakelig

¹⁵ LANGSLET, *Christian Frederik ... del I* (1998), s. 155; <http://www.kongehuset.no> (sett 16.11.2015).

¹⁶ Marie Eide til Christian Frederik 18.05.1815.

¹⁷ Oslo Domkirke / Vår Frelsers menighet, forlovererklæringer nr. 11 (1807–1819), s. 512 og ministerialbok nr. 6 (1807–1817), s. 106. – Tittelen *seigneur, sr.*, ble brukt om en borger uten rang.

¹⁸ Da Lars Eide døde 12.11.1850, var han ifølge kirkeboken 59 år (Aker, ministerialbok nr. 19 (1842–1852), s. 571). Per 30.04.1815 skal han ha vært i sitt 23. år og Marie to år yngre (Folketelling 1815 for Christiania by, s. 145). En lokal folketelling 29.09.1834 førte ham opp som 39 år gammel og Marie som 41, men her må skriveren ha byttet om alderen på de to (Folketelling for Aker 1834, Grønland Underinspectorat, oppslag 10). Jeg velger å tro på presten og folketellingen 1815 og at fødselsåret var 1791. Folketellingen 1801 ble gjennomført 1. februar og personenes alder ble oppført i forhold til førstkomende fødselsdag.

¹⁹ Folketelling 1801, søkeord Lars Larsen Eyde. Bosted Bergens 1ste Rode, hus nr. 83.

²⁰ Folketelling 1815 for 1301 Bergen kjøpstad.

²¹ Folketelling 1801 for 1112P Lund prestegjeld; Heskestad i Lund, ministerialbok nr. A 4/2 (1791–1821), fødte og døde 1791–1816, uten sidetall; BERG, *Bygdebok for Nes herred, Vest-Agder: 1. Gards- og slekts historie* (1980), s. 648, 663–64.

på sjøen. Tidlig på høsten hadde en felles bekjent sett Lars ute på Bygdøy, og fra september 1814 var Lars og Marie blitt sammen igjen.²² Marie bodde hjemme hos mor.²³

Unge Marie var ingen hvemsomhelst, for brevene hun sendte, skrev hun selv. Det var slett ingen selvfølge i en tid da skriveferdighetene var langt mindre utbredt enn leseferdighetene, og tekstene måtte skrives med nypisset fjærpenn og håndlaget blekk på kostbart klutepapir. At jenter skulle lære å skrive, mente mange foreldre var helt unødvendig. Først mange år senere, etter ca. 1850, ble skrivekunsten vanlig blant folk flest i Norge.²⁴

²² Marie Eide f. Brandvold til Christian Frederik 18.05.1815.

²³ Marie Brandvold til Christian Frederik 14.12.1814.

²⁴ JOHANNESSEN, *Den glemte skriften: Gotisk håndskrift i Norge* (2008), s. 34–53.

3 Ekskongen som ble konge av Danmark

En mørk oktoberkveld i 1814, mens Marie Brandvold gikk svanger med sin førstefødte inne i Christiania, forlot Christian Frederik Norge for godt med kurs mot Danmark (bilde 3-1). Stormaktene hadde ikke støttet ham, Sverige hadde gått til militært angrep, og for å oppnå fred med Sverige hadde han sett seg nødt til å abdisere på vegne av seg selv og sine etterkommere. I november valgte Stortinget Sveriges konge, Karl 13., til konge av Norge, slik det var forutsatt i Kieltraktaten av 14. januar da kong Frederik 6. under militært press hadde avstått Norge til Sverige.

Bilde 3-1. Christian Frederik forlater Bygdøy kongsgård. Rekonstruksjon i forbindelse med 200-års-jubileet. (Foto: Lars Helge Frivold, 10.10.2014)

Hvilken rolle Christian Frederik spilte i Norgeshistorien som stattholder og konge, har vært omstridt blant historikere. Det synes klart at han hadde en ekte følelse for Norge og ønsket å gjøre det beste for landet og innbyggerne. Samtidig var han tronfølger til Danmark, slik at Norge og Danmark ville bli gjenforenet dersom han kunne bli sittende som norsk konge til Frederik 6. av Danmark døde. Sikker er det at han klarte å berge svært mye av Norges selvstendighet da unionen med Sverige ikke lenger var til å unngå.²⁵

Christian Frederik hadde fått sønnen Frederik Carl Christian (1808–1863) med sin første kone, kusinen prinsesse Charlotte Frederikke av Mecklenburg-Schwerin (1784–1840). Hun ble litt for nært knyttet til en skuespiller og komponist som i noen år arbeidet i København, sveitsiskfødte Jean du

²⁵ Se for eksempel KONSTALI, *Til Norge, til Norge, o Prinds, til Norge ...* (2008), særlig side 1–13.

Puy. I 1810 sørget kong Frederik 6. for at ekteskapet ble oppløst.²⁶ Hun ble forvist til Horsens i Jylland og fikk aldri mer lov til å møte sin sønn. Ettetiden gav henne et slett rykte. Hun skal ha vært likeså usedelig som drikkfeldig, men ikke desto mindre ha endt sine dager som katolikk i Roma.²⁷

I 1815 giftet prinsen seg på nytt med en annen kusine, prinsesse Caroline Amalie (1796–1881) av den slesvig-holsteinske hertugslekten Augustenborg. Hun ble regnet som både tekkelig og dydig. Ekteskapet med henne ble atskillig mer vellykket, men barnløst.²⁸

Christian Frederik kom hjem til et kriserammet Danmark. Krigen hadde gått hardt utover økonomien. Handelen og sjøfarten var sterkt redusert. På 1830-tallet begynte imidlertid forholdene å bedre seg.²⁹ Fetteren, kong Frederik 6. (1768–1839), kunne styre sin begeistring for tronarvingens opprørske virksomhet i Norge, og plasserte ham i en nyopprettet stilling som guvernør på Fyn, i passende avstand fra København. Etter et par år med helårsbolig i Odense og en lang reise i Europa fikk prinsen og prinsessen likevel slå seg ned på Sorgenfri slott i hovedstadsområdet, hvor de bodde i hvert fall om sommeren. Tronfølgerparet fikk rikelig tid til å vie seg til sine interesser innen vitenskap og kultur. Christian Frederik var 53 år da han omsider arvet tronen i desember 1839. Som Christian 8. regjerte han som den siste danske konge med enevoldsmakt til han døde i 1848.³⁰

²⁶ LANGSLET, *Christian Frederik ... del I* (1998), s. 35–39.

²⁷ JÜRGENSEN & HØGSBRO, *Oldemors Erindringer* (1908), s. 17.

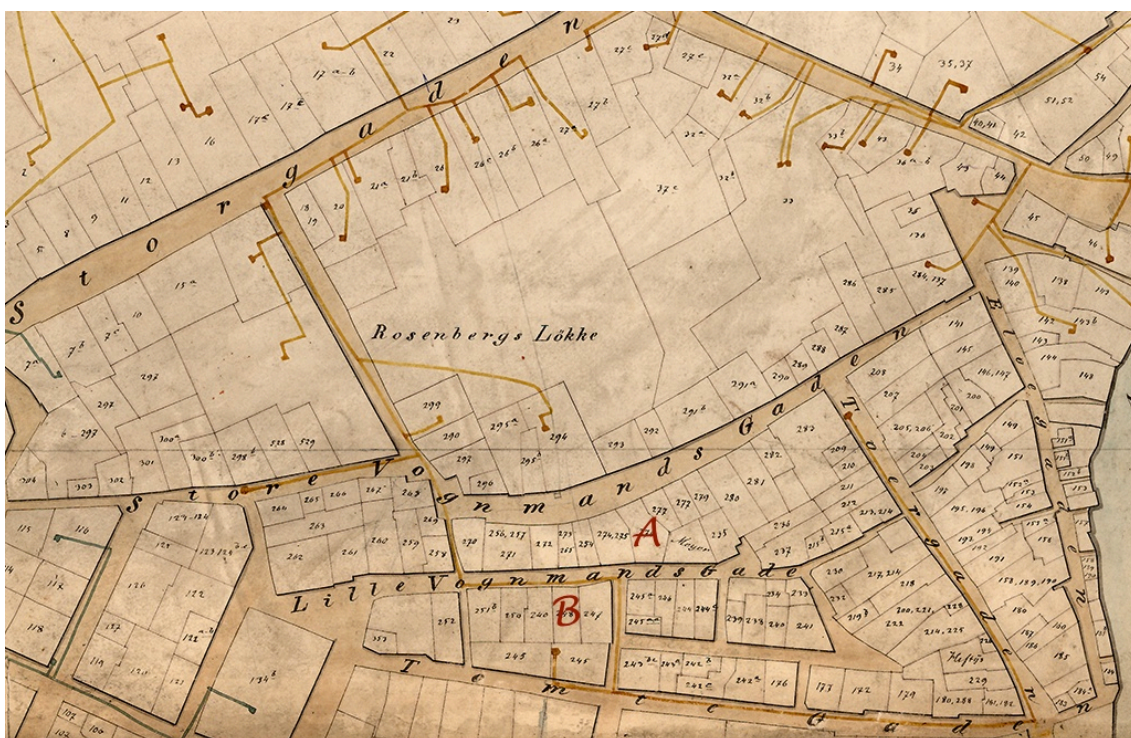
²⁸ HEINBERG, *Christian den ottende* (1946), s. 83–86; LANGSLET, *Christian Frederik ... del II* (1999), side 15 ff.

²⁹ Bjørn, Claus: Danmark, historie (1814–1900), i Den Store Danske, [http://www.denstoredanske.dk/Danmarks_geografi_og_historie/Danmarks_historie/Danmark - historie/Danmark - historie \(1814-1900\)](http://www.denstoredanske.dk/Danmarks_geografi_og_historie/Danmarks_historie/Danmark_-_historie/Danmark_-_historie_(1814-1900)) (sett 15.09.2015).

³⁰ LANGSLET, *Christian Frederik* (2014), s. 155–158, 190–203; årstall fra onlineutgaven av Dansk Biografisk Leksikon, 3. utgave.

4 Blant småborgere og plankestabler i Christianias forsteder

Som nygift bosatte styrmann Lars Larsen Eide seg med sin Marie og hennes lille sønn Frederik Carl i en leilighet i Lille Vognmandsgade, hus nr. 248 i Christiania-forstaden Vaterland, få skritt fra der Marie hadde bodd som barn (Bilde 4-1 og 4-2). Maries mor Anne Brandvold bodde også i denne leiligheten. Hun var blitt enke og livnærte seg av vask og søm. Til husstanden hørte en tjenestepike.³¹

Bilde 4-1. Vaterland i Christiania, med Akerselva helt til høyre. A = stedet der Marie Brandvold bodde som barn i 1801, B = der hun bodde som nygift med Lars Eide i 1815. (Grosch's kart over Christiania 1838, digital gjengivelse i Oslo byarkiv)

Til alt hell var stefaren Lars glad i både Marie og lille Frederik. Frederik var kraftig og sunn, men fæl til å skrike de første månedene. Det gav seg etter hvert, og da han var litt over ett år kunne han gå på gulvet selv og rope pappa og mamma.³²

Det er velkjent at tidene i Norge de første årene etter 1814 var vanskelige. Verdien av pengesedlene sank og prisene steg. Skipsfarten gikk heller ikke særlig godt og hyrene for sjøfolk falt. Den materielle

³¹ Navnegrunnlag til numerisk folketelling 1815, Christiania by, s. 145.

³² Marie Eide til Christian Frederik 18.05.1815, 03.07.1815, 09.04.1816.

støtten Marie fikk fra prins Christian Frederik må ha kommet godt med som tilskudd til husholdningsinntektene. Ikke minst husleien var "overmaade høi".³³ Høye husleier er altså ikke noe nytt fenomen i Norges hovedstad. Dengang som nå var det fristende for en familie å kjøpe eget hus. Men selv et lite hus var heller ikke billig å anskaffe i den tids penger: 50 000 rigsbankdaler i pålydende seddelverdi. Banklån var utelukket, for Norge hadde ennå ikke noe fungerende bankvesen. Privatlån av et så høyt beløp ville gi alt for høye rentekostnader. I 1816 lånte Lars og Marie en langt mindre sum for å investere i halvparten av en liten frakteskute, i håp om å kunne tjene nok penger på driften av den til å kunne finansiere et huskjøp.³⁴ Båtprosjektet ble mislykket og huskjøpet lagt på is.³⁵

Bilde 4-2. Vaterlands bro i Christiania og Aker, ca. 1800. Illustrasjon av John William Edy i *Boydell's Picturesque Scenery of Norway*, vol. 1, London 1820. (Nasjonalbiblioteket, digitalt innhold)

Eides fikk pent bli boende i leiligheten i Vaterland, og det ble familieførøkelser. Heller ikke her hadde de lykken med seg. Frederik fikk en lillebror i 1817, Johan Christian, som bare ble fire måneder gammel. I 1818 kom Johanne Mathea og i 1820 Julius Christian. Begge døde med få dagers mellomrom sensommeren 1821.³⁶

Ved dåpen til Johanne Mathea sto Lars Eide oppført som «Borger og Skipper». Det betyr at han hadde rett til både å drive handelsvirksomhet som borger av Christiania og å føre skip. Men han synes å

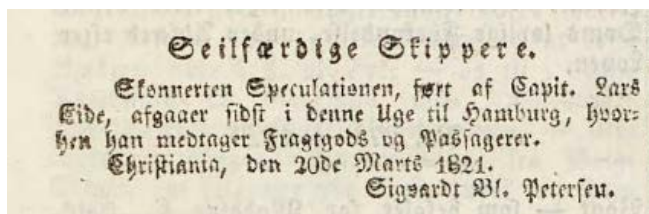
³³ LANGSLET, *Christian Frederik ... del I* (1998), s. 225; Marie Eide til Christian Frederik 02.09.1815.

³⁴ Marie Eide til Christian Frederik 14.06.1816. – Samme dag innførte den nyopprettede Norges Bank en ny valuta: speciedaler. Husprisen 50.000 Rbd N V (rigsbankdaler navneverdi) tilsvarer et atskillig mindre beløp i speciedaler (IMSEN & WINGE, *Norsk historisk leksikon* (1999), s. 84).

³⁵ Christian Frederik til Marie Eide 24.02.1819.

³⁶ **Johan Christian Eide**, født 22.01.1817, døpt 28.03.1817, begravet 14[?].04.1817 (Oslo Domkirke / Vår Frelsers menighet, ministerialbok nr. 6 (1807–1817), s. 463, 1096); **Johanne Mathea Eide**, født 21.04.1818, døpt 26.06.1818, død 21.08.1821, **Julius Christian Eide**, født 01.07.1820, døpt 28.07.1820, død 29.07.1821 (Oslo Domkirke / Vår Frelsers menighet, ministerialbok nr. 7 (1817–1824), s. 33, 130, 287, 288).

mangle i de trykte listene over borgere i Christiania for 1815 og 1823.³⁷ Avbrutt av perioder med landligge, seilte han blant annet på England og Danmark; i mars 1821 er han kaptein på skonnerten «Speculationen» av Christiania og klar for å seile til Hamburg (bilde 4-3).³⁸

Bilde 4-3. Annonse i Morgenbladet 22.03.1821: «Seilfærdige Skippere. Skonnerten Speculationen, ført af Capit. Lars Eide, afgaaer sidst i denne Uge til Hamburg, hvorhen han medtager Fragtgods og Passagerer. Christiania, den 20de Marts 1821. Sigvardt Bl[umental] Petersen.» (Nasjonalbiblioteket, digitalt innhold)

Frederik Eide var åtte år første gangen han møtte prins Christian Frederik. Det var sommeren 1823, da Marie og Frederik fikk en reise til Danmark.³⁹ Prinsen hadde mange andre gjøremål, men har notert i sin dagbok at han besøkte Marie den 30. juni, og igjen 4. juli. Da ryddet han opp i noen økonomiske affærer hos familien Eide og stadfestet løftet om å sørge for guttens fremtidige oppdragelse. Han ville de skulle møtes igjen om to år for å treffe nærmere bestemmelser om videre skolegang og studier, men det er ingenting i kildematerialet som viser at det møtet fant sted. Onsdag 23. juli, kort før Marie og Frederik reiste hjem til Norge, var de på formiddagsbesøk hos prinsen på Sorgenfri slott nord for København.⁴⁰

I 1823 var Frederik skolegutt, og det var i skoleferien han og moren var i Danmark. Frederik hadde akkurat lært å skrive. Han var svært glad i å tegne, og Christian Frederik tilbød seg å dekke ekstrautgifter til timer med tegnelærer på skolen.⁴¹ Kildene tier om hvilken skole Frederik gikk på. På den tiden var elevene ved allmueskolene i Christiania barn av fattigfolk. Barn av mer bemidlede foreldre hadde enten huslærer eller gikk på en de mange privatskolene i byen.⁴² Familien Eide hørte til middelklassen i datidens samfunn. Det ser vi av fadderne ved barnedåpene; det var kaptein, styrmenn, kjøpmenn, håndverkere, handelsbetjenter, tollbetjenter og diverse madamer og jomfruer. Vi kan derfor gjette at Frederik gikk på privatskole.

Lykken snudde seg for familien Eide. I 1824 fikk Frederik lillesøsteren Hanna, og både hun og de to neste barna skulle komme til å leve opp. Hanna var født i februar mens faren var på sjøen. Da hun ble

³⁷ FORTEGNELSE OVER DE UNDER CHRISTIANIA BYES POLITIE-JURISDICTION HENHØRENDE BORGERE (1815, 1823). Her finnes riktignok en Lars Larsen som fikk borgerskap som høker 08.11.1808, men da var Lars Larsen Eide ikke mer enn 17 år. Den generelle nedre aldersgrensen var 18 (SCHWEIGAARD, *Den norske Handelsret* (1841), s. 9).

³⁸ Marie Eide til Christian Frederik 03.07.1815 og 14.06.1816. – I 1829 var "Speculationen" solgt til A. Pedersen og rederen selv var kaptein, om det nå er samme skipet (BJØRN, *Fortegnelse over de med et særdeles Kjendingstegn eller Signalflag forsynede norske Fartøier* (1829), s. 5).

³⁹ LANGSLET, *Christian Frederik ... del I* (1998), s. 215–216; LANGSLET, *Christian Frederik* (2014), s. 171–174.

⁴⁰ Erklæring fra Christian Frederik, datert Sorgenfri 04.07.1823; Christian Frederik til Marie Eide 30.09.1823; SJØQVIST, *Kong Christian VIII.s dagbøger og optegnelser, bind III* (1983), s. 7.

⁴¹ Christian Frederik til Marie Eide 30.09.1823.

⁴² BERGVIST, 'Fra fattigskole til folkeskole' (2011), s. 6–7.

døpt i juni, bodde familien ennå i Vaterland.⁴³ Ikke lenge etter ble husdrømmen virkelighet. For da Laura, den neste datteren, ble døpt sommeren 1826, sognet familien til Aker og bodde i forstaden Grønland.⁴⁴ Her hadde de eget hus i nokså grønne omgivelser i Nygaden 24, få minutters gange sør for gjennomfartsåren Grønlandsleiret og den gang like øst for bygrensen. Gata er senere omdøpt til Platous gate; huset lå like ved der Landbrukets Hus står i dag. Av en lokal folketelling fra 1834 ser vi at familien Eide hadde tjenestepike, men til forskjell fra de fleste naboene hadde de ingen leieboere i huset.⁴⁵ Kanskje satt de såpass bra i det at de klarte seg uten leieinntekter, eller huset var så lite at det ikke var plass.

Yngstemann Lauritz ble født i 1832,⁴⁶ men da var Frederik Carl alt flyttet hjemmefra. Prins Christian Frederik hadde helst sett at Frederik gikk på skole i København allerede fra tiårsalderen, men føyet seg etter morens ønske om å få beholde gutten hjemme litt til.⁴⁷ To år etter var tiden inne. I august 1827 reiste Frederik og moren med båt til København på prinsens bekostning, og i september dro Marie tilbake alene.⁴⁸

Hadde familien Eide hatt noen kontakt med skogbruksnæringen? Neppe direkte, men det kan godt tenkes at Lars Eide fraktet blant annet trelast den tiden han var skipper. Fram til krigsåret 1807 hadde trelasthandel vært den viktigste næringsveien i Christiania. Og det lå svære trelastlagre, eller bordtomter, ved sjøen nær Vaterland der Marie og senere også Lars og Frederik bodde. I 1819, da Frederik var fire år, var det brann i bordtomtene i Christiania som også truet bebyggelsen i Vaterland. Brannen ble en økonomisk katastrofe; de fleste av de allerede kriserammede handelshusene i Christianias skog- og trelastnæring gikk konkurs.⁴⁹ Trelasthandelen tok seg likevel opp igjen; i 1833–36 var det årlige volumet av trelast eksportert fra Christiania nådd 85 prosent av hva det hadde vært i 1804–1806. Tømmeret kom fra store deler av Østlandet, særlig fra Østerdalen, Solør og Odalen. Det ble videreforedlet til trelast på vandredrevne sagbruk som for en stor del lå på nedre Romerike og i Akerselva.⁵⁰ Sagbrukene ble gjerne drevet høst og vår, når det var mye vann i elvene. Vinterstid transporterte et utall plankekjørere trelasten inn til bordtomtene i Christiania med hest og slede. De var på ingen måte avholdsfolk og satte et sterkt preg på både innfartsveiene og bybildet i strøket der

⁴³ **Hanne Caroline Mathilde Eide**, født 11.02.1824, døpt 11.06.1824 (Oslo Domkirke / Vår Frelsers Menighet, Ministerialbok nr. 9 (1823–1824), s. 37). Død 28.08.1901 i Gilleleje på Sjælland som enkefru Pedersen, siste bopel Villa Godthaab (Holmens Sogn, Kontraministerialbog (1813–2002), 1892D–1913D, opslag 97).

⁴⁴ **Laura Maria Josephine Eide**, født 25.03.1826, døpt 29.06.1826 (Aker, Klokkebok nr. 4 (1819–1829), s. 323). Død 15.04.1911 i Kristiania som enkefru Dybdahl, siste bopel Inkognitogaten 24 (Oslo skifterett, Avd. II, Dødsfallsprotokoll C5, 1909–1911, s. 205).

⁴⁵ I folketellingen for Aker 1834 står det at de har bodd i huset og i sognet i 8 år (Folketelling for Aker 1834, Grønland Underinspektorat, oppslag 10). Huset i Nygaden var da også trolig bygget omkring 1826 (ASLAKSBY, 'Grønland og Nedre Tøyens bebyggelseshistorie' (1986), s. 46–49, kart s. 64).

⁴⁶ **Lauritz Christian Emil Eide**, født 07.06.1832, døpt 30.12.1832 (Aker, Ministerialbok nr. 13 (1828–1837), s. 140). Død 31.12.1891 i Kristiania, siste bopel Schweigaards gate 50 (Kampen, Ministerialbok nr. 10 (1891–1898), s. 23).

⁴⁷ Christian Frederik til Marie Eide 18.10.1824 og udatert (1825).

⁴⁸ Christian Frederik til Marie Eide 01.08.1827 og 31.08.1827.

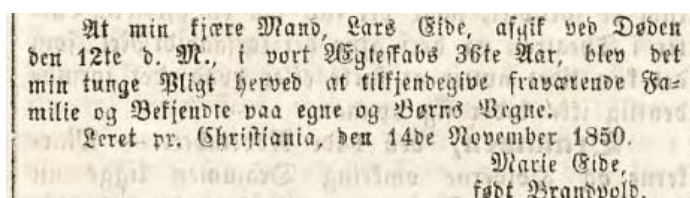
⁴⁹ HELLERUD, *Oslo: tusen års historie* (2000), s. 160–161.

⁵⁰ MOE, *Beskrivelse over Christiania, i Omrids* (1838), s. 100–101.

familien Eide bodde.⁵¹ Plankekjørere og plankestabler må nødvendigvis ha festet seg i Frederiks barndomsminner, enten de fascinerte ham eller skremte ham eller begge deler.

Plankekjøring og annen varetransport med hest inn og ut av Christiania skapte marked for vertshusholdere og høkere ved innfartsveiene. Høkere var handelsmenn som hadde et utsalgssted med bevilgning til å selge små kvanta av bestemte slags dagligvarer, herunder hampefrø, tobakk, mjød og brennevin. Alle varer skulle tas med av kunden og måtte ikke fortæres i lokalet.⁵² I 1842 finner vi Lars Eide som høker i Grønlandsleiret, og dermed må han ha forlatt sjølivet en gang etter den lokale folketellingen åtte år tidligere.⁵³ Tidlig i 1842 ble huset i Platous gate skadet i en brann.⁵⁴ Om det ble reparert så de kunne flytte inn igjen, vet vi ikke. I 1844 ble Lars Eide foreslått som kandidat til formannskapet i Aker herred, men avsto vervet.⁵⁵ Lars må ha gjort det rimelig bra økonomisk, for i 1845 står han oppført i skatteregisteret for Christiania. Det kom bare dem til del som hadde minst 100 speciedaler i årsinntekt og/eller mer enn 1 000 daler i formue, dvs. ca. ti prosent av byens befolkning.⁵⁶

At kjøpmennene, høkerne og vertshusholderne utenfor bygrensen i Aker hadde bevilling fra og skattet til Christiania, gjorde at landkommunen Aker fikk lite penger å bruke på de tettbygde forstedene ut over det minstemål som var lovpålagt for fattig- og skolevesenet. Forholdene i forstedene var på mange måter dårlige. På Grønland fantes verken veibelysning, brolegging eller ledninger for drikkevann til husene. Den ene offentlige vannposten brukte å gå tørr allerede om morgenen. Private brønner kunne ligge farlig nær utedoene.⁵⁷ Høker Lars Eide døde av kolera 12. november 1850,⁵⁸ under en mindre epidemi som var brutt ut nettopp i forstaden Grønland.⁵⁹ (Bilde 4-4).

Bilde 4-4. Dødsannonse i Morgenbladet 17.11.1850: «At min kjære Mand, Lars Eide, afgik ved Døden den 12te d. M., i vort Ægteskabs 36te Aar, blev det min tunge Pligt herved at tilkjendegive fraværende Familie og Bekjente paa egne og Børns Vegne. Leret pr. Christiania, den 14de November 1850. Marie Eide, født Brandvold.» Begravelsen hadde alt funnet sted; når noen var død av kolera ble de begravet snarest mulig for å begrense smittefaren. (Nasjonalbiblioteket, digitalt innhold)

⁵¹ RIBSSKOG, *Bønder i byvegen* (1949), s. 25 ff.

⁵² Stortingsforhandlinger 1830, 6. del, O. 3.7.1833, s. 814 ff.

⁵³ Christiania Intelligentsedler 22. februar 1842, s. 1.

⁵⁴ Christian 8. til F. C. Eide 01.03.1842.

⁵⁵ BENNECHE, *Meddelelser om Akers herred og dets kommunale Forhold 1837–1887* (1893), s. 25.

⁵⁶ Oslo byarkiv, digitale kilder: Christianiafolk 1845, basert på «Ligning af Christiania Byes Nærings- og Fattigskat for Aaret 1845».

⁵⁷ BENNECHE, *Meddelelser ...* (1893), s. 27–31.

⁵⁸ Aker, Ministerialbok nr. 19 (1842–1852), s. 571; Morgenbladet 17. november 1850, s. 4. – Hos WITH, 'Pedersen, Ole Christian' (1898) står Lars Eides dødsdato feilaktig som 07.11.1851, og vi kan dermed heller ikke stole på fødselsdatoen 30.12.1793.

⁵⁹ HANSEN, *Koleraen i Christiania i 1853* (1985), s. 23–25; ASLAKSBY, *Grønland og Nedre Tøyens bebyggelsehistorie* (1986), s. 86–88.

Enken Marie ble sittende i uskiftet bo.⁶⁰ Kan hende drev hun forretningen videre en tid. Madam Eide hadde nemlig forretningssans; på 1820-tallet hadde hun eksportert ansjos til Danmark som hun fikk solgt gjennom prins Christian Frederiks kontaktnett.⁶¹

Ved folketellingen i 1865 var barna blitt voksne og reist hjemmefra, og Marie bodde ikke lenger i Platous gate.⁶² Ti år senere finner vi henne i Nedre Slottsgate, hvor hun bor hos sin yngste datter og lever av å leie ut brennevinsrettighetene etter ektemannen.⁶³ Johanne Marie Eide døde av lungebetennelse i 1878, i den respektable alderen av 84 år.⁶⁴ Ryktene om henne og kongen i grunnlovsåret fulgte henne sannsynligvis livet ut; da hun var død noterte slektshistorikeren Wilhelm Lassen: «Mon hun ikke havde staaet i et slags Forbindelse med Prinds Xstian Frederik i 1814?»⁶⁵

⁶⁰ Aker sorenskriveri, Skifteforhandlingsprotokoll 2, 1849–1864, s. 48b–49a.

⁶¹ Christian Frederik til Marie Eide 12.11.1825, 14.02.1826, 12.08.1828 og 22.07.1829.

⁶² Kristiania kjøpstad, Statlig folketelling 2-12, 1865. Hun bodde da verken i Platous gate eller i Grønlandsleiret og opptre heller ikke i den søkbare versjonen av folketellingen. Ca. 3700 av innførslene fra andre bydeler er gått tapt.

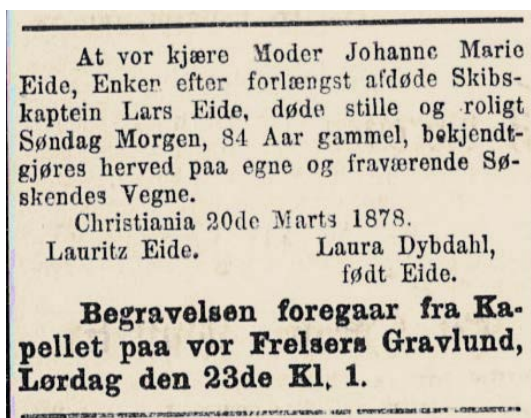
⁶³ Folketeljing 1875 for 0301 Kristiania kjøpstad, transkribert versjon.

⁶⁴ Død i Kristiania 17/3-1878, siste bopel hos enkefru Laura Dybdahl i Nedre Slottsgate 10B. (Johannes, Ministerialbok nr. 2 (1875–1882), s. 153; Oslo skifterett, Dødsfallsprotokoll A 9, 1874–1878, s. 260b).

⁶⁵ Lassens samlinger, Personalhistoriske samlinger, Personalhistorie, ordnet etter slektsnavn, bind 12, http://arkivverket.no/URN:db_read/db/40133/80/

5 Søsken i Norge

Om Hanne, Laura og Lauritz biologisk sett var Frederiks halvsøsken, regnet de hverandre alle fire som søsken. Det ser vi blant annet av dødsannonse for moren (bilde 5-1).

Bilde 5-1. Dødsannonse for Marie Eide i Aftenposten 20.03.1878. (Nasjonalbiblioteket, digitalt innhold)

Den eldste av de tre, Hanne, reiste til Danmark da hun var i tjueårsalderen; henne kommer vi tilbake til i et senere kapittel. Den mellomste, Laura, giftet seg i Christiania i 1854 med jurist og sanglærer Peder Dybdahl (1819-1874) som ble kongelig fullmektig i Revisjonsdepartementet. Hans bestefar av samme navn, presten i Øyer, hadde forresten gitt husrom til prins Christian Frederik tidlig i 1814 da prinsen var på reise sørover fra Trondheim. Laura og Peder fikk barna Hanna og Fredrik. Som enke drev Laura blomsterbutikk.⁶⁶

Yngstemann Lauritz flyttet til Moss som femtenåring i 1847 for å arbeide som krambodsdrang (butikkmedarbeider) hos en kjøpmann.⁶⁷ Noen år etter giftet han seg, men kona døde, og i 1863 giftet han seg på nytt i Christiania med jomfru Sophie Amalie Gundersen. Da var han Copist, dvs. en som håndskrev kopier av utgående brev på et kontor.⁶⁸ Paret slo seg ned i forstaden Pipervika og fikk seks barn pluss en pleiedatter. I 1888 flyttet de inn i bakbygningen i det nyoppførte «Gamlebylottet», leiegården Schweigaards gate 50 litt øst i byen (se bilde 13-3). Lauritz døde nyttårsaften 1891. Som enke drev Sophie fruktforretning.⁶⁹

⁶⁶ Oslo Hospital / Gamlebyen, Ministerialbok nr. 4 (1850–1857), s. 259; Folketelling 1875 for 0301 Kristiania kjøpstad, transkribert versjon; Lassens samlinger, Personalhistoriske samlinger, Personalhistorie, ordnet etter slektsnavn, bind 11, http://arkivverket.no/URN:db_read/db/40132/291/ og bind 12, http://arkivverket.no/URN:db_read/db/40133/80/; MOE, 'Kirkevangen i Øyer' (2013).

⁶⁷ Moss, Ministerialbok nr. 17 (1845–1851), s. 207

⁶⁸ Garnisonsmenigheten, Ministerialbok nr. 10 (1859–1869), s. 241.

⁶⁹ Ved folketellingen i 1865 bodde Lauritz og Sophie, den knapt ett år gamle sønnen Arne Johan og den ni år gamle pleiedatteren Henriette Gundersen i Pibervikens Bakkegate nr. 15, en leiegård med 36 beboere fordelt på ni husstander (Folketelling 1865 for 0301 Kristiania kjøpstad, transkribert versjon). Ved folketellingen i 1885 bor de i en nyere leiegård lenger opp i Bakkegata, nr. 27, og barneflokket er økt til to gutter og fire jenter. Lauritz er «forhenværende Kjøbmand, Arkskriver»,

eldstesønnen er blitt kontorbetjent, og pleiedatteren er trolig flyttet hjemmefra (Folketelling 1885 for 0301 Kristiania kjøpstad, bilde ft20080516070136; senere adresser fra Christiania Adressebog). – Sophie Amalie døde som enke i Kristiania i mai 1915, siste bopel hos datteren Hanna Westernen i Liabroveien (nå: Mosseveien) 10 (Oslo skifterett, Avd. II, Dødsfallsprotokoll C 7, 1913–1915, s. 241).

6 Nybakt tenåring i København

Da Frederik Eide flyttet hjemmefra sensommeren 1827, var han tolv og et halvt år gammel. Han ble plassert hos baker og oppfinner Marstrand i Silkegade i Københavns indre by.⁷⁰ Sammen med en jevn gammel sønn i huset, Troels, gikk han på Efterslægtsselskabets Skole.⁷¹ Skolen lå i Østergade, et par kvartaler unna hjemmet. Den var en realskole drevet av en ideell forening. Da den åpnet i 1787 var den svært forskjellig fra samtidens latinskoler og allmueskoler. Legemlig straff var nemlig forbudt, og læringen besto av mer enn utenatlekser. Gaver og skolepenger finansierte driften. På Frederiks og Troels' tid var skolen femårig og elevene gikk der fram til konfirmasjonsalderen. Jenter hadde ingen adgang. Man begynte i femte klasse og sluttet i første.⁷² Frederik ble tatt opp cirka midtveis i dette programmet.

Det var en fargerik familie skoleeleven Frederik kom inn i. Far i huset, Nicolai Jacob Marstrand (1771–1829) var opprinnelig norsk, født i Innset i Østerdalen som sønn av bergskriveren ved kobberverket der. Etter bergskriverens død i 1785 hadde enken og barna flyttet til Trondheim. Omtrent 20 år gammel var Nicolai Jacob reist til Danmark for å finne noe å leve av. Han viste gode evner i matematikk og mekanikk og hadde lett for å få venner. Han gikk inn i veivesenet, avanserte til å bli mekanisk konsulent for regjeringen, og flyttet inn som leieboer hos en baker i København. Etter å ha sett seg lei på hvordan bakersvennene eltet deigen med skitne føtter, fant Marstrand opp en deigeltmaskin, inspirert av maskiner han kjente fra veivesenet. Med eltemaskinen kunne han åpne sitt eget bakeri i Silkegade i København. Han kjøpte hele bygården og drev i tillegg et mekanisk verksted og et spesialverksted for musikkinstrumenter. Blant mye annet produserte han en maskinkopierte marmorbyste av prins Christian Frederik. I noen år førte han et stort og selskabelig hus med mange av tidens kunstnere som gjester.⁷³ Fem sønner skapte ytterligere liv i huset. Mest kjent av disse brødrene i ettertid ble billedkunstneren Vilhelm Nicolai Marstrand (1810–1873). Han ble en av Danmarks største malere i det 19. århundre.⁷⁴ Frederiks skolekamerat Troels Caspar Daniel Marstrand (1815–1889) skulle senere i livet overta og utvide familiebakeriet og ende opp som industrimann og bryggerieier i København.⁷⁵

⁷⁰ Silkegade, hus nr. 45 (Holmens Sogn, Hovedministerialbog (1805–1892), 1823K–1836K, opslag 53). Det var på hjørnet mot Pilestræde (Københavns Biblioteker, Rådhusbibliotekets online-resurser: Sterms Kort over København, Købmager Kvarter, nordlige del). Gården brant i 1849 (MARSTRAND, *Slægten Marstrand: Optegnelser* (1885), s. 66–67). Huset som står der nå har adresse Silkegade 8.

⁷¹ MARSTRAND (op. cit.), s. 20.

⁷² BOKKENHEUSER, *Efterslægtsskabet og dets Skole 1786–1836* (1896), særlig s. 16–29, 31–35, 55, 121. En drivende kraft i skolens første tid var norskfødte Edvard Storm (1749–1794), mest kjent i Norge i ettertid for visa «Oss har gjort kva gjerast skulle» (BJØRKKVIK, 'Edvard Storm' (2009)).

⁷³ Kvikne sogn, Ministerialbok 1764–1784, s. 18; MARSTRAND (op. cit.), s. 11–13; NYROP, 'Marstrand, Nikolai Jacob' (1897a).

⁷⁴ NYROP, 'Marstrand, Vilhelm Nikolai' (1897b); Store norske leksikon (2009): Vilhelm Marstrand, [https://snl.no/Wilhelm Marstrand](https://snl.no/Wilhelm_Marstrand) (sett 09.10.2014).

⁷⁵ NYROP, 'Marstrand, Troels Caspar Daniel' (1897c).

Bakermester og mekanikus Nicolai Jacob Marstrand oppnådde rangtittelen Commerceraad. Dessverre hadde Commerceraaden dårlig sans for økonomi. Og verre var at han ble syk og døde av magekreft i 1829. Enken Petra Otilia (1778–1847) ble nødt til å bli ytterst sparsommelig og leie ut både bakeriet og de beste værelsene i boligen. De to yngste sønnene fikk bo på et kvistværelse som var så dårlig at det hang istapper ned fra taket om vinteren. Troels Marstrand skriver i sine erindringer mange år senere at hverken han eller Eide hadde særlig mange glade minner fra barndommen i København. De to hadde gått som de selv ville, uten regler og orden. De eldre brødrene, særlig kunstnerspiren Vilhelm, hadde vært hensynsløse og regjerende over for dem, skriver Troels, og om moren var god og kjærlig, kunne han ikke kalle henne omsorgsfull.⁷⁶

Prins Christian Frederik forteller til Marie sommeren 1828 at den da tretten år gamle Frederik ikke hadde vokst stort siden han kom til København året før, men at han var flittig og vel likt på skolen og meget vel i Marstrands hus. Det var bestemt at Frederik skulle bli i Danmark hele sommerferien.⁷⁷ Neste skoleår, da han fylte fjorten, skjøt han i været og fikk fortsatt gode karakterer. Sommeren 1829 fikk han være hos foreldrene i Norge et par uker i skoleferien. Det var meningen at Vilhelm Marstrand skulle vært med, men han ble trolig forhindret da faren døde.⁷⁸

Bilde 6-1. Interiør fra Holmens kirke i København, hvor Frederik Eide og Troels Marstrand ble konfirmert 10.10.1830. (Foto: Lars Helge Frivold, 26.03.2015)

⁷⁶ MARSTRAND, *Slægten Marstrand ...* (1885), s. 20–21.

⁷⁷ Christian Frederik til Marie Eide 12.08.1828, ført i pennen av Frederik Eide.

⁷⁸ Christian Frederik til Marie Eide 22.07.1829.

Femten år gamle, 10. oktober 1830, blir Frederik Eide og Troels Marstrand konfirmert i Holmens kirke i København for enkefru Marstrand (bilde 6-1). Presten bryter det åttende bud og Frederiks far blir «*Koffardicapitain Jens Hansen Eide, død*». Moren føres opp mer korrekt, som Johanne Marie Christensdatter Brandwold.⁷⁹

Efterslægtsselskabets Skole hadde ennå ingen tilbud for elever over 15 år.⁸⁰ Etter konfirmasjonen reiste begge guttene fra København. Troels ble skriverdreng for en onkel på Vestsjælland, og forteller mange år senere i sine erindringer at Frederik flyttet til en prest i Asminderød på Nordsjælland for å lese til forsteksamen.⁸¹

⁷⁹ Holmens Sogn, Hovedministerialbog (1805–1892), 1823K–1836K, opslag 53.

⁸⁰ BOKKENHEUSER, *Efterslægtsselskabet og dets Skole ...* (1896).

⁸¹ MARSTRAND, *Slægten Marstrand ...* (1885), s. 21.

7 «Det står med brede bøge»: Skogbruk og skogutdannelse på tidlig 1800-tall

Asminderød er et lite sted ikke langt fra Fredensborg slott, åtte kilometer nordøst for Hillerød og med Kongens store nordsjællandske skoger i Frederiksborg og Kronborg distrikter i umiddelbar nærhet. Men tross den kjente strofen om bøk i første vers av nasjonalsangen, verken var eller er Danmark et skogrikt land. Omkring år 1800 var skogforrådet ved et historisk minimum. Presis skogstatistikk fins ikke fra så langt tilbake, blant annet fordi skog ennå ikke var noe entydig begrep. I skoglandskapet brukte bøndene gamle bruksretter til å ha dyr på beite, slå gras til husdyrfôr og ta ut brensel basert på stubbeskuddforyngelse av løvtrær. I jordbruks- og beitelandskapet sto også trær, mer eller mindre spredt.⁸² Denne bruken av arealene fremmet forekomsten av bredkronede og male- riske enkelttrær, nettopp slike som inspirerte dikteren Oehlenschläger da han skrev «Der er et yndigt land» i 1819. Myndighetene var derimot ikke tilfredse med situasjonen. Sentralmakten ønsket større selvforsyning av trevirke, til brensel for befolkningen i byene og til byggemateriale for skip, hus og andre formål. Flere ganger på 1600- og 1700-tallet hadde myndighetene forsøkt å få i stand et mer planmessig skogbruk.⁸³

I Danmark liksom i Norge hadde kongene av pengene solgt mange av eiendommene kongemakten hadde annektert fra den katolske kirken etter reformasjonen. I Danmark skjedde de siste store salgene av kongelig eiendom i perioden 1764–1774, hvoretter det stort sett bare var på øyene Sjælland og Bornholm at kongen ennå eide skog.⁸⁴

Reformene som var ved å bli slutført da Eide kom til Danmark, hadde startet med kongens egne eiendommer. I 1781 signerte kongen en detaljert *Forordning angaaende de Kongelige Skove og Tørreromser udi Danmark*, som delvis sto ved lag så sent som på 1920-tallet og som vi skal komme tilbake til flere ganger siden.⁸⁵ Forordningen foreskrev blant mye annet å fortrinnsvis forynges skog naturlig, ved plukkhogst. Store flatehogster skulle ikke lenger forekomme. Der det var vanskelig å få opp naturlig foryngelse av bøk og eik, kunne man hjelpe seg ved å så frø av øvrige innenlandske treslag, eller – i begrenset omfang – frø av utenlandske treslag. Samme år kom en forordning om jordskifte, som innebar at det skulle bli et skarpt skille mellom jordbruksarealer og skogarealer. De fleste av bøndenes bruksretter i kongeskogene ble opphevet, til gjengjeld skulle det bli avsatt et lite areal til skog på hver bondegård. Disse to forordningene førte etter hvert til at kulturlandskapet i traktene der kongen eide skog, ble kraftig forandret. Hagemarker innenfor grensene som ble trukket opp for skogarea-

⁸² FRITZBØGER, *Kulturskoven: Dansk skovbrug fra oldtid til nytid* (1994), s. 72–73.

⁸³ SERUP, 'Forstordning, skovregulering og skovplanlægning ...' (2005), s. 47–48.

⁸⁴ OPPERMANN, 'De danske Skovlove og deres Historie' (1929), s. 8; BALSLEV, *Danske skovfolk ...* (1989), s. 10.

⁸⁵ OPPERMANN, sammesteds s. 6.

lene, ble konvertert til produksjonsskog. Økende priser for trevirke under den politiske uroen i Europa gjorde at jordbrukslandskapet omkring, med sine gamle hagemarker og nye bondeskoger, snart ble tilnærmet treløst.⁸⁶

Sentralkraften ønsket også å underlegge *privatskogbruket* i Danmark en streng regulering, men nølte, blant annet fordi kongen ennå ikke hadde fått inn hele kjøpesummen for krongodsene han hadde solgt ved den siste store privatiseringsbølgen. Kjøperne måtte avvirke for å kunne betale gjenstående gjeld til kongen. Prisstigningen på trevirke rundt 1800 satte ytterligere fart på avviklingen i privat-skogene. Uro og krig i Europa gjorde at myndighetene i Danmark fryktet knapphet på brensel til byene og mangel på eikevirke til å bygge krigsskip, handelsskip, hus og havneanlegg. Etter en uvanlig kald vinter i 1804/05 ble det fortgang i saken, og resultatet ble i all hast Fredskovforordningen – *Forordning om Skovenes Udskiftning, Vedligeholdelse og Fredning i Kongeriget Danmark* av 27. september 1805. Den innebar jordskifte for å få ende på sameier og delt eiendomsrett, og den ledet til et like skarpt skille mellom jordbruksareal og skogareal på privat grunn som det skulle være på kongens grunn. Beiting og slått av gras i skog skulle opphøre. Skogeierne fikk foryngelsesplikt. Ville skogeier drive konsentrerte hogster, måtte han lage en driftsplan som skulle forelegges regjeringen til godkjenning; ellers fikk han drive plukkhogst. Fredskovforordningen forespeilet en ambulerende oppsyns- og veiledningstjeneste for privatskogbruket, men statsfinansene var så dårlige at planene om tjenesten ble skrinlagt.⁸⁷

Til sammenligning hadde myndighetene i København sluppet skogbruket i det mer skogrike *Norge* tilnærmet fritt, gjennom i 1771 å oppheve det siste av to forsøk på en landsdekkende skogadministrasjon på Kongsberg, for så i 1795 å kutte ut nesten alle restriksjoner på privatskogbruket. Offisielt var det fordi tiltakene ikke hadde virket etter hensikten.⁸⁸ Ifølge historikeren Ole Feldbæk var det vedvarende press fra skognæringen i Norge som var en viktig årsak til disse frislippene.⁸⁹

Til å gjennomføre reformene av 1781 på kongens skogeiendommer i Danmark trengtes en fagutdannet stab med autoritet. I 1785 startet staten et utdanningsprogram i skogbruk i tilknytning til to militære jegerkorps.⁹⁰ Og i skogadministrasjonen var det stillinger å rekruttere til. Forvaltningen av kongens skoger skulle ledes sentralt av en overforstmaster. Under seg hadde han skovridere, som forvaltet hvert sitt distrikt med hjelp av en eller to førstere og diverse underbetjenter. Førsterstillingene ble etter hvert rasjonalisert bort. Til gjengjeld ble det utnevnt overførstere som fikk en eller

⁸⁶ GRØN, 'Hovedtræk af dansk Skovbrugs Historie til ca. 1888' (1938), s. 47–50.

⁸⁷ OPPERMANN, 'De danske Skovlove ...' (1929), s. 9; GRØN, 'Hovedtræk ...' (1938), s. 51–54, 61–64; FRITZBØGER, *Kulturskoven ...* (1994), s. 380–382.

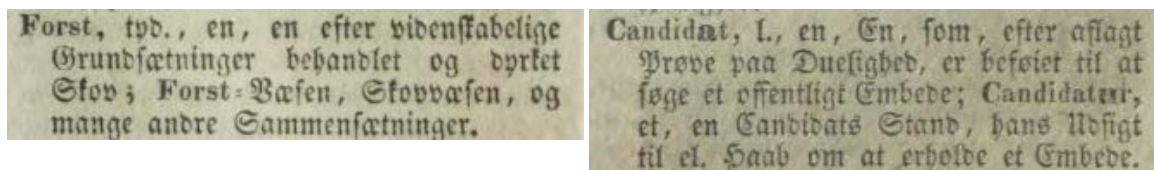
⁸⁸ Forordning angaaende det anordnede General-Forst-Amtes Ophævelse 14. Januar 1771 og Forordning angaaende Skovene, Saugene og Trælast-Tienden 22. April 1795 (TIMME, *Forordninger, aabne Breve og andre trykte Anordninger for Norge i Tidrummet 1648–1814, bind 2* (1842), s. 2–3 og 249–250).

⁸⁹ FELDBÆK, *Nærhed og adskillelse: 1720–1814* (1998), s. 87, 224.

⁹⁰ BALSLEV, *Danske forstkandidater ...* (1986), side 9.

flere skovridere under seg.⁹¹ Etter at eneveldet tok slutt i 1848, ble de kongelige skoger gjort om til statseiendom og underlagt Finansministeriet.⁹²

Skogundervisningen ved jegerkorpset kom i gang i 1786. Dette regnes som startåret for forstkandidatutdanningen i Danmark.⁹³ Betegnelsen *forstkandidat* kommer av ordene *forst*, som er tysk for en skog som er behandlet og dyrket på vitenskapelig grunnlag, og *kandidat* – av latin *candidatus* – en som etter avlagt prøve på dugelighet er kvalifisert til å søke et offentlig embete (bilde 7-1).⁹⁴

Bilde 7-1. Ordene *forst* og *candidat* i Meyers fremmedordbok fra 1844. (Nasjonalbiblioteket, digitalt innhold)

Fram til 1833 hadde omtrent 300 personer oppnådd tittelen forstkandidat gjennom studier i Danmark; sju av dem var født i Norge. Av de 300, som alle var menn, var rundt 20 blitt utdannet ved det militære jegerkorpset i Helsingør (eksamensår 1788 og 1790). Det ble opphevet i 1791 som et ledd i offentlig innsparing. Omtrent 35 hadde gått i lære i et skogdistrikt og avlagt eksamen i matematikk, naturkunnskap og landmåling ved universitetet i København. De kaltes også rentekammerkandidater, etter rentekammeret som var øverste ledd i statsadministrasjonen nest etter kongen. Den veien til å bli forstkandidat fantes mellom 1798 og 1820. Det store flertall hadde sin eksamen fra det kongelige forstinstitutt i Kiel, som var i virksomhet fra 1786 til 1833, og som fram til 1808 hadde vært tilknyttet det militære jegerkorpset der. Kiel lå den gang i en tyskspråklig del av det danske monarkiet, nærmere bestemt i hertugdømmet Holstein. Undervisningsspråket på instituttet var følgelig tysk.⁹⁵

De fleste av alle disse forstkandidatene fikk stillinger i forvaltningen av kongens skoger i selve Danmark og i hertugdømmene Slesvig og Holstein. Etter hvert begynte også noen private godseiere å ansette forstkandidater. Omkring 1820 mente regjeringen i København at det ble utdannet for mange forstkandidater. Det var derfor den stanset rentekammerkandidatutdanningen. Tiltak for å begrense søkningen til forstinstituttet i Kiel ble diskutert, men ikke gjennomført.⁹⁶

⁹¹ OPPERMANN, 'Bidrag til det danske Skovbrugs Historie 1786–1886' (1889), s. 37 ff.

⁹² FRITZBØGER, *Kulturskoven ...* (1994), s. 383. Staten hadde nå begynt å kjøpe skog på Jylland.

⁹³ BALSLEV, *Danske forstkandidater ...* (1986); NIELSEN, 'Skovbrugsuddannelsen 1786–1985' (1986).

⁹⁴ MEYER, *Fremmed-Ordbog ...* (1844), s. 86, 224.

⁹⁵ BALSLEV, *Danske forstkandidater ...* (1986); NIELSEN, 'Skovbrugsuddannelsen ...' (1986), s. 301–308, 375; FRITZBØGER, *Kulturskoven ...* (1994), s. 353. Etter 1791 hadde Kielstudenter som spesialiserte seg i skogbruk vært fritatt fra militærtjenesten på skolen.

⁹⁶ NIELSEN, 'Skovbrugsuddannelsen ...' (1986), s. 308.

8 Frederik blir forstkandidat

I og med at prins Christian Frederik hadde tatt på seg å sørge for Frederik Eides utdannelse, kan vi gjette at det var prinsen med eventuelt noen av hans rådgivere som valgte at gutten skulle få utdanne seg til forstkandidat. Den påvirkningen kom trolig verken fra styrmannsfamilien Frederik kom fra i Christiania eller fra bakermester- og kunstnerfamilien han bodde hos i København.

8.1 Omlegging av skogbruksstudiet

Da Frederik Eide var ferdig med realskolen høsten 1830 og skulle utdanne seg videre, var forstinstitutet i Kiel det eneste studiestedet for skogbruk i danskekongens riker. Men Eide begynte aldri der. Alt i 1813 hadde sentralmyndighetene i København begynt å tenke på å flytte forstinstitutet til en mer sentral og mindre skogfattig del av helstaten.⁹⁷ Et alternativ var Sorø Akademi skogrike eie-dommer i Midtsjælland. I 1827 besluttet staten å opprette et skog- og landbruksinstitut for praktisk undervisning på Mørupgaard under Sorø Akademi, i første omgang som en prøveordning. Under navnet «Agerdyrknings-Institutet» åpnet det 1. november 1830. Skogbrukslærer her var Niels Hjersing Sparre, rentekammerkandidat fra 1812. Han underviste også i landmåling, i tillegg hadde han en deltidstilling som forstkandidat ved akademiskogene. Skolen fikk få søkere. Man vurderte da å gjøre den om til et fullverdig studiested for skogbruk som kunne supplere, eller erstatte forstkandidatutdanningen i Kiel.⁹⁸ Sommeren 1832 ble den høyt ansette kongelige skovrider i Frederiksborg distrikt i Nordsjælland, Georg F. E. Sarauw, utnevnt til forstinspektør for Sorø Akademi skoger med tanke på at han blant annet skulle kunne undervise i skogbruk.⁹⁹ Da var det imidlertid allerede bestemt at det skulle opprettes en fullstendig forsteksamen ved den nylig etablerte polytekniske læreanstalten i København, som sto i nær forbindelse med Københavns Universitetet.¹⁰⁰ Det var en løsning Sarauw selv hadde støttet, og da han flyttet til Sorø senhøstes 1832 slapp han å kombinere forstinspektørstillingen med å være skogbrukslærer.¹⁰¹ Til gjengjeld ble han medlem av eksamenskommisjonen for forsteksamen i København de første fem årene. Åkerdyrkningsinstitutet på Mørupgaard ble nedlagt i 1835.¹⁰²

Da forsteksamen i København ble opprettet i 1832, var tanken å omorganisere skoginstitutet i Kiel. Men innen man nådde så langt, var det knapt noen skoleledelse igjen å forhandle med. Samme år døde de to viktigste professorene ved skoginstitutet, August C. H. Niemann og Nicolaus T. Reimer,

⁹⁷ BALSLEV, *Danske forstkandidater ...* (1986), s. 155.

⁹⁸ Hof- og Statskalender 1833, spalte 362; OPPERMANN, 'Bidrag til det danske Skovbrugs Historie ...' (1889), s. 209; BALSLEV, *Danske forstkandidater ...* (1986), s.130.

⁹⁹ ERSLEV, *Almindeligt Forfatter-Lexicon ...* (1853), s. 16; NIELSEN, 'Skovbrugsuddannelsen ...' (1986), s. 315.

¹⁰⁰ Kongelig resolusjon av 28.02.1832 (BALSLEV, *Danske forstkandidater ...* (1986), s. 19).

¹⁰¹ OPPERMANN, 'Bidrag til det danske Skovbrugs Historie ...' (1889), s. 209. Da datteren Christine Elisabeth sto til konfirmasjon i Hillerød kirke 30.09.1832, var Sarauw fremdeles bosatt i Nørre Herløv ved Hillerød i Nordsjælland (Hillerød Sogn, Kontraministerialbog (1813–2003), Opslag 308).

¹⁰² BALSLEV, *Danske forstkandidater ...* (1986), s. 22; NIELSEN, 'Skovbrugsuddannelsen ...' (1986), s. 315.

henholdsvis 71 og 60 år gamle.¹⁰³ I februar 1833 ble instituttet nedlagt og læremidler og bibliotek overført til Den polytekniske læreanstalt i København, som ble kongerikets eneste lærested i skogbruk. Men det tok tid å skaffe kvalifiserte lærere i skogbruksfag. Studiet ble derfor temmelig fritt. Noe av kunnskapen ble meddelt gjennom forelesninger; resten måtte skogbruksstudentene skaffe seg ved selvstudium. Første kull avla forsteksamen i 1835.¹⁰⁴

Forutsatte forkunnskaper for forstkandidatstudiet var enten studenteksamen (dvs. fullført videregående skole), militær utdanning, eller en bestått forberedelseksamen i dansk, tysk, historie, geografi, matematikk og naturfag. I tillegg måtte man ha avlagt jegerprøve og ha skaffet seg minst to års praksis hos en kongelig forstembetsmann.

8.2 Forberedelser i prestegården

Hvis ungdomsvennen Troels Marstrand husker riktig i sine erindringer, var det altså hos en prest i Asminderød at Frederik Eide begynte å lese til forsteksamen i 1830. Mer presist var det forberedelseksamen for skogbruksstudiet han skulle lese til.

Presten i Asminderød het Gerhard Johannes Brøndsted (1773–1846). Han var i tillegg slottsprest i Fredensborg og prost i Kronborg-Lynge prosti. Som slottsprest var han en kjent person for kongefamilien. Presteparet hadde elleve barn, hvorav fire omtrent var på alder med Frederik: tre jenter født henholdsvis 1812, 1814 og 1816, og en gutt født i 1818.¹⁰⁵ Datteren Sophie Conradine (1810–1892) gir som gammel dame en artig skildring av livet på prestegården sist på 1820-tallet. Omgangskretsen var de høyere sirkler i distriktet, og en stor begivenhet var prins Christian Frederiks årlige jakt og jaktball på Fredensborg slott.¹⁰⁶

Sophie Conradine skriver at hennes far presten engasjerte en cand. theol. Jürgensen som huslærer for sine barn, og at et par «fremmede» gutter også kom i huset for å bli undervist.¹⁰⁷ Det var nok mot betaling, for å kunne finansiere huslæreren. Dessverre slutter hennes erindringer fra Asminderød sommeren 1829, da hun giftet seg med nettopp Jürgensen og flyttet med ham for å bli prestefru på en liten øy i Storebælt. Kanskje presten Brøndsted engasjerte en ny huslærer som blant annet fikk til oppgave å bistå Frederik med lesingen. Eller kanskje det var kapellanen. Residerende kapellan i Asminderød, Grønholt og Fredensborg fra 1829 til september 1832, Wilhelm Bartholomeus Bentzien (1800–1857), hadde vært lærer ved Københavns Borgerskole 1819–1824 og kom til Asminderød fra

¹⁰³ BALSLEV, *Danske forstkandidater ...* (1986), s. 154.

¹⁰⁴ OPPERMANN, 'Bidrag til det danske Skovbrugs Historie ...' (1889), s. 209 ff.; BALSLEV, *Danske forstkandidater ...* (1986), s. 19–23. Forstinstituttet i Kiel ble nedlagt ved kongelig resolusjon av 02.02.1833. Forstkandidatutdanningen ble flyttet videre til Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole ved København i 1863 (NIELSEN, 'Skovbrugsuddannelsen ...' (1986), s. 327–329).

¹⁰⁵ Tom Brøndsted: Om Brøndsted. Historie 1694–1823. <http://brondsted.dk/brondsted/> (Nettsted, sett 19.11.2014).

¹⁰⁶ JÜRGENSEN & HØGSBRO, *Oldemors Erindringer* (1908), s. 40–41.

¹⁰⁷ Sammesteds s. 43–45.

stillingen som inspektør ved Efterslægtsselskabets Skole.¹⁰⁸ Han kjente garantert til unge Frederik fra sin tid som skoleinspektør.

Trolig tok det to år for Frederik å tilegne seg kunnskapene for forberedelseeksamen. Maleren Wilhelm Marstrand er representert med ett arbeid i Nasjonalmuseet i Oslo: et portrett av Frederik Eide malt i 1832 mens den 17-årige Frederik leser til eksamen (bilde 8-1). Giveren, Hanna Dybdahl, var datter av Frederiks søster Laura Dybdahl, født Eide.

Bilde 8-1. Wilhelm Marstrand: Frederik Carl Eide, senere kammerherre og overførster. Olje på lerret, 1832. (Nasjonalmuseet, Oslo: testamentarisk gave fra Hanna Dybdahl, innkommet 1934, inventarnummer NG.M.01760. Fotolisens CC-BY-NC).

8.3 Studietid og forelskelse

Hvis Frederik brukte to år på å skaffe seg forberedelseeksamen, sto han klar for selve forstkandidatutdanningen senhøstes 1832. Da var skogbruksstudiet ved Den polytekniske læreanstalt i København nettopp opprettet, men det tok som sagt tid å skaffe kvalifiserte skogbrukslærere, og undervisningsformen var temmelig fri. Eide flyttet til Sorø på Midtsjælland hvor han tok den obligatoriske

¹⁰⁸ WIBERG, *Personalhistoriske, statistiske og genealogiske Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie ...* (1870), s. 110.

praksisen i akademiskogene hos forstinspektør Sarauw.¹⁰⁹ I det minste deler av den boklige kunnskapen til forsteksamen tilegnet han seg også i Sorø.

Både Sorø og Sarauw skulle vise seg å bli viktige for Frederik Eides videre liv.

Sorø var – og er – en liten skole- og kulturby som ligger idyllisk til ved en innsjø i Midtsjælland, omgitt av en god del skog. I 1833 hadde byen knapt 1 000 innbyggere.¹¹⁰ Sorø akademi – eller Sorø Akademis lærde Skole og Opdragelsesanstalt, som den het fra 1823 til 1903 – er en stiftelse med egne skog- og jordeiendommer. Siden 1586 da kong Frederik 2. grunnla akademiet, har skolen vært i virksomhet i ulike former, bare med noen få avbrudd. Per 2016 var den Danmarks eneste statsgymnasium med internat. Kjernen i eiendommene er tidligere klostergoods. Etter hvert ble arealene utvidet, blant annet med gods som Ludvig Holberg (1684-1754) hadde kjøpt for siden å testamentere til akademiet. Overskuddet fra stiftelsens jord- og skogbruk har vært viktig for å kunne drive skolen. Skogbruk er fortsatt stiftelsens største forretningsområde.¹¹¹ På Sarauws og Eides tid var stiftelsen og dens skoger underlagt staten: i eneveldets tid under *Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler*, deretter under *Cultusministeriet* (senere kalt Kirke- og undervisningsministeriet). Dette til forskjell fra kongens / statens skoger ellers i Danmark – som i eneveldets tid sorterte under *Rentekammerets forstkantor* og senere (fra 1851) under *Finansministeriets domenekontor*.¹¹²

Da Frederik Eide kom til Sorø, bar akademiets skoger liksom mange andre skoger på de danske øyene fortsatt preg av mer enn tusen års husdyrbeite og hogst av rettvokste trær. Trær som var krokete og bredkronede, fikk stå igjen og bli gamle. Slike eike- og bøketrær produserte rikelig med nøtter, som grisene grov opp fra skogbunnen da bøndene ennå hadde sine svin på skogen. Professor Oppermann skriver: «... i den danske Naturskov er der stor Afstand mellem Træerne, men kun kort fra Jorden op til Kronetaget; der er vidt til Vægge, men ikke højt op til Loftet.»¹¹³

Etter hvert som bestemmelsene i forordningene av 1781 om kongens eiendommer ble gjennomført, sørget skogvesenet for å gjerde inn skog, redusere hjorteviltbestanden, og alle slags husdyr med unntak av svin ble holdt ute av skogen. Dette gav synlige forandringer. Det kom opp tett naturlig ungskog der frøfallet fra eldre (løv)trær var tilstrekkelig og marka ennå ikke var gjengrodd med gras etter at beite og slått var opphørt. Ung kulturskog fantes der skogvesenet hadde sådd furu, gran eller bøk.¹¹⁴

¹⁰⁹ OPPERMANN, 'Eide, Frederik Carl' (1890); OPPERMANN, 'Skove og Søer under Sorø Akademi: Skovbruget gennem hundrede Aar' (1928), s. 74.

¹¹⁰ Dansk Center for Byhistorie: Danmarks købstæder: Sorø, Historiske befolkningstal. <http://dendigitalebybort.byhistorie.dk> (sett 27.10.2015).

¹¹¹ TRAP, *Kongeriget Danmark, 3. Deel* (1872, s. 334–336); Salmonsens konversationsleksikon 2. udgave, oppslag Sorø Akademi; hjemmesider for Stiftelsen Sorø Akademi <http://www.stiftsor.dk> og Sorø Akademi <http://www.soroe-akademi.dk> (sett 17.04.2015).

¹¹² Hof- og Statskalender 1844, 1871; SERUP, 'Forstordning ...' (2005), s. 49.

¹¹³ OPPERMANN, 'Sorøegnens Skove' (1927), sitat fra s. 86.

¹¹⁴ OPPERMANN, 'Sorøegnens Skove' (1927), s. 90–91, jf. GRØN, 'Hovedtræk af dansk Skovbrugs Historie ...' (1938), s. 65

Eides praksisvert, hvis fulle navn var *Georg Friederich Ernst Sarauw* (1779–1846), var av fornem slekt. Tyskfødt, i Ruschbaden like sydøst for Bremen og innenfor grensene til kurfyrstedømmet Hannover. Foreldre var Johann og Charlotte Meyer; Johann var amtsforvalter. Ni år gammel flyttet gutten til en onkel i Kiel: kaptein, senere godseier Georg Adolph von Sarauw. Da han fylte 18, adopterte onkelen ham. Som adoptivønn kom han til å bli stamfar til den adopterte linje av slekten Sarauw. Allerede som unggutt var han skoginteressert, og i 1796 tok han noen fag ved universitetet i Kiel som forberedelse til skogbruksstudiet. Året etter dro han til barndommens stat Hannover for å skaffe seg skogbrukspraxis. Selve skogstudiet gjennomførte han ikke ved forstinstituttet i Kiel. I stedet reiste han den lange veien til hertugdømmet Sachsen-Weimar-Eisenach og studerte ved en privat skogskole i Zillbach i 1800–1801. Skolen ble drevet av Heinrich Cotta (1763–1844), som skulle bli en av Tysklands mest berømte forstmenn gjennom tidene. Cotta skrev seg senere inn i skogbrukshistorien som lærebokforfatter og leder av det kongelige saksiske forstakademi i Tharandt ved Dresden. Han skal ha vært en iderik, systematisk og dyktig pedagog, som la stor vekt på å knytte sammen praksis og teori. Eleven Sarauw satte ham svært høyt. Ferdig utdannet reiste Sarauw til Danmark i 1802, hvor han snart etter fikk dansk statsborgerskap og embete som kongelig skovrider i Frederiksborg distrikt på Nordsjælland. Han giftet seg med Juliane Marie Randahl fra Kiel. De fikk ti barn, alle mens de bodde på skovridergården i Herløv. Herfra flyttet familien til Sorø senhøstes 1832. I 1812 var Sarauw blitt medlem av en kommisjon som skulle undersøke forholdene ved Røros Kobberverk, særlig skogforholdene. Rentekammeret gav ham også andre oppdrag i Norge, og han arbeidet der hele sommeren 1813.¹¹⁵ Sarauw var altså ikke uten erfaring med nordmenn da unge student Eide kom til akademiskogene.

Noe av det første Sarauw gjorde som nytilsatt forstinspektør i Sorø, var å lage en ny driftsplan for akademiskogene til erstatning for den gamle fra 1815. Det var i 1833/34.¹¹⁶ Til grunn la han *arealfagverksmetoden*, en metode han hadde lært hos Cotta mer enn tretti år tidligere.¹¹⁷ Den går ut på å dele skogen inn i bestand etter aldersklasse og skogtilstand, og å fastsette en omløpstid og et behandlingsforslag for resten av omløpet for hvert av bestandene.¹¹⁸

Dette arbeidet fikk unge student Eide høyst sannsynlig delta i, foruten å få innblikk i andre gjøremål i forvaltningen. Til teoridelen av studiet ble han veiledet dels av Sarauw, dels av lektorer ved Sorø akademis skole og særlig av professor Peder Hjort.¹¹⁹ Som student bodde han nemlig på hybel hos

¹¹⁵ ERSLEV, *Almindeligt Forfatter-Lexicon ...* (1853), s. 16; OPPERMANN, 'Bidrag til det danske Skovbrugs Historie ...' (1889), s. 146–147; OPPERMANN, 'Sarauw, Georg Friederich Ernst' (1900), s. 606; HAUCH-FAUSBØLL, *Patriciske Slægter* (1919), s. 163–164; HASEL, *Forstgeschichte: Ein Grundriss für Studium und Praxis* (1985), s. 232–233; BALSLEV, *Danske skovfolk ...* (1989), s. 164.

¹¹⁶ FRITZBØGER & EMBORG, 'Landscape history of the deciduous forest Suserup Skov, Denmark, before 1925' (1996), s. 304–308.

¹¹⁷ OPPERMANN, 'Skove og Søer ...' (1928), s. 74

¹¹⁸ SAXLUND, *Norsk Skovlexikon* (1885), s. 29 og 98.

¹¹⁹ OPPERMANN, 'Skove og Søer ...' (1928), s. 74.

familien Hjort i Realgaden 13 (nå Storgade) i Sorø. Der står han innført i folketellingen som «*Logerende, Pensionair. Studerer Forstvidenskab. Søn af en Officier.*»¹²⁰ Professor Hjort var en av tidens kjente danske kulturpersonligheter. Han var lektor i tysk språk og litteratur ved akademiet, han var lærebokforfatter og dessuten en stridslysten samfunnsdebattant og litteraturkritiker.¹²¹

Frederik kom på god fot med familien Sarauw og ganske særlig med datteren Christine Elisabeth, som han ble stormforelsket i og ville forlove seg med i 1835. Prins Christian Frederik mente det var for tidlig. Han rådet den unge studenten til å bevare kjærligheten i sitt hjerte og ikke misbruke den godheten hennes foreldre hadde for ham. Forlovelsen burde vente til han kunne by den utkårede sikrere framtidsutsikter.¹²² Dette var jo lenge før damer av Sarauwfamiliens stand kunne ha noe eget yrke.

Frederik Eide underkastet seg eksamener for forsteksamenskommissjonen i København: foreløpig forsteksamen i 1834 og fullstendig forsteksamen høsten 1836.¹²³ Ved den siste ble han forstkandidat. Alle de fem studentene i dette kullet fikk hovedkarakter 2, Eide også. Karakterskalaen gikk fra 1 til 3 med 1 som best.¹²⁴

¹²⁰ Folketælling 1834, Købstæder, Sorø, Sorø Baggade, opslag 1.

¹²¹ Se for eksempel Salmonsens konversationsleksikon, 2. utg., bind 11, nettutgaven på runeberg.org.

¹²² F. C. Eide til Christian Frederik 19.05.1835; Christian Frederik til F. C. Eide 25.05.1835.

¹²³ F. C. Eide til Christian Frederik 09.03.1839.

¹²⁴ ROEPSTORFF, *Forstlig Stat* (1898), del 3, s. 5–7.

9 «Danmark, deiligst Vang og Vænge»

Hvorfor vendte ikke Eide tilbake til fødelandet som fersk forstkandidat?

Utsiktene til relevant arbeid i Norge var ytterst slette. I Eides eksamensår 1836 hadde landet verken noen faglig skogadministrasjon eller skoglig veiledningstjeneste, og det var ingen private skogeiere med forstkandidater på lønningslisten. Så vidt vites var det bare én forstkandidat i privat virksomhet: norskfødte Niels Aall Løvenskiold (1789–1883). Han var dansk rentekammerkandidat fra 1812 og eide Bolvig Jernværk nær Porsgrunn.¹²⁵ Holden Jernværk på Ulefoss hadde hatt en forstkandidat som eier, danskfødte Eggert C. F. Løvenskiold (1788–1861), men han hadde gitt opp driften og reist tilbake til Danmark i 1829 hvor han gikk inn i skogvesenet. Han fikk etter hvert en toppstilling der, men skal ha vært bedre som jeger enn som forstmann.¹²⁶

I realiteten var det bare to stillinger i Norge som passet for en forstkandidat: skoginspektør ved Røros Kobberverk og overførster ved Sølvverket på Kongsberg. Kobberverket la større vekt på autoritet enn forstlig fagkunnskap, og foretrakk folk med militær bakgrunn til skoginspektørstillingen.¹²⁷ Overførster på Kongsberg siden 1816 var Henrik Wilhelm Tillisch (1788–1860), født i Trondheim og dansk rentekammerkandidat fra 1808. Han var ennå ikke 50 år da Eide tok eksamen, og tenkte neppe å gå av med det første.¹²⁸

Dessuten var det i Danmark Frederik hadde omgangskretsen sin og ikke minst kjæresten sin, Christine Elisabeth Sarauw. Og forbindelsen med prins Christian Frederik kan alene ha vært god nok grunn til å bli værende i Danmark.

Rentekammeret tildelte Frederik Carl Eide dansk statsborgerskap 1. august 1837 og autoriserte ham som kongelig landmåler senere samme år.¹²⁹ Det siste var en formell anerkjennelse av kunnskapene i landmåling han hadde fått gjennom skogbruksstudiet, og betød at han var kvalifisert for å kunne ta oppdrag som landmåler.

¹²⁵ BALSLEV, *Danske forstkandidater ...* (1986), s. 95.

¹²⁶ LEIGH-SMITH, 'Løvenskiold, Eggert Christopher Frederik' (1896), s. 605.

¹²⁷ ØYSANG, *Røros kobberverks historie* (1942), s. 207–208.

¹²⁸ BALSLEV, *Danske forstkandidater ...* (1986).

¹²⁹ Naturalisationspatent 01.08.1837, landmåler 18.11.1837 (Rigsarkivets bibliotek, Embedsudnævnelser under Rentekammeret 1660–1848, bind 3, del 1814–1848, s. 443).

10 Kandidattjeneste i Nordsjælland

Statsborgerskapet var en av forutsetningene for å kunne gjøre karriere i dansk skog- og jaktvesen. Ferske forstkandidater måtte også ha en godkjent prøvetid, i form av kandidattjeneste. Rentekammeret ansatte Eide i 2. kronborgske distrikt av kongens skoger i Nordsjælland, hvor han fikk oppgaver innen jakt og skogforvaltning under skovrider Bjørnsen. Sophus Magnus Bjørnsen (1790–1857) var født på Sjælland og ble forstkandidat i Kiel i 1812. Han reiste kort etter til Norge og ble assistent ved holzførster Rømckes Foundation i Sandsvær syd for Kongsberg et par år. Så dro han videre til Vestfold. Her eide kong Frederik 6. grevskapet Laurvig og hadde latt bygge opp en skoetat. Bjørnsen fikk stilling som skovrider i Lardal og Slemdal distrikt. I 1816 ble han konstituert som overførster i hele grevskapet. Det varte kort, for Frederik 6. solgte grevskapet sommeren 1817. Da flyttet Bjørnsen til Danmark sammen med sin norske kone Johanne Brededine født Wright (fra Lardal i Vestfold) og fikk embete som kongelig skovrider med bosted Helsingør. Bjørnsen gikk for å være en dyktig og praktisk anlagt skogsmann.¹³⁰

Eide tjente nok ikke all verden som fersk forstkandidat under Bjørnsen. Julen 1838 ville han feire hos Sarauws i Sorø sammen med deres datter Christine Elisabeth som han nå var blitt forlovet med. Den reisen hadde han ikke råd til, for han hadde ikke mange dagene fri og ville ikke ta sjansen på å vente på tilfeldig skyss. Han kunne reise fra Helsingør fredag 21. desember, men da måtte han være tilbake senest annen juledag for å rekke å forberede en klappjakt som skulle foregå i Bjørnsens skogdistrikt 2. januar. Skulle han få litt tid i Sorø, måtte han bruke rutegående transport: postdiligence fra Helsingør til København og ny postdiligence til Slagelse hvor Sarauws folk kunne hente ham. Rutetidene var slik at han var nødt til å overnatte i København den ene veien. Han søkte prins Christian Frederik om å få dekket reiseutgiftene på til sammen noe over 14 riksbankdaler, hvorav én daler skulle gå til kost og losji i København.¹³¹ I dag kan reisen gjennomføres med tog for en brøkdel av denne prisen, og reisetiden er under to timer hver vei, fremdeles med bytte i København.

¹³⁰ OPPERMANN, 'Bjørnsen, Sophus Magnus' (1888), s. 369–379; ROEPSTORFF, *Forstlig Stat* (1898), del 1 s. 18 med håndskrevne tilføyelser, Rigsarkivets lesesal i København; OPPERMANN, 'Skove og Søer ...' (1928), s. 74; BALSLEV, *Danske forstkandidater ...* (1986) s. 38.

¹³¹ F. C. Eide til Christian Frederik 14.12.1838.

11 Kunnskapstørst, ambisjoner og reiseår i Tyskland

Unge forstkandidat Eide la ikke fingrene imellom da han i mars 1839 søkte prins Christian Frederik om å få et års opphold i utlandet for å bli ytterligere kvalifisert til et embete i skogvesenet.¹³² Danmark er et lite land, skriver han, med få skoger og få skogembetsmenn, men med alt for mange søkere til disse embetene. Det svake og skjelettaktige kunnskapsgrunnlaget forstkandidatutdanningen i Danmark hadde kunnet tilby ham, var langt fra tilstrekkelig når man skulle ut i skogen og virkelig forstå noe. Forstkandidaten, som tørster etter å bli en teoretisk dannet og vitenskapelig, for landet nyttig embetsmann, må lete forgjeves etter den leskedrikken han trenger, etter den kilden han skal samle opplysning og råd fra. Han lever så å si aldeles alene. Med unntak av Sarauw, som bodde for langt unna Helsingør, var det knapt noen Eide kunne spørre som hadde fulgt med tiden i skogvitenskapen. Til forskjell fra andre grener av naturvitenskapen var skogkunnskapen i Danmark stagnert:

«Trods altsaa min største Lyst og Fliid bliver jeg staaende paa det samme Punkt, et Punkt, der nu snart i 2 Aartiender har sat Forstcandidaten i et Lys, der har virket fordærvende paa hans hele Fremtid og sat ham i en Stilling blant de oplyste Klasser i Staten, der maa ha været dybt krænkende og sørgelig for ham.»

Eide skriver at han ville bli en skogembetsmann som behersket både teori og praksis, en som hadde noe å lære bort til kolleger og yngre kandidater. Slike forstmenn manglet helt i Danmark. Tyskland var skogvitenskapens hjem og beskytter, der bodde og virket de gamle mestre, de som man skyldte alt man hadde lært og alt man burde lære. De teorikunnskapene som trengtes for å velge det gode og bekjempe det dårlige i skogforvaltningen, hadde han ikke og ville heller aldri kunne få i Danmark.

«Hos Tydsklands Mestere, i deres Skrifter, under deres Vejledning, der er det at Kundskaben skal samles og evig vil jeg takke Deres Kongelige Høihed fordi De aabnede mig Adgangen til hiine Kundskaper i Templer, til hiine Skove, hvor Sylvan æres og agtes, hvor Forstmandens Tale klinger ægte og kraftigt og hvor ei Nid og lav Misundelse qvæler enhver Følelse, enhver Lyst og udelukker al Meddelelse, som er saa vigtig for enhver Forstmand.»

Eide ville til Heinrich Cottas berømte forstakademi i Tharandt og ta kurs der i et halvt år, og deretter reise et halvt år rundt i kongerikene Sachsen, Preussen, Hannover og andre tyske stater.

I mai 1839 la han ut på den omstendelige reisen til nabolandene i sør.¹³³ Tyskland besto den gang av et trettitalls store og små selvstendige stater som samarbeidet militært og til en viss grad også sivilt gjennom medlemskap i Det tyske forbund. Blant medlemsstatene var hertugdømmene Holstein og

¹³² F. C. Eide til Christian Frederik 09.03.1839.

¹³³ BALSLEV, *Danske forstkandidater ...* (1986), s. 54.

Lauenburg, hvor kongen av Danmark var statsoverhode. Jernbanenettet var ennå ikke bygget ut; det lå helt i startgropa. Kunne man ikke bruke dyre diligencer eller leie kostbar karjolskyss, måtte man finne leilighetsskyss med hest og kjerre, gå til fots eller bli med en elvebåt der slike gikk.

Frederik Eide nådde kongeriket Sachsen. Her ble han skrevet inn som student ved forstakademiet i Tharandt for sommersemesteret 1839 som strakte seg fra mai til mikkelsmess (29. september). Sommersemesteret var atskilt fra vintersemesteret med noen ukers praktisk undervisning i hver ende. Tharandt er en liten by i et dalføre 13 km sørvest for Sachsens hovedstad Dresden. Hit flyttet Heinrich Cotta fra Zillbach med sin private skogskole i 1811, og fra 1816 ble skolen kongelig saksisk forstakademi. Da Eide kom dit, hadde akademiet en toårig linje for jordbruk og en toårig linje for skogbruk; for skogbrukslinja var det mulig å velge et tredje påbyggingsår og bli forstmester kvalifisert til embetsstilling i skogvesenet. Det var ennå ikke noe internat og heller ingen egen undervisningsbygning. Forelesningene ble holdt i særskilt innrettede rom i de enkelte lærernes tjenesteboliger, eller ute i det fri. «Gjestestudenter» kunne ta både enkeltkurs og følge enkeltforelesninger, mot betaling. For studenter som ville følge hele undervisningsløpet, fantes noen få friplasser for innenlandske (saksiske) studenter, ellers var det skolepenger.¹³⁴ Det var altså ikke hver manns sønner som kunne studere ved akademiet.

Eide hadde på forhånd sett seg ut de emnene han mente han hadde størst behov for. Aller viktigst var botanikk, jordbunns lære, insektlære og et øvingskurs i skogtaksasjon. Han ville også ta kurs bygningkunst og plantegning, åkerdyrking, og gjerne også i veterinærkunnskap, i og med at skogembetsmenn i Danmark bodde på tjenestegårder med tilhørende jordbruksland. Tyskkurs og de praktiske øvelsene i jakt og skyting fristet også. Sarauws gamle lærer Heinrich Cotta (bilde 11-1), som da hadde passert de 75, underviste fremdeles i *Grundriss der Forstwissenschaften*, et oversiktskurs i skogvitenskap med to timer forelesning i uka. Selv om Eide kjente dette stoffet fra før fordi han hadde studert Cottas lærebok grundig på fritiden, gikk han nok på de forelesningene for selv å oppleve Sarauws berømte gamle lærer.¹³⁵

¹³⁴ SCHOBER, 'Zur Geschichte der Akademie für Forst- und Landwirthe zu Tharandt' (1866), s. 19, 28–29, 51.

¹³⁵ F. C. Eide til Christian Frederik 09.03.1839; SCHOBER (op. cit.), s. 63.

Bilde 11-1. Heinrich Cotta, medalje utgitt i anledning 175-års-jubileet for skogundervisningen i Tharandt 1986. Bronse, diameter 40 mm. (Foto: Lars Helge Frivold)

Noen rapport om reisen har jeg ikke funnet i arkivene. Om Eide brukte tiden i Tharandt godt, nådde han neppe over alle kursene han hadde sett seg ut på forhånd. Timeplankollisjoner fantes vel den gangen også. Da sommersemesteret var slutt sist i september, reiste han i hvert fall videre til storhertugdømmet Sachsen-Weimar-Eisenach og tok et halvt års studium til, ved forstakademiet i Eisenach.¹³⁶ Dermed rakk han ingen rundreise i Hannover og Preussen før han måtte hjem. Leder ved akademiet i Eisenach var Gottlob König (1779–1849), som i yngre dager hadde vært elev hos Cotta. Med studiene i Tharandt og Eisenach fikk Eide oppleve to av de seks store klassikerne i tysk skogvitenskap.¹³⁷ Og han skal ha vært svært begeistret for König som foreleser.¹³⁸

¹³⁶ OPPERMANN, 'Skove og Søer ...' (1928) s. 74.

¹³⁷ De fire andre store var Georg Ludwig Hartig (1764–1837), Wilhelm Pfeil (1783–1859), Johann Christian Hundeshagen (1783–1834) og Carl Heyer (1797–1856) (HASEL, *Forstgeschichte ...* (1985), s. 229 ff).

¹³⁸ OPPERMANN, 'Skove og Søer ...' (1928) s. 74.

12 Jobsøknader og midlertidige stillinger

Tilbake fra Tyskland ble Eide engasjert på forstinspektør Sarauws kontor i Sorø et par måneder, fram til han i august 1840 fikk et engasjement i skogtaksasjon i Holstein og måtte flytte til Kiel.¹³⁹ Holstein var fremdeles et hertugdømme under dansk overhøyhet; her var det offisielle språket tysk, og Eide fikk god bruk for erfaringene fra studieåret i Tyskland. Men han var fortsatt ute etter en embetsstilling i skogvesenet, og i Silkeborg på Jylland var det blitt en ledig. Christian Frederik, som nå het Christian 8. og var blitt eneveldig konge etter Frederik 6., skrev i april 1841 at Eide gjerne kunne søke ham direkte om stillingen i Silkeborg, men minnet om at søkere med lengre ansiennitet ville måtte gå foran.¹⁴⁰

Lønna som underordnet forstkandidat i skogtaksering var antakelig relativt beskjeden. Sommeren 1841 ville Eide opp til Sjælland en tur, men måtte søke sine overordnede i Holstein om fridager.¹⁴¹ Sorø var sikkert førstevalget blant tjenestestedene Eide ønsket seg. Her satt jo forloveden Christine Elisabeth og ventet som en annen Solveig i Peer Gynt; her arbeidet hennes far og Eides mentor, Sarauw, og her hadde han fortsatt venner fra årene han var student.

Muligheten åpnet seg da den 67 år gamle skovrideren for 1. distrikt i Sorø akademis skoger, Søren Møller, begynte å skranke og ønsket å trappe ned i tjenesten. Sarauw foreslo for sine overordnede at Frederik Eide kunne avlaste Møller. I oktober 1841 bifalt *Directionen for Universitetet og de lærde Skoler* at forstkandidat Eide kunne antas som volontør ved akademiskogene for å overta forvaltningen av deler av Møllers distrikt, og at han ellers kunne arbeide med oppmåling og skogkartlegging i akademiskogene hvis han fikk tid til overs. Han kunne få bo i Sorø.¹⁴² Mye penger lå det ikke i dette, for en volontør var en som arbeidet gratis på et offentlig kontor eller institusjon, særlig med tanke på senere ansettelse.¹⁴³ Eide så imidlertid framtidsmulighetene ved dette arrangementet. Han sa opp i Kiel, flyttet til Sorø og ble assistent for Møller.

¹³⁹ BALSLEV, *Danske forstkandidater ...* (1986), s. 54. Brevet fra Christian 8. til F. C. Eide 07.04.1841 er adressert til Kiel.

¹⁴⁰ Christian 8. til F. C. Eide 07.04.1841.

¹⁴¹ Christian 8. til F. C. Eide 15.07.1841.

¹⁴² Landsarkivet for Sjælland m.m., OA-121 Overinspektionen for Sorø Akademis skove, 1794–1865, Breve og dokumenter, 87, Directionen for Universitetet og de lærde Skoler til Georg Sarauw 02.10.1841.

¹⁴³ Ordbog over det danske Sprog: Historisk ordbog 1700–1950, <http://ordnet.dk/ods> (sett 21.02.2016).

13 Skogforvaltning og ekteskap: embetsmann i Sorø

Mandag 28. februar 1842 står den knapt 27 år gamle volontøren Frederik Carl Eide som brudgom i Sorø kirke og blir viet til forstinspektørens datter, Christine Elisabeth Sarauw.¹⁴⁴ Samme dag skriver kongen et brev til Eide, hvor han ønsker ham Guds velsignelse over ekteskapet og at det skulle glede ham om hans foresattes gode hensikt med ansettelsen ved Sorø snart kunne oppfylles.¹⁴⁵ Eide måtte bare ikke være for utålmodig.¹⁴⁶

Allerede før bryllupet visste man at det ville bli ledig skovriderstilling i akademiskogene i nær fremtid, ikke bare fordi gamle Møller på 1. distrikt var plaget av sykdom. Skovrider Brüel på 2. distrikt hadde nemlig sagt opp for å bli skovrider i tredje kronborgske distrikt på Nordsjælland. Han fratrådte 9. mars.¹⁴⁷ Snaut to måneder etter, 6. mai, ble Eide beskikket som konstituert skovrider på Sorø 2. distrikt,¹⁴⁸ med skovridergården Fredskovminde sørvest for Sorø som tjenestebolig.¹⁴⁹ Den 8. mai døde skovrider Møller.¹⁵⁰ Dermed ble skovriderembetet i 1. distrikt ledig. Sommeren 1842 fungerte Eide begge steder.¹⁵¹ Den 20. oktober 1842 ble han utnevnt til skovrider i 1. distrikt,¹⁵² og fast ansatt kongelig embetsmann. Svigerfar, forstinspektøren, var fremdeles nærmeste overordnede.

Skovriderdistrikt nr. 1 dekket om lag 2 000 hektar av akademiskogene.¹⁵³ Det omfattet blant annet et stort kulturfelt med gran og furu, Bromme Plantage, som lå på tidligere innmark og var påbegynt i 1795 med tanke på framtidig etterspørsel etter bygningstømmer.¹⁵⁴

Tjenesteboligen var Christiansminde Skovridergård, som den gang lå temmelig isolert til sørøst for Sorø by. I dag har tettbebyggelsen rundt Sorø jernbanestasjon nådd nokså nært innpå. Eide lot det gamle hovedhuset rive og fikk oppført et nytt i halvannen etasje i 1843, som fremdeles står. Gården er nå blitt feltstasjon for Biologisk institutt ved Københavns universitet.¹⁵⁵

Ved folketellingen 1. februar 1845 er 30 år gamle Frederik Carl Eide, hans 29 år gamle kone Christine Elisabeth, hans 21 år gamle søster Hanne Christine Mathilde Eide og fire tjenestefolk registrert på

¹⁴⁴ Sorø sogn, Hovedministerialbog (1814–1891), 1838 KV–1869KV, opslag 69.

¹⁴⁵ Christian 8. til F. C. Eide 28.02.1842.

¹⁴⁶ Christian 8. til F. C. Eide 01.03.1842.

¹⁴⁷ Hof- og Statskalender 1844, sp. 354; BALSLEV, *Danske skovfolk* (1989), s. 71

¹⁴⁸ OPPERMANN, 'Skove og Søer ...' (1928), s. 75; Aarhus Stiftstidende 13.05.1842; Håndskrevet tilføyelse under Eide i Rigsarkivets lesesals eksemplar av Roepstorff, *Forstlig stat* (1898).

¹⁴⁹ Georg Sarauw til F. C. Eide 17.10.1842.

¹⁵⁰ Lynges sogn, Hovedministerialbog (1814–1894), 1825 FKVDJTA–1844 FKVDJTA, opslag 503.

¹⁵¹ Landsarkivet for Sjælland m.m.: OA-121 Overinspektionen for Sorø Akademis skove, 1794–1865, 1841–42 Breve og dokumenter, 89, Skovforbrydelser, juli 1842.

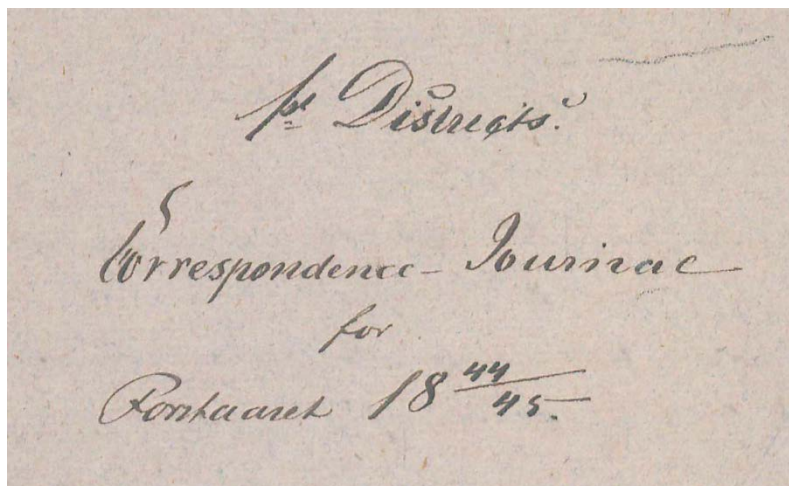
¹⁵² Håndskrevet tilføyelse under Eide i Rigsarkivets lesesals eksemplar av ROEPSTORFF, *Forstlig Stat* (1898); OPPERMANN, 'Skove og Søer ...' (1928), s. 75; BALSLEV, *Danske skovfolk ...* (1989), s. 70.

¹⁵³ OPPERMANN, 'Skove og Søer ...' (1928), s. 78.

¹⁵⁴ OPPERMANN, 'Sorøegnens Skove' (1927), s. 90–91, jf. GRØN, 'Hovedtræk av dansk Skovbrugs Historie ...' (1938), s. 65

¹⁵⁵ SØCHTING, *Christiansminde Gl. Skovridergård: sagaen om Biologisk Instituts feltstation* (2015), særlig s. 15–17.

denne skovridergården.¹⁵⁶ At Hanne nå var flyttet ned dit, viser at det fortsatt var nær kontakt med familien i Christiania. Fire tjenestefolk – to kvinner og to menn – er et tegn på at det også ble drevet aktivt jordbruk på skovridergården.

Bilde 13-1. Forsiden på Frederik Eides brevjournal som skovrider i Sorø akademiskogers 1. distrikt for forståret 1844/45. Et forst-år gikk fra 1. oktober til 30. september. (Rigsarkivet: Sorø Akademi 1. Skovdistrikt, Breve og dokumenter 1843–1866, nr. 1 (1843–1845))

En kikk i Eides brevjournal for 1844/45 (bilde 13-1) gir et inntrykk av hva han hadde av saker som skovrider. Blant annet skulle tømmer selges på auksjon, eller også «underhånden» til en avtalt pris. Trevirke og andre naturalia skulle fordeles på bruksberettigede, det skulle investeres i kunstig foryngelse, i grøfting, skogsveier, inngjerding, og noen steder skulle skogen innrettes spesielt for rekreasjon (Lystskove). Hogst, drift («skovning») og jakt skulle organiseres. Eventuelt overskudd skulle fordeles på ulike deler av akademiets virksomhet.¹⁵⁷ De fleste brevene var fra og til sjefen, Sarauw, som hadde sin tjenestebolig på den andre siden av byen.

Eide sorterte inn- og utgående korrespondanse etter saksområder («fag»). At han kalte et av dem for *Correspondence over Ubetydeligheder*, bærer bud til våre dagers elektroniske postbokser.

13.1 Forstkandidaten og husmannen

Blant de mange oppgavene en skovrider hadde, var politimessig oppsyn med at ingen tok seg til rette med ulovlig virksomhet eller ulovlig ferdsel i skogen. Etter solnedgang onsdag den 13. juli 1842 ble en husmann og hans voksne datter påtruffet av en av Eides underordnede, forstkandidat Guldberg, på et sted i skogen der det ikke var lovlig ferdselsvei. Husmannen bar på en lå og forklarte at han

¹⁵⁶ Folketælling 1845, Landdistrikter, Sorø: Alsted: Lyng, opslag 10.

¹⁵⁷ Sorø Akademi 1. Skovdistrikt, Breve og dokumenter 1843–1866, nr. 1 (1843–1845).

skulle bort til en skogsmyr for å slå nesler til grisen de hadde hjemme. For denne påtenkte forbrytelsen beslagla forstkandidaten Ljåen og anmeldte forholdet. Med hjemmel i forordningen av 18. april 1781 om de Kongelige Skove og Tørremoser udi Danmark, ila skovrider Eide husmannen og hans datter en bot på en mark sølv hver for å ha gått utenfor lovlig ferdselsvei i akademiets skog.¹⁵⁸ I 1842 var en mark sølv – 16 skilling – ikke noe voldsomt stort beløp; det svarte til omtrent en halv dagslønn for en arbeider i en by.¹⁵⁹ Men for en husmannsfamilie som delvis levde i naturalhushold, kan det ha svidd nok. Og Ljåen fikk de neppe tilbake.

13.2 Eide blir forstinspektør og får en pleiedatter

Ekteparet Eide bodde ikke lenge i det nybygde framhuset på skovridergården Christiansminde. Den 16. juni 1846 døde forstinspektør Sarauw av en hjerneskode, 67 år gammel.¹⁶⁰ Eide ville gjerne rykke opp til stillingen som ble ledig etter svigerfaren. Han kunne vise til både tilleggsutdannelsen i Tyskland og den allsidige arbeidserfaringen i akademiskogene. Innstillende myndighet var Direksjonen for universitetet og de lærde skoler. Direksjonen forhastet seg ikke. Men da innstillingen omsider forelå ved pinsetider året etter, i 1847, viste det seg at konklusjonen var til Eides fordel. Kongen kunne dermed utnevne ham til forstinspektør.¹⁶¹

Nå inntok Eide toppstillingen i Sorø akademis skogvesen og fikk tjenestebolig i Sorø Lille Ladegaard, som lå like nord for Sorø by. Boligen var dårlig vinterisolert. Eide satte i gang med oppussingsarbeider og ba pent om støtte fra et visst hold til kjøp av nye møbler; de gamle bar preg av å ha vært igjennom fem flyttinger på dårlige veier.¹⁶² Fra sommeren 1847 ble for øvrig de ca. 70 kilometerne mellom Sorø og København ikke lenger like krevende å tilbakelegge. Sist i juni åpnet jernbanen mellom Roskilde og København. Med korresponderende postvogn på landeveien mellom Sorø og Roskilde, ville det nå bli mulig å dra til København og tilbake på én dag og enda ha fem timer til disposisjon i hovedstaden om man bare sto opp tidlig nok.¹⁶³ Ni år senere skulle det bli enda lettere. Da ble jernbanen forlenget fra Roskilde via Sorø til Korsør.¹⁶⁴

På Amalienborg slott i København fikk Christian 8. et anfall av hjertekrampe, angina pectoris, om morgenen 6. januar 1848. Livlegen gav ham årelating, brukte uvasket redskap, og kongen fikk blodforgiftning. Legebehandlingen fortsatte i samme stil, og tilstanden ble verre. Christian 8. døde 20. januar, et par uker etter at han hadde sørget for å få gjort opp sitt bo. Sett med vår tids kunnskap var

¹⁵⁸ Landsarkivet for Sjælland m.m.: OA-121 Overinspektionen for Sorø Akademis skove, 1794–1865: 1841–42 Breve og dokumenter, 89, Skovforbrydelser, juli 1842.

¹⁵⁹ THESTRUP, *Mark, skilling, kroner og øre: Pengeenheder, priser og lønninger i Danmark i 350 år* (1991), s. 37.

¹⁶⁰ Sorø amt, Sorø sogn, Hovedministerialbog 1814–1891: 1838D–1874D, opslag 7.

¹⁶¹ Christian 8. til F. C. Eide 25.05.1847; Håndskrevet tilføyelse under Eide i Rigsarkivets lesesals eksemplar av ROEPSTORFF, *Forstlig stat* (1898) som gir 26.05.1847 som utnevnesdato.

¹⁶² F. C. Eide til Christian 8. 30.10.1847.

¹⁶³ F. C. Eide til Christian 8. 25.06.1847.

¹⁶⁴ JENSEN, *Danske jernbaner 1847–1972* (1972), s. 15–16.

dødsårsaken åpenbar: grov medisinsk feilbehandling.¹⁶⁵ Frederik Eide var i naboværelset på slottet da kongen døde.¹⁶⁶

Frederik Carl Eides sorg over kongens død var oppriktig. Få dager etter dødsfallet skrev Christian 8.s geheimekabinettssekretær, Johan G. Adler (1784–1852), et brev til Eide hvor det blant annet heter: «Vel har Du Grund til at sørge og klage, en Fader er uerstattelig, selv om han ikke kunde vedkjende sig Navnet.» En liten trøst i sorgen kan det ha vært at Eide nå fikk ettergitt en betydelig gjeld.¹⁶⁷

Brevene som er bevart mellom Christian Frederik og Frederik Eide viser at de to gjennom årene hadde kontakt både ansikt til ansikt og skriftlig, og at de betød mye for hverandre.¹⁶⁸ Prinsen / kongen hadde holdt sitt løfte om å sørge for Eides oppdragelse og utdanning, og hadde som farsfigur støttet og rådet ham også senere. Eide var ikke den som var redd for å be om hjelp. Han fikk likevel ikke alt han pekte på av sin velgjører på slottet. I prinsippet var all makt samlet i den enevelldige kongens hender, men også Eide måtte gjøre seg godt kvalifisert til et embete for å kunne bli utnevnt.¹⁶⁹

Christian 8. etterlot seg enken Caroline Amalie og sønnen, tronfølgeren Frederik Carl Christian som nå ble konge under navnet Frederik 7. (bilde 13-2). Både Frederik 6. og Christian 8. hadde til en viss grad delegert noe av sin myndighet til valgte organer, som et politisk trekk for å kunne beholde ene-voldsmakten. Tale- og trykkefriheten var begrenset, og kongeloven av 1665 med sine strenge dikta-toriske bestemmelser gjaldt fremdeles. I 1848 var imidlertid tiden kommet så langt at en forandring knapt lenger kunne unngås. På dødsleiet hadde Christian 8. skrevet et kort brev til tronfølgeren hvor han blant annet anbefalte å få i stand en konstitusjonell forfatning, noe han selv hadde begynt å forberede, men ikke rukket å fullføre før han ble syk.¹⁷⁰ I mars 1848, kort etter tronbestigelsen, utnevnte Frederik 7. en ny regjering, erklærte eneveldet for opphørt og at han heretter kun ville møte i statsråd når han ble bedt om det. Da det var gjort, skal han ha sagt: «Så, nu kan jeg da sove, så længe jeg gider.» En valgt, grunnlovgivende forsamling utarbeidet et forslag til grunnlov, som kongen, om enn ikke uten motforestillinger, undertegnet i juni 1849, og som gjorde Danmark til et konstitusjonelt kongerike.¹⁷¹

¹⁶⁵ LANGSLET, *Christian Frederik ...*, del II (1999), s. 240–247.

¹⁶⁶ TRAP, *Fra fire Kongers Tid*, bind I (1966a), s. 231.

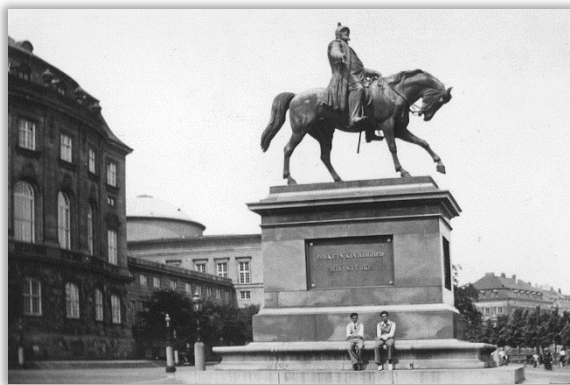
¹⁶⁷ J. G. Adler til C. F. Eide 25.01.1848. Sitatet er også gjengitt av tidligere overarkivar HELK, 'H. C. Andersen og Christian 8. – endnu en gang' (2005), s. 105. – Adler var for øvrig den som hadde laget utkastet til de tre første kapitlene av Norges grunnlov i 1814, mens Falsen laget utkastet til de fire siste. Hele tiden siden var Adler en av de nærmeste medarbeiderne til Christian Frederik / Christian 8. (Norsk biografisk leksikon https://nbl.snl.no/johan_gunder_adler, sett 02.07.2016).

¹⁶⁸ LANGSLET, i *Christian Frederik ...*, del I (1998), s. 216, trekker en lignende konklusjon.

¹⁶⁹ OPPERMANN, i 'Skove og Søer ...' (1928), s. 75, skriver at selv om proteksjon fra kongen og fra svigerfaren Sarauw kan ha gavnet Eide, er det ingen tvil om at hans kunnskaper og evner kvalifiserte ham til stillingen som forstinspektør.

¹⁷⁰ LANGSLET, *Christian Frederik ...*, del II (1999), s. 240–247; diverse artikler på Århus Universitets websider danmarkshistorien.dk (sett 17.03.2016).

¹⁷¹ Artikkel om Frederik 7. på Kim Sleiborgs websider danskekonger.dk (sett 17.03.2016).

Bilde 13-2. Etter sin død ble kong Frederik 7. hedret med en rytterstatue utenfor Christiansborg slott i København. Han var skilsmissebarn uten samværsrett med moren, ble selv skilt to ganger, og levde til sist med grevinne Danner i et barnløst ekteskap som var mislikt i de høyere lag av samfunnet fordi grevinnen mildt sagt var født borgerlig. Han skal ha hatt en komplisert personlighet, og han møtte vanskelige utfordringer i tiden som konge. (Foto: Christian Fredrik Frivold, ca. 1932)

Bilde 13-3. Frederik Eides halvbror på morsiden, Lauritz Eide, vokste opp med far, hjemmeverende mor og søsken. Lauritz mistet sin første kone tidlig, giftet seg på ny og ble familiefar. Han hadde en rutinemessig kontorjobb i Christiania. Det står da heller ingen statue utenfor hans siste bopel, som var her i tredje etasje i bakgården til Schweigaards gate 50. Hvem av Frederik Eides to halvbrødre som var mest lykkelig gjennom livet, kan man bare spekulere på. (Foto: Lars Helge Frivold, 26.09.2015.)

Ved folketellingen 1850 er forstinspektør Eide og hustru fortsatt å finne i Sorø lille ladegård, med to tjenestepiker og to tjenestekarere. Her bor også Eides svigermor, enkefru Sarauw, med to av sine ugifte døtre, tre jenter i alderen 8–15 år som er barnebarn av henne, og en tjenestepike.¹⁷² Antakelig var det nokså livlig i ladegården. Året før hadde Eides norske søster Hanne giftet seg med en dansk sjøoffiser, premierløytnant Ove Christian Pedersen, og flyttet til København. Pedersen avanserte senere til direktør i marineministeriet og fikk tittelen kommandør. Hanne ble da fru kommandørinde Pedersen.¹⁷³

Ved neste folketelling, 1855, bor den yngste av de tre bestemorsbarna, nå tolv år gamle Vilhelmine Sarauw hos ekteparet Eide og er blitt deres pleiedatter. Eides hadde vel da innsett at de ikke selv kunne få barn. Forvirrende nok står jenta oppført som Charlotte Vilhelmine i folketellingene for 1850, 1855 og 1860, mens hun i folketellingene for 1870 og 1880 er innført med sitt rette døpenavn, Johanne Vilhelmine. Som godt voksen fortrakk hun fornavnet Vilhelmine, og i det følgende bruker vi det.¹⁷⁴

¹⁷² Folketælling 1850: Landdistrikter, Sorø, Alsted, Sorø købstad landdistrikt, opslag 4. Barnas alder er regnet etter førstkommande fødselsdag.

¹⁷³ Sorø amt, Sorø sogn, Hovedministerialbog 1814–1891: 1838KV–1869KV, opslag 77; WITH, 'Pedersen, Ove Christian' (1898). I 1850 bodde ekteparet i Kamelgade no. 44 i København (Dansk Demografisk Database: Folketællingen 1850, Københavns Amt, København (Staden)).

¹⁷⁴ Døpt som **Johanne Vilhelmine**, konfirmert som **Johanne Vilhelmine** (Sorø, Sorø hovedsogn, Hovedministerialbog 1814–1891: 1837F–1859F, opslag 82 og 1854K–1860K, opslag 61). **Charlotte Vilhelmine** i Folketælling 1850, Landdistrikter, Sorø amt, Alsted, Sorø købstads landdistrikt, opslag 4; 1855, ditto, opslag 5; 1860, ditto. **Johanne Vilhelmine** i Folketælling 1870, København, Tordenskioldsgade, opslag 38; 1880, ditto, opslag 40, samt i offisiell sammenheng (Tidsskrift for Skovvæsen 20 (1908), Række A, s. 8–17). **Johanne Vilhelmine** hos HAUCH-FAUSBØLL, *Patriciske*

13.3 Forbindelser til tropene

Eides pleiedatter Vilhelmine var født i Sorø, under et opphold foreldrene hennes hadde hatt der vinteren 1842/43. Faren var ekteparet Sarauws eldste sønn Carl Friederich Wilhelm (1806–1881), med andre ord den eldste av Frederik Eides ti svogere og svigerinner. Carl var utdannet jurist fra Københavns universitet. Av helsemessige grunner hadde han forlatt Danmark kort etter juridikum til fordel for det atskillig varmere Dansk Vestindia, som besto av de tre karibiske øyene St. Thomas, St. Croix og St. Jan. Her gjorde han karriere i koloniens politi- og rettsvesen. I 1831 giftet han seg på St. Thomas med den to år yngre Anny Elisabeth, også kalt Betzy Brown, datter av overkrigskommisær og plantasjeier Georg Brown. Med henne fikk han tre gutter og tre jenter. Familien slo seg ned på St. Croix, hvor Betzy døde i august 1844 mens barna ennå var mindreårige. Om det var frykt for slaveopprør eller noe annet som gjorde utslaget, sendte faren alle de seks barna til Danmark og ble selv boende i tropekolonien. I februar 1848, få måneder før opprøret kom og guvernøren erklærte slaveriet på øyene for opphevet, giftet han seg på nytt i Christiansted på St. Croix med 19 år gamle Emma Elodia Schuster (1828–1856), datter av tollforvalteren. Med henne fikk han ytterligere tre barn. I 1869 var han blitt eier av plantasjonen North Star nord på St. Croix, men solgte den etter et par år. På sine eldre dager ble han såret under en arbeideroppstand («Negerrevolte») og døde av skadene i Frederiksted på St. Croix i desember 1881.¹⁷⁵

Minst fire av de seks barna fra hans første ekteskap fikk et nytt hjem hos besteforeldrene i Sorø lille ladegård for kortere eller lengre tid etter at moren Betzy døde. De tre jentene bodde hos bestemor ved folketellingen 1850; den yngste av dem ble altså ekteparet Eides pleiedatter. Storebror Georg Adolph Rohde Sarauw (1833–1910) var da flyttet ut av bestemorshjemmet for å ta landbruksutdanning. Han var det eneste av Carl Sarauws ni barn som slo seg ned i Dansk Vestindia som voksen; alle de andre fant en framtid i Danmark.¹⁷⁶ Økonomisk var kolonien i tilbakegang. Fra 1835 til 1917 falt folketallet på øya St. Croix med 44 prosent på grunn av overdødelighet og emigrasjon; størst var nedgangen på bygdene.¹⁷⁷

Georg Adolph Rodhe Sarauw ble eier av plantasjonen Prosperity på St. Croix i 1869, naboeiendommen til farens eiendom North Star. Begge eiendommene ble solgt videre etter et par år, men i 1877 var Georg Adolph igjen plantasjeier. Nå hadde han selv kjøpt plantasjonen North Star. Her ble det ikke lenger dyrket sukkerrør slik som i slavetiden; hele arealet på ca. tusen dekar var gjort om til beitemark og annen innmark.¹⁷⁸ Georg Adolph bodde sammen med sin ni år yngre husholderske Sarah

Slægter (1919, s. 167). Det er utvilsomt samme person, født i Sorø 25.01.1843. Av Danmarks Adels Aarbog 1906, s. 128 fremgår at hun selv helst kalte seg **Vilhelmine**.

¹⁷⁵ HAUCH-FAUSBØLL, *Patriciske Slægter* (1919), s. 164–167; Matrikel for St. Croix 1868–1869, s. 112 (North Side Quarter B). Ingen av barna fra første ekteskap finnes i folketellingen for Dansk Vestindia 1850 (Virgin Islands Social History Associates, St. Croix Population Database 1734–1917).

¹⁷⁶ Folketælling 1845, Landdistrikter, Sorø amt, Alsted herred, Sorø landdistrikt, opslag 8; HAUCH-FAUSBØLL (op. cit.), s. 164 ff.

¹⁷⁷ US DEPARTMENT OF COMMERCE, *Census of the Virgin Islands of the United States November 1, 1917* (1918), s. 37ff.

¹⁷⁸ Matrikel for St. Croix 1868–1869 s. 112, 1872–1873 s. 107, 1876–1877, s. 111.

Edward(s) som var katolikk og født på St. Croix. De hadde åtte barn som vokste opp: Carl William Adolph (f. 1866), Carl (f. 1870), Georg (f. 1871), Nichola(u)s (f. 1874), Elizabeth (f. 1877), Wilhelmine (f. ca. 1881), Gertrude (f. ca. 1884) og Thomine (f. ca. 1888). Døtrene ble oppdratt som katolikker og sønnene som lutheranere. Etter en del år giftet Georg Adolph seg med sin Sarah. I 1901 er han blitt enkemann, og er fremdeles bosatt på North Star som nå eies av barna i fellesskap. De bor inne i Frederiksted by og er i beste fall deltidsbønder – alle de fire døtrene livnærer seg som syersker, Carl er skomaker og Georg politikonstabel. Det sier kanskje litt om lønnsomheten i jordbruket på den tid. Nicholas er oppsynsmann på farens gård, men har familie og leilighet i byen.¹⁷⁹ På sine gamle dager ble Georg Adolph ufør. Han døde i Frederiksted i mars 1910.¹⁸⁰ Nicholas tok over som bestyrer av North Star, med tre ugifte arbeidere som bodde på gården.¹⁸¹

Folketellingene i Dansk Vestindia registrerte ikke rase. Sarah kom fra tjenerklassen. Tjenere og kroppsarbeidere i den sterkt klassesdelte tropekolonien var vanligvis av afrikansk herkomst. USA kjøpte øyene i 1917 og kalte dem U.S. Virgin Islands. I de følgende folketellingene bedømte telleren rase. I 1920 og 1930 finner vi skomaker Carl Sarauw, sukkerrør-veier George Sarauw og slakter Nicholas Sarauw i Frederiksted, alle oppført som «Negro» med danskfødt far og mor født på St. Croix.¹⁸² Slegtshistorikeren Hauch-Fausbølls «Patriciske Slægter» fra 1919, som jeg ellers har brukt som kilde for Sarauwslekten, tier i tidens ånd om både Sarah og de åtte fargede barna som Eides pleiedatter Vilhelmine ble tante til.¹⁸³

13.4 Fem millioner larver og én forfatter

En april dag i 1848 kom en av skovriderne til forstinspektør Eide og viste fram en larve han hadde funnet i akademiskogen. Den dro Eide straks kjensel på. Han hadde sett millioner av dem da han var i Tyskland i 1839. Det var larven av nonnen, *Lymantria monacha* (bilde 13-4). Disse sommerfugllarvene fråtser i friske barnåler. I kulturfelt av gran og furu kan de opptre i enorme mengder, særlig i år etter en varm og tørr sommer. Eide la straks av sted til Bromme plantasje. I et av furufeltene der fant han store mengder larver som fortsatt var sultne og klare for å kravle over til grantrær. Tilbake på

¹⁷⁹ Virgin Islands Social History Associates, St. Croix Population Database 1734–1917; Dansk Demografisk Database: Folketælling for St. Croix 1880 (søkbare database); Rigsarkivet, Folketælling 1901, Vestindien, St. Croix, Frederiksted, opslag 32, 34, 312, 486; ditto St. Croix, Landdistrikter, opslag 399; Dansk Vestindiske Øer, St. Croix, Frederiksted, Kirkebog 1872–1918, opslag 10, 107 og 110. – Det har ikke lyktes meg å finne data om vielsen i Rigsarkivets scannede Menighedsberetninger om viede, St. Croix, men disse er ikke komplette (sjekket 20.04.2016).

¹⁸⁰ Dansk Vestindiske Øer, St. Croix, Frederiksted, Kontraminiertalsbog 1908–1915, opslag 42.

¹⁸¹ Rigsarkivet, Folketælling 1911, Vestindien, St. Croix, Landdistrikter, opslag 380.

¹⁸² United States Census 1920 og 1930, Virgin Islands, inngang til scannet materiale via søk i MooseRoots (sett 17.04.2016).

¹⁸³ Det finnes fremdeles afro-karibiere med etternavn Sarauw både på øyene og i Fastlands-USA (diverse søk på Internett, blant annet Facebook, 2015). De kan, men trenger ikke være i slekt med Eides svigerfamilie. Søkbare folketellinger for St. Croix 1835–1911 viser at det fantes flere slekter i arbeiderklassen med dette etternavnet. Gustus Sarauw, født i slavetiden på en sukkerplantasje ca. 1817, var tjener hos Carl og Emma Elodia Sarauw i 1850 (Virgin Islands Social History Associates, St. Croix Population Database 1734–1917). Etternavnet må Gustus ha fått fra arbeidsgiveren, for han var født flere år før noen europeisk Sarauw kom til øyene. Jf. CAVLING, *Det danske Vestindien* (1894), s. 69.

kontoret skrev han en rapport om saken til det regjeringskontoret som hadde ansvar for akademiskogene, Cultusministeriet, og satte så i gang med bekjempelse. Han lot fjerne all smågran som hadde spredt seg naturlig inn i det angrepne furubestandet, og fikk hogd en bred gate mot nabobestandet. Deretter lot han kalle sammen flest mulig folk som kunne tenke seg å samle larver i plantasjonen mot betaling. Frammøtet ble over all forventning. Treårskrigen var nettopp brutt ut i Slesvig-Holstein mellom tyske og danske interesser. Mange kvinner og barn i Sorø trengte en inntekt mens forsørgerne deres var i krigen. I juni og juli 1848 sanket de fem millioner larver og en halv million sommerfugler i plantasjonen, og i august–september sanket de 42 millioner egg, alle tall beregnet etter vekt. Til tross for denne innsatsen startet angrepene på nytt med stor kraft våren 1849 og varte til larvene døde av seg selv utpå sommeren. På disse to årene ble grana totalskadd på 25 prosent av arealet i det 110 hektar store angrepne området i bartreplantasjonen.¹⁸⁴

Bilde 13-4. Larve av nonne, *Lymantria monacha*, på grankvist. (Foto: Andrea Battisti, Universita di Padova, Bugwood.org. Creative Commons License licensed under a Creative Commons Attribution 3.0 License.)

Eides eneste publikasjon av betydning handler nettopp om skadeinsekter på skog. Han var ellers ikke av dem som satte spor etter seg i skogbrukslitteraturen. Boka er på 35 sider og ble utgitt i København i 1857 med tittelen *Om skadelige Forstinsekter, der kunde blive farlige for danske Naaleskove, og specielt om de i Sorø Academies Skove forefundne*. Her beskriver han tolv forskjellige insektarter som er potensielt skadelige for barskog og som var påvist i akademiskogene, og presenterer mulige bekjempelsesmetoder. Ikke minst forteller han om nonnen og angrepene av den i 1848–49. Konklusjonene var at mottiltak bør settes inn så snart man har den minste mistanke om insektangrep, og at skogforvalterne burde vurdere å slutte med å anlegge renbestand av bartrær og i stedet satse på treslagsblandinger med løv- og bartrær. Han skrev boka på oppfordring fra Domainebestyrelsen, som var Finansministeriets kontor for statlig eiendom.¹⁸⁵

¹⁸⁴ EIDE, *Om skadelige Forstinsekter ...* (1857), s. 29–35. Masseangrep av nonne er særlig kjent fra Polen, Tyskland og Danmark og kommer helst der bartrær er plantet på steder hvor det før har vært løvskog eller lyngheder (BAKKE, *Insekter på skogtrær* (1994), s. 50).

¹⁸⁵ EIDE, *Om skadelige Forstinsekter ...* (1857), s. 1, 4–5.

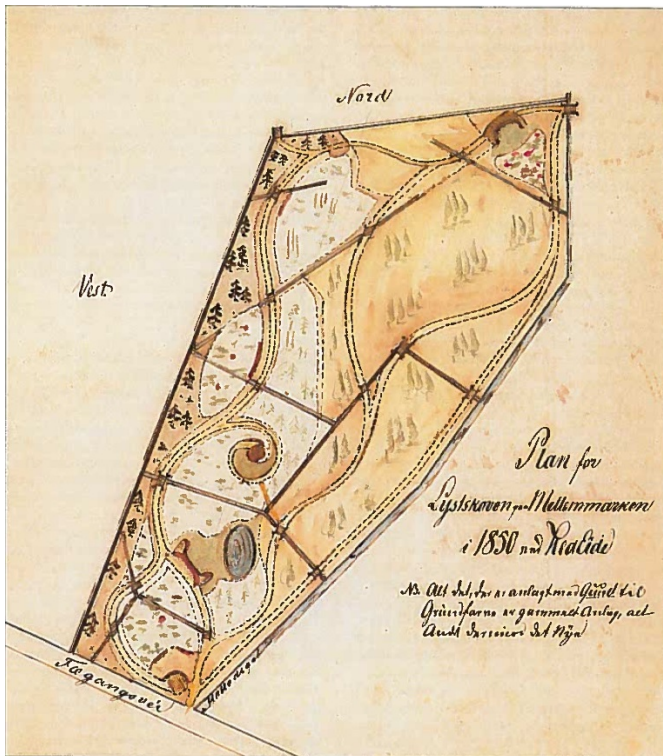
13.5 Produksjonsskoger og lystskoger

Akademiskogene skulle gi inntekter til hele akademiets drift. En høy og utholdende produksjon av trevirke var derfor et sentralt mål i skogforvaltningen. Eide visste å utnytte konjunktorene, og sørget for å få utført gjennomhogster over store arealer av overtett middelaldrende skog. Sarauws driftsplan fra 1833/34 inneholdt forslag om å avvike fra det man antok var produksjonsmessig optimal skogbehandling i visse deler av akademiskogene, av estetiske hensyn. Det kunne være ved å bruke bledningsaktige hogster på sine steder, og ved å overholde gammel skog langs mye brukte spaserveier inntil ungsbogen bak hadde nådd en viss høyde.¹⁸⁶ Sorø akademi var en internatskole, og både lærere og elever hadde en knapt tilmålt fritid som med fordel kunne brukes til utflukter i omegnen.

Forstinspektør Eide lot opparbeide en liten lystskog, eller en rekreasjonsskog som vi ville kalt det i dag, like nord-øst for Sorø by ved krysset mellom Filosofgangen og Fægangsvei. På et kart han laget i 1850 har han skissert en utvidelse av dette anlegget og tegnet inn spaserstier, kunstige dammer og bekker (bilde 13-5). Han lot plante blant annet grantrær og fikk satt opp bord og benker. Små sletter skulle slås som plen. Skogstykket gikk under navnet «Eides Anlæg» og ble mye brukt av Sorø-folk fra omkring 1875 til langt ut på 1900-tallet. De brukte det til alt fra landturer i det fri til dansetilstellinger, misjonsmøter og politiske samlinger. Sentralt i anlegget står en minnestein for Frederik Eide som en gang etter 1882 ble satt opp av skogetaten i Sorø (se bilde 19-1). Benkene rundt minnesteinen ble fornyet så sent som rundt 1980, men er nå borte.¹⁸⁷

¹⁸⁶ OPPERMANN, 'Skove og Søer ...' (1928), s. 74–75.

¹⁸⁷ JØRGENSEN, 'Hvor gik soranerne hen, når de gik ud: Samlingssteder den gang – omkring Sorø' (2002), s. 21–22.

Bilde 13-5. Frederik Eides kartskisse over lystskogen på Mellommarken i Sorø 1850. (Reprodusert fra JØRGENSEN 2002)

I 2015 var spaserveiene dels overgrodd, dels brukt som joggestier, og sletter og bekkeløp var gjen-grodd (bilde 13-6). En plakat fra skogvesenet forkynte at skogbehandlingen i området legger vekt på å ha løvtrær som hovedtreslag og å la død ved bli liggende av hensyn til biologisk mangfold, men plakaten nevnte ikke anlegget. For et utrenet øye er det neppe mer enn minnesteinen og noen store trær igjen fra tiden som parkmessig lystskog.

Bilde 13-6. Eides anlegg i Sorø blir ikke lenger holdt vedlike som park. (Foto: Lars Helge Frivold, 24.03.2015)

Fem-seks kilometer sør for Sorø by ligger Suserup Skov, et skogstykke på ca. 20 hektar med store, gamle eiketrær og utsikt over en innsjø. Sorø akademi pleide å legge botaniske utferder hit. Også her tilrettela Eide et område som lystskog; han lot anlegge spaserstier i 1852–54, og sørget for å få plantet drøyt hundre bøketrær våren 1853. Estetiske hensyn fikk første prioritet i skogbehandlingen, og hogsten ble redusert til et minimum. Skovløberboligen like ved ble til serveringsstedet Sarauwsminde og var et utfluktsmål helt til bygningen brant i 1968. Etter en del hogstinngrep under første verdenskrig ble Suserup Skov administrativt fredet som natur- og rekreasjonsområde i 1925. I 1961 ble den totalfredet av staten som naturreservat, og siden 1990-tallet er Suserup Skov blitt et internasjonalt kjent forskningsobjekt for studier av naturlig utvikling i temperert løvskog.¹⁸⁸

Noen ny driftsplan for akademiskogene kom ikke i Eides tid. Han fortsatte å bruke Sarauws driftsplan fra 1833/34, om enn med justeringer underveis. Den fikk i prinsippet gjelde i femti år, til den ble avløst i 1884/85.¹⁸⁹

¹⁸⁸ FRITZBØGER & EMBORG, 'Landscape history of the deciduous forest Suserup Skov...' (1996), s. 306; HEILMANN-CLAUSEN *et al.*, 'The history and present conditions of Suserup Skov ...' (2007), s. 14–15.

¹⁸⁹ FRITZBØGER & EMBORG (op. cit.), s. 304–308.

14 Fra forstinspektør til overførster

Etter hvert som barnebarna til enkefru Sarauw ble voksne, ble det stillere i Sorø lille ladegård. Antakelig svært stille, når vi tenker på hvor mye det som skaper lyd i dag ikke var oppfunnet den gang. Folketellingen 1. februar 1860 talte opp forstinspektør Frederik Carl Eide, hans kone Christine Elisabeth og pleiedatteren Vilhelmine Sarauw her, henholdsvis 45, 44 og 18 år gamle. De holdt seg med husjomfru, tjenestepike og to tjenestekarere. Her bodde også enkefru Sarauw som var blitt 81 år, hennes to voksne og fortsatt ugifte døtre, og en tjenestepike. De to storesøstrene til Vilhelmine var nå flyttet ut av bestemorshjemmet.¹⁹⁰

At eneveldet opphørte i mars 1848, førte til nye tider for hele Danmark, også for Sorø. Skoledriften var allerede blitt skilt fra akademiet. Planene kongen hadde hatt om en realhøgskole knyttet til akademiets jordbruksgods ble skrinlagt, og store deler av disse arealene ble solgt. Akademiet ble nedlagt i 1849, men skoledriften og stiftelsen besto. Både i 1851 og 1858 ville riksdagen rasjonalisere administrasjonen av akademiskogene gjennom å fjerne stillingene som forstinspektør, forstkasserer og en forstassistent så snart de ble ledige, og i stedet gi større ansvar til skovriderne. Resten av inspektøroppgavene kunne en embetsmann i statsskogvesenet ta seg av ved siden av sitt øvrige arbeid.¹⁹¹ Forstinspektørembetet i Sorø var med andre ord ingen fremtidsstilling. Forstkassereren forlot staben ved å ta avskjed i 1858, 75 år gammel.¹⁹²

Problemet var at embetene i skogvesenet som Eide kunne avansere til fra embetet som forstinspektør i Sorø, lett kunne telles på én hånd. Det var de fire overførsterstillingene i statens skog- og jaktvesen. Under eneveldets tid hadde overførsterne vært de øverste driftslederne i kongens skoger. Fra 1851 ble ansvaret for driften delegert til skovriderne. Overførsterne fungerte nå som et mellomledd mellom Finansministriets domenekontor og skovriderne i vedkommende overførsterinspeksjon. Domenekontoret administrerte saker innen lovgivning, økonomi og ansettelse, og sendte ut en mengde bestemmelser som skogfunksjonærene måtte forholde seg til. Overførsteren hadde tilsyn og kontroll med skovridernes virksomhet. Skovriderne, som regel forstkandidater, hadde en stab av skovfogder, skovløbere og annet personale under seg. Til støtte for arbeidet i inspeksjonene fantes skogtaksatorer, som var direkte underlagt domenekontoret.¹⁹³

De fire overførsterinspeksjonene dekket mellom ti og fjorten tusen hektar hver. De to største var 1. inspeksjon som omfattet deler av Nordsjælland og hadde sete i Fredensborg og 2. inspeksjon som holdt til i København og dekket resten av Nordsjælland, deriblant skogene nærmest København

¹⁹⁰ Folketælling 1860, Landdistrikter, Sorø amt, Alsted, Sorø landsogn, opslag 5.

¹⁹¹ TRAP, *Kongeriget Danmark, 3. Deel* (1872, s. 335); OPPERMAN, 'Skove og Søer ...' (1928), s. 76.

¹⁹² Hof- og Statskalender 1858 og 1859. Forhenværende apoteker og forstkasserer i Sorø, Hans Egede Glahn, ble 91 år gammel (Sorø amt, Sorø sogn, Hovedministerialbog 1814–1891, 1838D–1874D, opslag 74).

¹⁹³ SERUP, 'Forstordning ...' (2005), s. 48–49

pluss Sydsjælland, Falster og Bornholm. Tredje inspeksjon residerte i Randers og dekket skovriderdistriktene på Jylland. Fjerde inspeksjon hadde kontorsted Flensburg og rådde over 13 000 hektar skog i hertugdømmene Slesvig og Holstein, men den forsvant da begge hertugdømmene gikk tapt til Preussen ved den dansk-tyske krig i 1864. Enhetene i statens skog- og jaktvesen hadde ikke utelukkende med statsskog å gjøre; mange steder var de også pålagt tilsyn med privatskogene.¹⁹⁴

Overførsteren i 2. overinspeksjon, baron Eggert Christopher Frederik Løvenskiold, passerte 70 år i 1858 og ønsket etter hvert å pensjonere seg. Det var den samme Løvenskiold som er nevnt i et tidligere kapittel, han som i yngre dager hadde vært jernverkseier i Telemark og skal ha vært en bedre jeger enn skogbruker. Da embetet etter ham ble ledig, rykket Eide opp og fikk det. Han ble utnevnt 7. mai 1860 med tiltredelse 1. juli. Overførsterembetet innebar plikt til å bo i København eller like ved.¹⁹⁵ Dermed måtte familien Eide forberede seg på å flytte for sjette gang.

Eides kone Christine Elisabeth kom likevel aldri med til København. Hun døde på ladegården i Sorø 24. juli og ble begravet fra Sorø klosterkirke.¹⁹⁶

¹⁹⁴Hof- og Statskalender 1861, spalte 308–314.

¹⁹⁵BALSLEV, *Danske forstkandidater ...* (1986), s. 54, 94.

¹⁹⁶Sorø amt, Sorø sogn, Kontraministerialbog 1814–2002, 1838D–1880D, opslag 96.

15 Overførster og enkemann

På grunn av omstendighetene tiltro ikke Eide overførsterstillingen i København før 15. oktober 1860.¹⁹⁷ I første omgang fant han seg et sted å bo i forstadskommunen Frederiksberg, nærmere bestemt i Frederiksberg Bredegade 24A.¹⁹⁸ Pleiedatteren Vilhelmine Sarauw flyttet med. På fritiden var han blant annet med på å starte Frederiksberg Skytteforening.¹⁹⁹ Selv om Eide nå var bosatt i hovedstadsområdet, stilte han til valg som folketingsrepresentant for Sorø i 1861 og fikk mange stemmer, likevel ikke nok til å slå den sittende motkandidaten.²⁰⁰

Selve embetstittelen overførster fikk Eide først i 1862. Da ble til gjengjeld lønnen 2 400 riksdaler årlig, pluss et tillegg på 500 riksdaler til dekning av boutgifter når det som i hans tilfelle ikke fulgte med embetsbolig. Til sammenligning var begynnerlønnen for en skovfoged, lenger nede i systemet, 300 riksdaler med fri bolig og brensel.²⁰¹

Kong Frederik 7. var godt klar over at han og overførster Eide hadde mer enn fornavnet felles. I engere kretser kalte kongen Eide for sin bror.²⁰² Og han regnet Eide blant sine fortrolige venner.²⁰³

Da kong Frederik døde 15. november 1863 ble han etterfulgt av en fjern slektning, prins Christian av Glücksburg, som ble konge av Danmark som Christian 9. Som følge av dette ble årlige ekstraytelser som tidligere konger av forskjellige grunner hadde gitt, avløst med engangsbeløp. I 1865 fikk Eide utbetalt nesten 9 000 rigsdaler rigsmønt som avløsning for de 600 dalerne han til da årlig hadde fått fra slottet i tillegg til gasjen.²⁰⁴

Overførster Eide hadde en stor inn- og utgående korrespondanse, i og med at han var bindeledd mellom ministeriet og de ni skovriderdistriktene han hadde tilsyn med. Som skovrider i Sorø hadde han hatt omtrent hundre inn- og utgående brev i løpet av et år. Nå var antallet mer enn tjuedoblet: i finansåret 1865/66 ekspederte Eide til sammen 2 479 inn- og utgående brev.²⁰⁵ Det hører med i bildet at en del saker i Sorø nok kunne ekspederes muntlig, mens sakene i overførsterinspeksjonen oftest måtte behandles i brev, blant annet fordi mange av skovriderkontorene lå langt unna geografisk. Hastesaker kunne sendes som telegram. Men telefonsamtaler var uaktuelt, av den gode grunn at telefonen ennå ikke var oppfunnet. Tilsynsoppgavene til overførsteren innebar blant annet at skovriderne hadde plikt til å sende ham årlige hogst- og kulturplaner til godkjenning. Overførsteren kunne ikke

¹⁹⁷ ROEPSTORFF, *Forstlig Stat* (1898), del 3 s. 6.

¹⁹⁸ Kraks Vejviser 1861.

¹⁹⁹ Kjøbenhavns Adressecomptoirs Efterretninger 07.05.1861, s. 2.

²⁰⁰ WULFF, *Den danske Rigsdag: Politiske Portrætter af samtlige Rigsdagens Medlemmer 1879–1881* (1882), s. 5.

²⁰¹ Hof- og statskalender 1861, 1862 og 1863 under kapitlet «Embetsmænd m. fl. under Finantsministeriet: Skov- og Jagtvæsenet».

²⁰² TRAP, *Fra fire Kongers Tid, bind II* (1966b), s. 77.

²⁰³ Frederik 8. til F. C. Eide 15.05.1863, brevet er nærmere omtalt hos LANGSLET, *Christian Frederik ..., del I* (1998), s. 216.

²⁰⁴ HELK, 'H. C. Andersen og Christian 8. – endnu en gang' (2005), s. 105–106.

²⁰⁵ Rigsarkivet, 2. Overførster-Inspektion, Ind- og udgaaende Breve fra 1. april 1865 til 27. november 1867, brevjournal 1865/66.

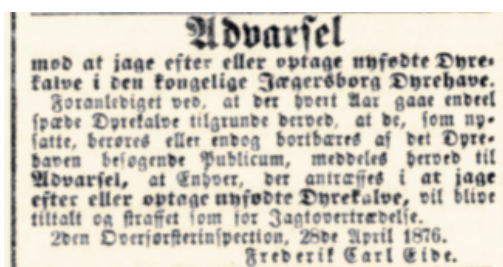
nedlegge veto mot slike planer, men hvis han var sterkt uenig, kunne han gi midlertidig stoppordre og sende saken videre til ministeriet.²⁰⁶

Forvaltningen av Jægersborg Dyrehave og arealet ved det kongelige lystslottet Eremitagen, samt lystskogen Charlottenlund Skov, alle like nord for København by, kom direkte under overfører Eide fra og med 1863.²⁰⁷ Det var skoger hvor viltstell, jakt og rekreasjon var minst like viktig som tømmerutbytte.

Sommeren 1863 hadde vært en god sesong for de som drev markeds- og fornøyelsestelt i Dyrehavsbakken lengst sør i Jægersborg Dyrehave. Jernbaneforbindelsen mellom Klampenborg like ved og København var nettopp åpnet. Men avisene fryktet dette kunne være siste gangen med dyrehavsbakke. Overfører Eide, som skogen nå sorterte under, arbeidet nemlig «med Hænder og Fødder» for å få Bakken nedlagt eller i det minste flyttet, idet han mente at dette vakre stedet burde fredes og ikke vanskies ved å være tumleplass for den slags moro.²⁰⁸ Det lyktes han ikke med; Dyrehavsbakken er fremdeles en folkelig fornøyelsespark og ligger fortsatt på statskogenes (Naturstyrelsens) grunn.

Overfører Eide hadde det øverste ansvaret for jakten i hele overførsterinspeksjonen. Særlig fikk Eide direkte med viltforvaltningen i den kongelige Jægersborg Dyrehave å gjøre. For å opprettholde den høye viltbestanden i Dyrehaven, sørget han for vinterforing med høy som skogvesenet kjøpte inn til formålet etter anbud.²⁰⁹ Området var mye brukt av turfolk. Eide måtte innskjerpe at løse hunder var forbudt av hensyn til viltet, og likeså at ingen måtte røre nyfødte kalver av hjortevilt, om de var aldri så søte (bilde 15-3).

Bilde 15-3. Kunngjøring i Berlingske Politiske og Avertissements-Tidende 29.04.1876: *Advarsel mod at jage efter eller optage nyfødte Dyrekalve i den kongelige Jægersborgske Dyrehave. Foranlediget ved, at der hvert Aar gaar endeel spæde Dyrekalve tilgrunde derved, at de, som nysatte, berøres eller endog bortbæres af det Dyrehaven besøgende Publicum, meddeles herved til Advarsel, at Enhver, der antræffes i at jage efter eller optage nyfødte Dyrekalve, vil blive tiltalt og straffet som for Jagtovertrædelse. 2den Overførsterinspektion, 28de April 1876. Frederik Carl Eide.* (Statsbibliotekets digitale mediasamlinger)

²⁰⁶ SERUP, 'Forstordning ...' (2005), s. 49.

²⁰⁷ Hof- og statskalender, diverse årganger 1864–1871, under kapitlet «Embetsmænd m. fl. under Finantsministeriet: Skov- og Jagtvæsenet».

²⁰⁸ Aalborg Stiftstidende og Adresse-Avis 31.08.1863, s. 2.

²⁰⁹ Berlingske Politiske og Avertissements-Tidende 16.07.1863, s. 8.

Beitepresset fra alt viltet i Dyrehaven kan ha vært hardt nok i seg selv (bilde 15-4). Likevel skaffet Eide skogvesenet en ekstrainttekt ved å leie ut beiterettigheter for hest og storfe i Dyrehaven hver sommer.²¹⁰

Bilde 15-4. Overførster Eide hadde direkte ansvar for forvaltningen av den viltrike Jægersborg Dyrehave ved København fra 1863 til 1882. Trærne i forgrunnen var unge på Eides tid. (Foto: Lars Helge Frivold, 21.09.2012)

Kongene av Danmark gikk gjerne på jakt. Kongelige jakter var store og viktige arrangementer som overførsteren hadde ansvar for. Kongen inviterte utvalgte venner og forbindelser til jakten. Overførsteren var også med. Norske «Aftenposten» skildrer en slik jakt utenfor København i 1873 hvor Eide var med; det var i alt 18 jegere foruten kongen selv og jaktutbyttet ble ganske betydelig sett i forhold til antall jegere: fire hjorter, 14 rever, en del harer og en grevling. Men så var det også leid inn 150 klappere til å skremme fram viltet. I tillegg var en rekke av skogembetsmennene i regionen til stede.²¹¹

Kong Frederik 7. utnevnte Eide til ridder av Dannebrogordenen i desember 1848, kort etter at Eide ble forstinspektør, og tildelte ham Dannebrogordenens hedertegn i februar 1861 da han var blitt overførster. Fra norsk hold ble Eide utnevnt til ridder av Den kongelige norske St. Olavs Orden 25. mars 1864, kort etter at den dansk-tyske krigen brøt ut. I 1866 ble han kommandør av den russiske St. Anna Orden med diamanter og i 1869 ridder av den svenske Nordstjärneordenen.²¹²

²¹⁰ Berlingske Politiske og Avertissements-Tidende 13.05.1874, s. 6.

²¹¹ Aftenposten 30.10.1873.

²¹² BALSLEV, *Danske førstkandidater ...* (1986); Norges Statskalender for 1873, s. 303. Årstall for St. Anna-ordenen og Nordstjärne-ordenen på grunnlag av Hof- og Statskalenderen for 1866, 1867, 1869 og 1870, kapitlet «Embetsmænd m. fl. under Finantsministeriet: Skov- og Jagtvæsenet» – opplysningene i kalenderne ble samlet året før utgivelsesåret.

Det kan ha vært kongelige jakter med fornøyde utenlandske gjester som gjorde at overførster Eide ble hedret med den russiske og den svenske ordenen. Sommeren 1866 hadde kongefamilien hatt besøk af storfyrstene Nicolaus og Alexander av Russland og blant annet vist dem skogene på Nordsjælland; senhøstes samme år ble kongens datter Dagmar gift med Alexander som var tronfølger i tsarriket. I juli 1869 ble kongens sønn kronprins Frederik gift med prinsesse Lovisa av Sverige. I oktober samme år besøkte hennes far kong Carl 15. Danmark og var med på kongelig jakt ved Fredensborg i Nordsjælland.²¹³

I Dannebrogordenen rykket Eide opp til kommandør av andre grad 7. april 1875 og til kommandør av første grad 1. august 1882.²¹⁴ Gjennom rollen han hadde i de kongelige jaktene var han trolig også blitt en bekjent av kong Christian 9.

Frederiksberg ble ikke noe blivende sted for Eide. Det var planer om en hestesporveisforbindelse inn til København sentrum, men den åpnet ikke før i oktober 1863.²¹⁵ I 1862 flyttet han til Store Kongensgade 57 i selve København og videre til Havnegade 17 i 1867. Året etter flyttet han, hans fortsatt ugifte pleiedatter Vilhelmine Sarauw og en tjenestepike inn i en leilighet på 7 værelser i fjerde etasje i en nyoppført leiegård med adresse Tordenskioldsgade 19, få minutters gange fra Christiansborg slott og havnen (bilde 15-4).²¹⁶

Bilde 15-4. I nest øverste etasje på venstre side i denne hjørnegården nær Christiansborg slott, bodde kammerherre Eide og pleiedatteren hans i en leilighet på sju værelser fra 1868 til 1882. Det var ingen fotobutikk i inngangsetasjen, men en brødhandler, en skomakermester og en vinhandler. (Foto: Lars Helge Frivold, 26.03.2015)

²¹³ År for kongelige bryllup og skogbesøk etter TRAP, *Fra fire Kongers Tid, bind III* (1967), s. 83, 163–164.

²¹⁴ OPPERMAN, 'Eide, Frederik Carl' (1890).

²¹⁵ FRÖHBERG, *Sporvogne i København* (2001), s. 11.

²¹⁶ Københavns Biblioteker: «Kraaks Vejvisere 1770–1969», under forskjellige titler, årgangene 1861 og 1863–83, <https://bibliotek.kk.dk/temaer/kraak>, (sett 20.03.2015); Folketælling 1870 og 1880.

Frederik Eides søster Hanna Pedersen og hennes mann marinedirektøren bodde også i København. De hadde ingen egne barn, men en adoptivdatter som het Hilma og var født i Christiania i 1855 som datter av bokbinder Morten Marsten. Hilma var 16 år da hun ble adoptert.²¹⁷

²¹⁷ Folketælling 1870; Oslo Domkirke / Vår Frelsers menighet, Ministerialbok nr. 14 (1850–1857), s. 437.

16 En finger med i Sorø

Forstinspektørembetet i Sorø var blitt inndratt så snart Eide hadde fratrudd i 1860. Etter det ble tilsynet med akademiets skoger bare en deltidsjobb. Den ble tillagt kongelig skovrider Jens Wegener. Han var nettopp blitt tilsatt i Odsherred skovriderdistrikt under statsskogenes 1. overførsterinspeksjon. Kontoradressen var Nykøbing, nordvest på Sjælland og med nokså tungvint atkomst til Sorø. Wegener var forstkandidat fra 1835. Da han kom til Odsherred, var det fra stillingen som overførster i Haderslev inspeksjon i Nordslesvig hvor han hadde vært siden 1851. Der var han blitt overflødig gjennom en omorganisering som førte til at alle overførsterinspeksjonene i Slesvig og Holstein ble fusjonert til én. Tilsynet med akademiskogene fikk han da kanskje både fordi han hadde erfaring med tilsynsarbeid og som et slags plaster på såret. Det innebar et personlig lønnstillegg på 400 rigsdaler, og fri reise og fire rigsdaler dagen i diett når han måtte til Sorø. Ordningen varte til Wegener døde lille julaften 1864. Året etter fikk overførster Eide tilsynet med Sorø akademiskogvesen, da med tittelen overinspektør. Eide kjente jo akademiskogene bedre enn de fleste, og med denne ærefulle bistillingen fikk han fortsatt ha en finger med i forvaltningen av Sorøakademiets skoger.²¹⁸

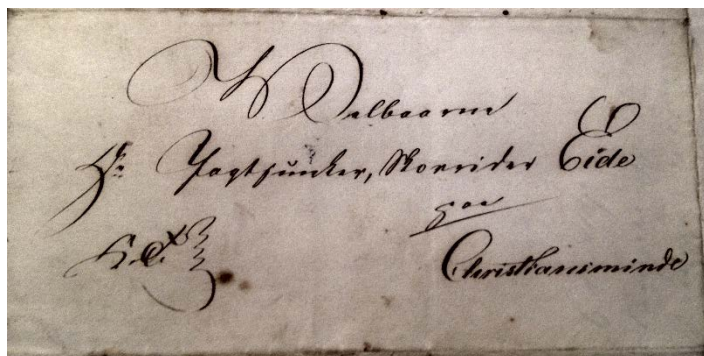
For øvrig mente professor i skogbruk i København, Adolf Oppermann, at embetene overførster og overinspektør verken var store eller høye. De var det bare i forhold til rangforordningen.²¹⁹ Dette var nok fordi de innebar liten makt over den praktiske skogforvaltningen. Overførsterstillingene ble da også inndratt ved omorganiseringen av statsskogvesenet i 1911.²²⁰

²¹⁸ Hof- og statskalender 1859 og 1862 under kapitlet «Embetsmænd m. fl. under Finantsministeriet: Skov- og Jagtvæsenet».; OPPERMANN, 'Skove og Søer ...' (1928), s. 76; OPPERMANN, 'P. E. Müllers Løbebane' (1932), s. 71; BALSLEV & JENSEN, *Landmåling og landmålere: Danmarks økonomiske opmåling* (1975), s. 243.

²¹⁹ OPPERMANN, 'P. E. Müllers Løbebane' (1932), s. 72.

²²⁰ SERUP, 'Forstordning ...' (2005), s. 49–50.

17 Fra jaktjunker til kammerherre

Bilde 17-1. Forside av brev til Frederik Eide fra den gang han var skovrider i akademiskogenes 1. distrikt. Senderen har adressert brevet til *Velbaarne Hr. Jagtjunker, Skovriders Eide paa Christiansminde*. Velbaarne Herre er titulaturen, Jagtjunker er rangtittelen og Skovrider er embetstittelen. Forkortelsen *K. T.* nederst til venstre står for «Kongelig Tjenestepost». Brevene ble ofte brettet på en slik måte at man sparte utgifter til konvolutt. (Rigsarkivet, Sorø Akademis 1. Skovdistrikt, Breve og dokumenter 1843-1866, nr. 1 (1843-1845))

Rangtitler var noe som spilte en betydelig rolle i Danmark på 1800-tallet og de brukes fremdeles i visse sammenhenger. De kan føres tilbake til statskuppet i København i 1660 som gav den dansk-norske kongen all makt på bekostning av adelen. For å sikre seg et lojalt embetsverk, fastsatte kongen en rangforordning i 1671 med rangnumre, hvor de som slapp innenfor – rangspersoner – kunne rykke opp i heder og verdighet når kongen mente de hadde gjort seg fortjent til det. En ny rangforordning kom i 1746, nå med et antall rangklasser som igjen var oppdelt i rangnumre. Den gjelder fremdeles, med noen endringer. Et embete gav i seg selv en *embetstittel* med en fastsatt plass i rangordningen. I tillegg kunne man få, søke kongen om, eller på 1700-tallet endog kjøpe, en *rangtittel* som kunne gi en bedre plass i rangordningen. Rangtitler hadde gjerne navn etter en stilling ved kongens hoff, men tittelinnhaveren trengte slett ikke være tilsatt i en slik stilling. Etter hvert som samfunnet endret seg fra å være et forhold mellom konge og undersått til å bli et forhold mellom stat og borger, fikk rangordningen gradvis mindre betydning, og med grunnloven av 1849 falt både eneveldet og de fleste av rangsprivilegiene bort.²²¹ I Danmark gjelder rangforordningen av 1746 fortsatt, med senere endringer. Ennå i 2016 tildeler Dronningen noen av de tradisjonelle rangtitlene, og medlemmer av de tre øverste rangklassene er blant de inviterte til nyttårsmottagelse (Nytårskur) på Christiansborg slott.²²²

²²¹ HENNINGSEN, 'Den bestandige maskerade: standssamfund, rangsamfund og det 18. århundredes honnøtte kultur' (2001); QUINTANILHA E MENDONÇA, 'Højædle og velbårne herrer : udnyttelse, opnåelse og opfattelse af social rang under Enevælden 1671–1849' (2010).

²²² Den Store Danske, oppslagsord Rangfølge (sett 17.04.2016); Kongehuset i Danmark, Monarkiet i Danmark, Udnævnelser 2015-16: <http://kongehuset.dk/monarkiet-i-danmark/Udnævnelser> (sett 15.03.2016).

Kongen tildelte Eide rangtittelen *jagtjunker* 21. mai 1840 (bilde 17-1). Jakt- og ridejunkere var i sjetten rangklasse (av ni mulige, hvorav første sto høyest), mellom overkrigskommissærer og slotts- og sogneprester i København. I formelle sammenhenger skulle tiltaleformen – eller titulaturen – til en verdslig rangsperson i de fire laveste klassene være *Velædle og Velbyrdige Herre*.²²³ Senere rykket Eide opp til rangtitlene *jægermester* (26.06.1847), *forstmester* (05.08.1857) og *hoffjægermester* (30.01.1862). Den 25. mai 1867 ble han utnevnt til *kammerherre*, med en nøkkel som symbol. Kammerherrer hørte hjemme i andre rangklasse nummer 3, i selskap med høyesterettsjustitiarius og de fleste av generalene. Den formelle tiltaleformen var *Høivelbaarne Herre*. Til gjengjeld måtte en kammerherre selv skaffe uniform og betale en årlig rangskatt på 70 riksdaler.²²⁴

²²³ Den oppmerksomme leser vil ha sett at den som adresserte brevet i bilde 17-1 valgte å skrive *Velbaarne Herre*. Det er fordi embetet *skovrider* («jægermestere i Provindserne» i. h. t. rangforordningen av 1746) som Eide hadde fått i 1842, i seg selv gav ham rang i fjerde rangklasse med titulaturen *Høiædle og Velbaarne Herre*.

²²⁴ Hof- og Statskalender 1841, 1843 og 1868; OPPERMANN, 'Eide, Frederik Carl' (1890); TRAP, *Fra fire Kongers Tid, bind II* (1966b), s. 279; BALSLEV, *Danske forstkandidater ...* (1986).

18 Pensjonist for en dag

Høsten 1881 søkte kammerherre Eide lege for et brystonde, som skulle vise seg å vedvare og bli alvorlig. Etter flere sykefravær søkte han avskjed fra overførstertillingen og fikk søknaden innvilget 21. februar året etter, med fratredelse tirsdag 1. august 1882. Han var da 67 år gammel. Bistillingen som overinspektør for Sorøakademiets skoger beholdt han. Formiddagen etter, 2. august 1882, fikk han et akutt anfall av bronkitt og døde.²²⁵

Frederik Carl Eide ble bisatt i Holmens kirke i København og jordfestet på Sorø kirkegård i samme grav som hustruen Christine Elisabeth (bilde 18-1).²²⁶ I nekrologen i Berlingske Tidende står det at Eide ivaretok sine stillinger i skogvesenet med stor nidkjærhet og dyktighet, og at han ved sin elskverdige karakter forsto å gjøre seg godt likt av sine underordnede.²²⁷

Bilde 18-1. Eides gravsted i Sorø. Den nokså medtatte innskriften lyder: *Kammerherre Hoffjærgermester Frederik Carl Eide, Overførster, Overinspektør ved Sorø Akademies Skove, født 2. Marts 1815, død 2. August 1882, og Hustru Christine Elisabeth Eide født Sarauw, født 27. April 1816, død 24. Juli 1860. Og der vil blive een Hjord, een Hyrde. Joh. 10.16.* (Foto: Lars Helge Frivold, 24.03.2015).

²²⁵ OPPERMANN, 'Eide, Frederik Carl' (1890); OPPERMANN, 'Skove og Søer ...' (1928), s. 76; OPPERMANN, 'P. E. Müllers Løbebane' (1932), s. 71; Sorø amt, Sorø sogn, Hovedministerialbog (1814–1891), 1875D–1891D, opslag 25.

²²⁶ Sorø amt, Sorø sogn, Hovedministerialbog (1814–1891), 1875D–1891D, opslag 25.

²²⁷ Berlingske politiske og Avertissements-Tidende, morgenutgaven 03.08.1882.

19 Epilog

Bilde 19-1. Minnestein over Frederik Eide i den tidligere lystskogen «Eides Anlæg» i Sorø. Teksten lyder: *Kammerherre Hofjægermester Frederik Carl Eide, Overinspektør for Sorø Akademis Skove. I 50 Aar til sin Død 2. August 1882 virkede han i Sorø Akademis Skove som han særligt følte sig knyttet til. Han elskede den danske Skov. Akademiets Forstet at satte ham dette Minde.* (Foto: Lars Helge Frivold, 24.03.2015)

Pleiedatteren, Vilhelmine Sarauw, var Eides enearving. Seks år etter at pleiefaren døde, giftet hun seg i Sorø med unγκaren og adelsmannen Conrad Alexander Fabritius de Tengnagel, amtmann i Thisted nordvest på Jylland. Hun var da 45 år gammel og han 51. Gjennom ekteskapet ble hun selv en del av den danske adel. På sine eldre dager slo ekteparet seg ned i Sorø, hvor hun døde i 1908. De hadde ingen barn.²²⁸

Frederiks søster Hanna etterlot seg adoptivdatteren Hilma Louise Cecilie Pedersen som døde ugift i København i 1922.²²⁹ Søsteren Laura i Kristiania fikk to barn men ingen barnebarn; hennes sønn Fredrik Dybdahl etterlot seg kone men ingen barn da han døde i 1896, og datteren Hanna Dybdahl døde ugift i 1933.²³⁰ Frederik Eides bror Lauritz har etterkommere i Norge.

Norske lesere med skogbruksbakgrunn vil kanskje lure på om den kjente professor Erling Eide (1890-1966), Ås-kandidat fra 1913 og senere leder av Det norske Skogforsøksvesen, kan knyttes opp mot vår mann. Erling Eide var av bergensk kjøpmannsslekt.²³¹ Ingenting tyder på noe slektskap mellom ham og Frederik Carl Eide.

²²⁸ Sorø amt, Sorø sogn, Hovedministerialbog (1814–1891), 1870V–1891V, opslag 43 og Kontramministerialbog (1814–2002), 1892D–1912D, opslag 256; Danmarks Adels Aarbog 1906, s. 128.

²²⁹ Politiets registerblade, id. 3377586.

²³⁰ Aftenposten 07.04.1896; Oslo adressebok 1933 og 1934; Gravferdsetaten i Oslo kommune, søkeord Hanna Dybdahl (sett 16.03.2016).

²³¹ STRAND, 'Erling Eide' (2009).

På grunnlag av notater hun hadde funnet etter pleiefaren, opprettet Vilhelmine Sarauw et legat i 1884 med en kapital på 75 000 kroner. Hun ville det skulle være til minne om hennes pleieforeldre og gav det navnet *Kammerherre, Hofjægermester, Overførster Frederik Carl Eides og Hustru Christine Elisabeth Eide, født Sarauws Legat til Fordel for Enker efter Skovridere og underordnede Skovbetjente samt til Skovbrugets Fremme*.²³² Legatet eksisterte og gav tilskudd til skogforskning så sent som i år 2000.²³³

Med dette tør mysteriet i Tharandt være løst.

²³² Eides søstre Hanne og Laura samt svigerinnen Sophie fikk også nyte godt av legatet gjennom å bli tildelt et årlig beløp i resten av deres levetid (Tidsskrift for Skovvæsen 20 (1908), Række A, s. 14–15).

²³³ SKOVSGAARD & VANCLAY, 'Forest site productivity: a review of spatial and temporal variability in natural site conditions' (2013), s. 314.

Arkivmateriale

Arkivmateriale på nett

Dødsfalls- og skifteprotokoller, Norge

Arkivverket, Digitalarkivet. Akershus fylke, Aker sorenskriveri: Skifteforhandlingsprotokoll 2, 1849–1864.

— Oslo fylke, Oslo skifterett: Dødsfallsprotokoll A 9, 1874–1878.

— Oslo fylke, Oslo skifterett, Avd. II: Dødsfallsprotokoll C5, 1909–1911 og C 7, 1913–1915.

Folketellinger, Danmark med områder

Rigsarkivet. Dansk Demografisk Database (diverse transkribert materiale).

— Rentekammeret, Danske Afdeling, Tabelkommissionen: Folketælling 1834, 1845.

— Danmarks Statistik: Folketælling 1850, 1855, 1860, 1870, 1880.

— Danmarks Statistik: Folketælling 1901, 1911, Vestindien – Crowdsourcing.

Virgin Islands Social History Associates. St. Croix Population Database 1734–1917.

Folketellinger, Norge

Arkivverket, Digitalarkivet. Folketelling 1801, scannet versjon og transkribert versjon.

— Folketelling 1815 for 1301 Bergen kjøpstad, transkribert versjon.

— Navnegrunnlag til numerisk folketelling 1815, Christiania by.

— Oslo fylke, Kristiania kjøpstad: Statlig folketelling 2-12 (RA/S-2231/E), 1865–1865.

— Folketelling 1875, transkribert versjon.

— Folketelling 1885.

Oslo kommune, Byarkivet. Folketelling for Aker 1834.

Kirkebøker, Danmark med områder

Danish Family Search. Dansk Vestindiske Øer, St. Croix, Frederiksted, Kirkebøger: Kirkebog 1872–1918 og Kontraministerialbog 1908–1915.

Rigsarkivet, Kirkebøger fra hele landet. Frederiksborg Amt, Hillerød Sogn: Kontraministerialbog 1813–2003.

— Sorø Amt, Lyngby Sogn: Hovedministerialbog 1814–1894.

- Sorø Amt, Sorø sogn: Hovedministerialbog 1814–1891, Kontraministerialbog 1814–2002.
- Staden København, Holmens Sogn: Hovedministerialbog 1805–1892, Kontraministerialbog 1813–2002.

Kirkebøger, Norge

Arkivverket, Digitalarkivet. Hedmark fylke, Kvikne sogn: Ministerialbok 1764–1784.

- Oslo fylke, Aker: Klokkerbok nr. 4 (1819–1829), Ministerialbok nr. 13 (1828–1837), Ministerialbok nr. 19 (1842–1852).
- Oslo fylke, Garnisonsmenigheten / Akershus slottsmenighet: Klokkerbok nr. 2 (1810–1814), Ministerialbok nr. 10 (1859–1869).
- Oslo fylke, Johannes: Ministerialbok nr. 2 (1875–1882).
- Oslo fylke, Kampen: Ministerialbok nr. 10 (1891–1898).
- Oslo fylke, Oslo Domkirke / Vår Frelasers menighet: Forlovererklæringer nr. 11 (1807–1819), Ministerialbok nr. 6 (1807–1817), Ministerialbok nr. 7 (1817–1824), Ministerialbok nr. 14 (1850–1857).
- Oslo fylke, Oslo Hospital / Gamlebyen: Ministerialbok nr. 4 (1850–1857).
- Rogaland fylke, Heskestad i Lund: Ministerialbok nr. A 4/2 (1791–1821).
- Østfold fylke, Moss: Ministerialbok nr. I 7 (1845–1851).

Annet

Arkivverket, Digitalarkivet. Oslo adressebok 1933 og 1934.

Hof- og Statskalender for Kongeriget Danmark, diverse årganger, funnet via hathitrust.org og REX, Det kgl. Bibliotek og Københavns universitets biblioteksservice.

Københavns Biblioteker. Kraks Vejvisere 1770–1969, under forskjellige titler, årgangene 1861 og 1863–83.

Københavns Stadsarkiv. Politiets registerblade.

Nasjonalbibliotekets digitale bokhylle. Aviser m. m.

Projekt Runeberg. Danmarks Adels Aarbog, Treogtyvende Aargang, 1906.

Rigsarkivet. Dansk Vestindien, Reviderede Regnskaber, Vestindiske Regnskaber: Matrikel for St. Croix.

Statsbibliotekets digitale mediesamlinger [Danmark] Mediastream: aviser.

Stortinget. Stortingsforhandlinger 1814–2005.

Arkivmateriale på papir

Landsarkivet for Sjælland m.m. OA-022, 2. Overførsterinspektion 1860–1882, Brevjournal, Ind- og udgående breve 1860–1882: Ind- og udgaaende Breve fra 1. April 1865 til 27. November 1867.

— OA-121, Overinspektionen for Sorø Akademis skove, 1794–1865: Breve og dokumenter, 87 og 89.

Rigsarkivet. Kongehuset, Christian 8: Korrespondance med og vedr. forskellige damer m.m. (pakke 164–164a).

— Sorø Akademis 1. Skovdistrikt: Breve og dokumenter 1843–1866, nr. 1 (1843–1845).

Litteratur

- ASLAKSBY, Truls (1986). *Grønland og Nedre Tøyens bebyggelseshistorie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- BAKKE, Alf (1994). *Insekter på skogtrær*. Oslo: Landbruksforlaget.
- BALSLEV, Svend (1986). *Danske forstkandidater 1786–1860*. København: Danske Forstkandidaters Forening.
- (1989). *Danske skovfolk: Historisk oversigt over statskovenes bestyrelse. Biografier over ikke-forstkandidatuddannede skovembedsmænd*. Skippershoved.
- BALSLEV, Svend & JENSEN, Hans Ejner (1975). *Landmåling og landmålere: Danmarks økonomiske opmåling*. Den danske Landinspektørforening.
- BENNECHE, Rich. (1893). *Meddelelser om Akers herred og dets kommunale Forhold 1837–1887*. Christiania: udgivet efter Foranstaltning av Akers Formandskab.
- BERG, Kaare S. (1980). *Bygdebok for Nes herred, Vest-Agder: 1. Gards- og slektshistorie*. Flekkefjord: Nes bygdeboknemd.
- BERGKVIST, Johanne (2011). Fra fattigskole til folkeskole. *Tobias* 2011(1): 4–12.
- BJØRKKVIK, Halvard (2009). Edvard Storm. *Norsk biografisk leksikon*, https://nbl.snl.no/Edvard_Storm (sett 13.11.2014).
- BJØRN, S. (1829). *Fortegnelse over de med et særdeles Kjendingstegn eller Signalflag forsynede norske Fartøier*. Christiania: Opfostringshusets Bogtrykkerie.
- BOKKENHEUSER, Fr. (1896). *Efterslægtsselskabet og dets Skole 1786–1836*. København: Det Nordiske Forlag.
- BÆKKELUND, Bjørn (2012). Forstmannen Peter Christen Asbjørnsen. Side 126–158 i EDVARSEN, Erik H. *En dør til Asbjørnsen og hans verden*. [Oslo]: Asbjørnsenselskapet, Norsk Folkeminnelag / Aschehoug & Co.
- BØRSET, Ola (1966). Forstfakultetet i Tharandt 150 år. *Tidsskrift for Skogbruk* 74: 221–281.
- CAVLING, Henrik (1894). *Det danske Vestindien*. København: Reitzel.
- DUNKER, Conradine B. (1909). *Gamle Dage: Erindringer og Tidsbilleder*. Kristiania og København: Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag.
- DUNKER, Bernhard og STANG, Frederik (1838). *Samling af Norge vedkommende Kgl. Rescripter, Resolutioner og Collegialbreve m.v. for Tidsrummet fra 1660–1813: forsaavidt de kunne ansees at være af Vigtighed for den Lovstuderende og den juridiske Embedsmand i Almindelighed*. Christiania.
- EIDE, Frederik Carl (1857). *Om skadelige Forstinsekter, der kunde blive farlige for danske Naaleskove, og specielt om de i Sorø Academies Skove forefundne*. Kjøbenhavn: Berlingske Bogtrykkeri.

- EMBOG, Jens, CHRISTENSEN, Morten & HEILMANN-CLAUSEN, Jacob (1996). The structure of Suserup Skov, a near natural temperate deciduous forest in Denmark. *Forest & Landscape Research* 1(4): 311–333.
- ERSLEV, Thomas Hansen (1853). *Almindeligt Forfatter-Lexicon for Kongeriget Danmark med tilhørende Bilande fra 1814 til 1840, eller Fortegnelse over de sammesteds fødte Forfattere og Forfatterinder, som levede ved Begyndelsen af Aaret 1814*. Bind 3: S–Ø. Kjøbenhavn: Forlagsforeningens Forlag.
- FELDBÆK, Ole (1998). *Nærhed og adskillelse: 1720–1814*. Danmark-Norge: 1380–1814, bind 4. Oslo: Universitetsforlaget.
- FORTEGNELSE ... (1815). *Fortegnelse over de under Christiania Byes Politie-Jurisdiction henhørende Borgere 1815*. Christiania: Jacob Lehman.
- (1823). *Fortegnelse over de under Christiania Byes Politie-Jurisdiction henhørende Borgere 1823*. Christiania: Opfostringshusets Bogtrykkerie.
- FRITZBØGER, Bo (1994). *Kulturskoven: Dansk skovbrug fra oldtid til nytid*. København: Gyldendal.
- FRITZBØGER, Bo & EMBORG, Jens (1996). Landscape history of the deciduous forest Suserup Skov, Denmark, before 1925. *Forest & Landscape Research* 1(4): 291–309.
- FRÖHBERG, Ulrich (2001). *Sporvogne i København*. Oslo: Baneforlaget.
- GRØN, A. Howard (1938). Hovedtræk af dansk Skovbrugs Historie til ca. 1888. Side 29–74 i Dansk Skovforening (red.): *Danmarks Skove*. København: Dansk Skovforening.
- HANSEN, Lizzie Irene Knarberg (1985). *Koleraen i Christiania i 1853*. Universitetet i Oslo: Senter for medisinsk historie.
- HASEL, Karl (1985). *Forstgeschichte: Ein Grundriss für Studium und Praxis*. (Pareys Studentexte 48). Hamburg / Berlin: Paul Parey.
- HAUCH-FAUSBØLL, Th. (1919). *Patriciske Slægter, fjerde Samling*. Kjøbenhavn: Dansk Genealogisk Instituts Forlag.
- HEILMANN-CLAUSEN, J., BRADSHAW, R. H., EMBORG, J., & HANNON, G. (2007). The history and present conditions of Suserup Skov: a nemoral, deciduous forest reserve in a cultural landscape. *Ecological Bulletins* 52: 7–17.
- HEINBERG, Aage (1946). *Christian den ottende*. København: Carit Andersens Forlag.
- HELK, Vello (2005). H. C. Andersen og Christian 8. – endnu en gang. *Personalthistorisk Tidsskrift* 2005: 103–109.
- HELLERUD, Synnøve Veinan (2000). *Oslo: tusen års historie*. Oslo: Aschehoug.
- HENNINGSEN, Peter (2001). Den bestandige maskerade: standssamfund, rangsamfund og det 18. århundredes honnette kultur. *Historisk Tidsskrift* 101(2): 313–344.
- IMSEN, Steinar & WINGE, Harald (1999). *Norsk historisk leksikon*. 2. utgave. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

- INDBERETNING OG INDSTILLING ... (1850). *Indberetning og Indstilling fra den ved kongelig naadigst Resolution af 10de Januar 1849 nedsatte Commission angaaende Skov- og Saugbrugsvæsenet m.m.* 1850. Drammen: J. Wulfsbergs Bogtrykkerie.
- JENSEN, Niels (1972). *Danske jernbaner 1847–1972*. København: J. Fr. Clausens forlag.
- JOHANNESSEN, Knut (2008). *Den glemte skriften: Gotisk håndskrift i Norge*. (Riksantikvarens skriftserie 28). Oslo: Universitetsforlaget.
- JÜRGENSEN, Sofie Conradine & HØGSBRO, Olav (1908). *Oldemors Erindringer*. Odense. (Nettutgave på <http://brondsted.dk/brondsted/OE.php>, sett 14.09.2015).
- JØRGENSEN, E. Laumann & NIELSEN, P. Chr. [1964]. *Nordsjællands skove gennem 200 år: den Gram-Langenske forstordning*. [København]: Rhodos.
- JØRGENSEN, Holger (2002). Hvor gik soranerne hen, når de gik ud: Samlingssteder dengang – omkring Sorø. *Jul i Sorø* 50: 17–25.
- KONSTALI, Anders (2008). *"Til Norge, til Norge, o Prinds, til Norge": Christian Frederik i 1813–14*. Masteroppgave, Institutt for arkeologi, konservering og historie, Universitetet i Oslo.
- LANGSLET, Lars Roar (1998). *Christian Frederik: konge av Norge (1814), konge av Danmark (1839–1848)*, del I. Oslo: J. W. Cappelén.
- (1999). *Christian Frederik: konge av Norge (1814), konge av Danmark (1839–1848)*, del II. Oslo: J. W. Cappelén.
- (2014). *Christian Frederik, en biografi*. Oslo: Cappelén Damm.
- LEIGH-SMITH, A. (1896). Løvenskiold, Eggert Christopher Frederik. Side 605 i: : Bricka, C. F. (red.). *Dansk Biografisk Lexikon*, bind 10. København: Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn).
- MADSEN, Carl (1905). *Wilhelm Marstrand 1810–1873*. København: Kunstforeningen.
- MARSTRAND, Troels (1885). *Slægten Marstrand: Optegnelser*. København.
- MEYER, Ludwig (1844). *Fremmedord-Bog, eller kortfattet Lexikon over fremmede, i det danske Skrift- og Omgangs-Sprog forekommende Ord, Konststudtryk og Talemaader; tilligemed de i danske Skrifter mest brugelige, fremmede Ordforkortelser*. Anden, forøgede og forbedrede Udgave, København: J. H. Schubothes Boghandling.
- MOE, Bernt (1838). *Beskrivelse over Christiania, i Omrids*. Christiania: Gulberg & Dzwonkowski.
- MOE, Einar (2013). 17. mai 2013: Kirkevangen i Øyer. *Klokkeklang, kirkeblad for Øyer og Tretten*, juni 2013, side 5–8.
- NIELSEN, P. Chr. (1986). Skovbrugsuddannelsen 1786–1985. *Dansk Skovforenings Tidsskrift* 71: 291–410.
- NORSK FORSTMANNFORENING (1931). *Norske forstmenn fra 1853 til 1928*. Oslo: Norsk Forstmannforening.

- NORSK FORSTMANNSSFORENING (1954). *Norske forstkandidater 1853–1953*. Oslo: Norsk Forstmannssforening.
- NYROP, Camillus (1897a). Marstrand, Nikolai Jacob. Side 144–145 i: Bricka, C. F. (red.). *Dansk Biografisk Lexikon*, bind 11. København: Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn).
- (1897b). Marstrand, Vilhelm Nikolai. Side 146–147 i: Bricka, C. F. (red.). *Dansk Biografisk Lexikon*, bind 11. København: Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn).
- (1897c). Marstrand, Troels Caspar Daniel. Side 145–146 i: Bricka, C. F. (red.). *Dansk Biografisk Lexikon*, bind 11. København: Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn).
- OPPERMANN, Adolf (1888). Bjørnsen, Sophus Magnus. Side 369–379 i: Bricka, C. F. (red.). *Dansk Biografisk Lexikon*, bind 2. København: Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn).
- (1889). Bidrag til det danske Skovbrugs Historie 1786–1886. *Tidsskrift for Skovbrug* 10: 1–356.
- (1890). Eide, Frederik Carl. Side 456–457 i: Bricka, C. F. (red.). *Dansk Biografisk Lexikon*, bind 4. København: Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn).
- (1900). Sarauw, Georg Friederich Ernst. Side 606 i: Bricka, C. F. (red.). *Dansk Biografisk Lexikon*, bind 14. København: Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn).
- (1927). Sorøegnens Skove. *Årbog for Historisk Samfund for Sorø Amt* 15: 83–96.
- (1928). Skove og Søer under Sorø Akademi: Skovbruget gennem hundrede Aar. Side 71–86 i: Særtryk af *Sorø: klosteret, skolen, akademiet gennem tiderne*. København.
- (1929). De danske Skovlove og deres Historie. *Acta forestalia fennica* 34.24: 1–16.
- (1932). P. E. Müllers Løbebane: Nogle Oplysninger og Rettelser. *Personalhistorisk Tidsskrift* 52 (år 1931): 68–77
- PAVELS, Claus & RIIS, Claus Pavels (1867). *Claus Pavels's Dagbogs-Optegnelser, udgivne af C. P. Riis*, 2. bind 1815–1816. Christiania: J. W. Cappelen.
- PRYDZ, C. V. (1917). Eide's legat. Side 783 i: Blangstrup, C. (red.). *Salmonsens Konversationleksikon*, bind 6. København: J. H. Schultz.
- RIBSSKOG, Øyvind (1949). *Bønder i byvegen*. Oslo: Cammermeyer.
- ROEPSTORFF, C. S. de (1898). *Meddelelser om danske Forstkandidater: 2den omarbejdede Udgave af «Forstlig Stat»*. (Særtryk af *Tidsskrift for Skovvæsen*). København: J. Møller
- QUINTANILHA E MENDONÇA, Pedro de (2010). Højædle og velbårne herrer : udnyttelse, opnåelse og opfattelse af social rang under Enevælden 1671–1849. *Siden Saxo* 27(2): 38–47.
- SAXLUND, M. A. E. (1885). *Norsk Skovlexikon*. Kristiania: Mallingske Bogtrykkeri.
- SERUP, Helle (2005). Forstordning, skovregulering og skovplanlægning: træforsyningen fra de danske skove ordnes. Side 47–53 i: FRITZBØGER, Bo & MØLLER, Peter Friis (red.) *Skovhistorie for fremtiden: muligheder og perspektiver*. Hørsholm: Skovhistorisk Selskab.

- SCHOBER, Hubert (1866). Zur Geschichte der Akademie für Forst- und Landwirthe zu Tharand. *Tharandter Jahrbuch* 17: 3–165.
- SCHWEIGAARD, Anton Martin (1841). *Den norske Handelsret*. Christiania: Johan Dahl.
- SJØQVIST, Viggo (1983). *Kong Christian VIII.s dagbøger og optegnelser*, bind III 1823–1839: Regester. København: Det kongelige danske selskab for fædrelandets historie.
- SKINNEMOEN, Knut & FRYJORDET, Torgeir (1962). *Skogadministrasjonen i Norge gjennom tidene: II. Tiden etter 1857*. Oslo: Skogdirektoratet og Direktoratet for statens skoger.
- SKOVSGAARD, J. P., & VANCLAY, J. K. (2013). Forest site productivity: a review of spatial and temporal variability in natural site conditions. *Forestry* 86(3): 305–315.
- STRAND, Lars (2009). Erling Eide. I *Norsk biografisk leksikon*. Hentet 15. mars 2016 fra https://nbl.snl.no/Erling_Eide.
- SØCHTING, Ulrik (2015). *Christiansminde Gl. Skovridergård: sagaen om Biologisk Instituts feltstation*. København.
- THESTRUP, Poul (1991). *Mark og skilling, kroner og øre: Pengeenheder, priser og lønninger i Danmark i 350 år (1640–1989)*. [København]: Rigsarkivet / G. S. C. Gad.
- TIMME, F. (red.). (1842). *Forordninger, aabne Breve og andre trykte Anordninger for Norge i Tidsrummet 1648–1814*, bind 2. Christiania: J. W. Cappelen.
- TRANBERG, A. & SANDVIK, H. (1994). Lover og forordninger ca. 1500–1850. Side 155–177 i: Tranberg, A. & Winge, H. (red.). *Kvinnekår i det gamle samfunn ca. 1500–1850*. Oslo: Norsk lokalhistorisk institutt.
- TRAP, Jens Peter (1872). *Kongeriget Danmark*. Anden Udgave. Tredje Deel. Kjøbenhavn: Forlagsbureauet.
- (1966a). *Fra fire Kongers Tid, bind I: Frederik VI og Christian VIII*. Udgivet af Det danske Sprog- og Litteraturselskab ved Harald Jørgensen. København: Gad.
- (1966b). *Fra fire Kongers Tid, bind II: Frederik VII*. Udgivet af Det danske Sprog- og Litteraturselskab ved Harald Jørgensen. København: Gad.
- (1967). *Fra fire Kongers Tid, bind III: Christian IX*. Udgivet af Det danske Sprog- og Litteraturselskab ved Harald Jørgensen. København: Gad.
- US DEPARTMENT OF COMMERCE, BUREAU OF THE CENSUS (1918). *Census of the Virgin Islands of the United States November 1, 1917*. Washington: Department of Commerce.
- WERGELAND, Henrik (1841). *Norges Konstitutions Historie*. Første Hefte. Christiania: Guldberg og Dzwonkowski.
- WIBERG, S. V. (1870). *Personalhistoriske, statistiske og genealogiske Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie ...*. Første Bind. Odense: Hempelske Boghandel.
- WITH, C. (1898). Pedersen, Ove Christian. Side 633–634 i: Bricka, C. F. (red.). *Dansk Biografisk Leksikon*, bind 12. Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn).

WULFF, H. (1882). *Den danske Rigsdag: Politiske Portrætter af samtlige Rigsdagens Medlemmer 1879–1881*. København: P. G. Philipsens Forlag.

ØYSANG, Ole (1942). Røros kobberverks historie. Bind 2 i: Rørosbokkomiteen (red.). *Rørosboka*. Trondheim: Globusforlaget.